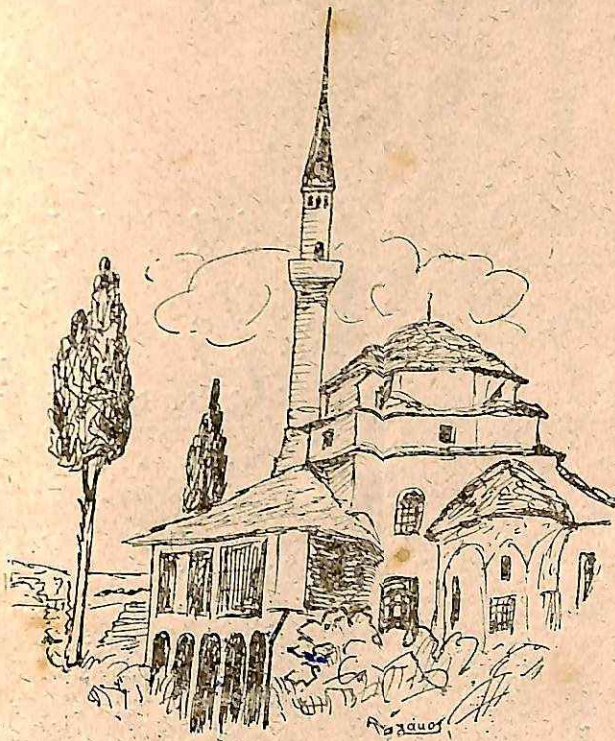

ἩΠΕΙΡΩΤΙΚΕΣ

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΚΑΘΕ ΜΗΝΑ

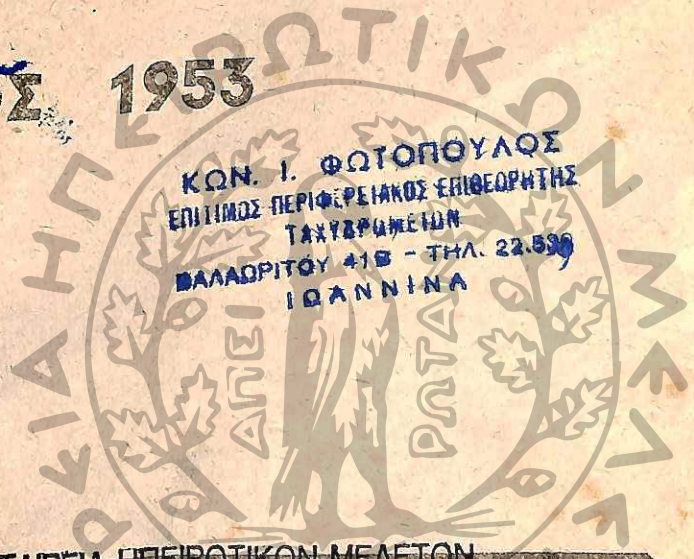
ΣΕΛΙΔΕΣ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 1953

5

ΚΩΝ. Ι. ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΣ
ΕΠΙΤΙΜΟΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΣ ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗΣ
ΤΑΧΥΔΡΟΜΕΙΩΝ
ΒΑΛΛΑΡΙΤΟΥ 41B - ΤΗΛ. 22.530
ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ
ΚΟΣΜΗΤΕΙΑ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΑΡΧΕΙΟΥ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ

ΔΩΡΕΑ Κ. Φωτοπούλου

ΗΜΕΡΟΜ. 30-7-90

ΑΡΙΘ. 43612

"ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ"

ΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΚΑΙ ΔΙΕΥΘΥΝΕΤΑΙ ΑΠΟ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΓΡΑΦΕΙΑ—ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΑ Δαγκλιή 10

Αριθ. Τηλ. 3—00 και 6—06

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

Υπεύθυνος συντάξεως Β. Ι. ΠΑΠΠΑΣ

ΤΕΥΧΟΣ 5ον ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 1953

Τιμή έκαστου τεύχους δρ. 4.000

Συνδρομαί τρίμηνος δρ. 13.000. έξάμηνος δρ. 25.000. έτησία δρ. 50.000

Βιβλία—Εμβάσματα—Άλληλογραφία. Κ. Τζάλλαν Δαγκλιή 10 Ιωάννινα

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΦΡΙΞΟΥ ΤΖΙΟΒΑ: Γράμμα σέ φίλο ποιητή	Σελίς	1
ΦΩΤΟΥ ΒΑΛΥΡΑ: Προσμονή (ποίημα)	"	2
ΑΝΘΟΥΛΑ ΖΟΛΔΕΡ: Κασσιανή (ποίημα)	"	2
ΣΠΥΡ ΦΕΤΣΗ: Απόψε... πάλι (ποίημα).	"	2
ΕΦΗΜΕΡΟΥ: Συγγράφεις και Τυπογράφοι	"	3
ΝΕΦΕΛΗΣ: "Αν σήμερα (ποίημα).	"	3
Κ. ΤΖΑΛΛΑ: "Απ' τή Ρουμπιγιάντ του Όμ. Καγιάν.	"	4
ΝΟΤΗ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ: Έρημιά (διήγημα).	"	5
R. M. RILKE: (Μετ. Γ. Φιλίππου) "Αντίκρυ στον ουρανό (ποίημα)	"	6
ΦΡ. ΤΖΙΟΒΑ: "Αγωνία (ποίημα).	"	7
ΓΙΑΝΝΗ ΔΑΛΛΑ: Σαρλώ (δοκίμιο).	"	8
Γ. ΘΕΜΕΛΗ: Έγκατάσταση (ποίημα)	"	11
Τό "Ηπειρωτικό Δημοτικό Τραγούδι	"	12
ΒΑΣ. ΚΡΑΨΙΤΗ: "Ανάσταση (ποίημα)	"	13
ΜΑΞ. ΜΕΕΡΣ: (Μετάφρ. Γ. Μ.) "Η καθαρή καρδιά (μυθιστόρημα)	"	14
ΧΡ. ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗ: "Ηταν από Θεού (διήγημα).	"	17
Κριτική του βιβλίου	"	20
Η. ΚΟΝΤΟΜΙΧΗ: Μετάφραση της ραψωδίας Ε Όμηρου "Οδύσσειας	"	21
ΤΑΚΗ ΜΩΡΑΪΤΗ: Καλοκαίρι, "Απορία (ποίηματα)	"	21
"Επίσης τό τεύχος περιέχει τή Χρονικά, τή στήλη "Άλληλογραφίας, κ. λ. π.		

ΓΡΑΜΜΑ ΣΕ ΦΙΛΟ ΠΟΙΗΤΗ

Φίλε,

Σ' αυτές τις προχωρημένες ώρες της νύχτας που χαμηλώνει το βλέφαρο της λάμπας νυσταγμένο, έρχονται κάποιες αστραφτερές εικόνες με μιή μουσική απόκοσμη και μπαινούν αδόρυβα στο αίμα μας και το τρικυμίζουν, ξυπνούν κάτι σαν κλάμα και σαν λυγμό στην ψυχή μας ανάμικτα με μιήν ευτυχία. Και τότε αν είσαι έτοιμος, ειδιάθετος, αν βρεις σε κατάλληλη ψυχολογική στιγμή, μεταμορφώνεις, το άπαλό φτεροκόπημα—τό σαν από αγγελικές φτεροϋγες που δονούν ρυθμικά τό άπειρο—σε στίχους.

Κι' είναι τό πράγματα που σ' επισκέπτονται, τις νύχτες ώρες κατά προτίμηση, βιώματα δικά σου, άλλωστά, που τό νόμιζες για πάντα χαμένα, (και λυπόσεν για αυτό) μιά νά, έτσι αϊφνίδια και άπρομελέτητα ξαναγυρίζουν άποστιαγμένα, παρθενικά, παραμυθένια. "Ακριβώς σαν τις σταγόνες της βροχής που νομίζεις πως χάνονται για πάντα στη γή μιά μου κάποτε, ίσως πολύ μακριά, τινάζονται με δύναμη στην επιφάνεια όλων μαζί, δροσερές, άνεμελες, όλεγάδαρες και άηδονίζουν κατακυλώντας στην σιωπή των βράχων...

Κι' αν πάλι δέν είσ' έτοιμος και τό φτεροκόπημα επιμένει, νιώθεις μιή δυστοχία να σου μινιδιάζει τό μυαλό και μιήν άπελπισία να κομποδένει τό χέρι σου κι αυτό να σου δίνει σιά νεύρα, να σου γκρεμίζει άδύναρη και άνελέητα την όποια έμπιστοσύνη στο ποιητικό σου τάλαντο. Κι' αν παρ' όλα τούτα θελήσεις να εκβιάσεις την κατάσταση πλανημένες από τη βαρειάν άγχούσα της δυστοχίας και τον πυρετικό διανοητικό μόχθο σου, να είσαι βέβαιος πως θά γεννηθεί κάποιο τέρας. Μάθε να σιωπώνεις. Στο διάστημα αυτό της σιωπής σου κάτι στα βάθη σου ώριμάζει. Τό δέντρο ποτέ δέν βιάζει τους καρπούς του να ώριμάσουν. Τους αφήνει άνέμελα να χαρουν τό γάμο τους με τον ήλιο. Βυθίσου σ' αυτήν τη σιωπή που την έπλασαν τό χαμόγελο και

τό φως ενός προσώπου, τό λοξό πέταγμα του χελιδονίου, τό σιγαλό παράπονο του άνέμου για την τεφρή μοναξιά του, ή άδωότητα των άστρων, ό κούφιος ρόγχος της αστραφτερής μηχανής που περνά πάνω σε κορμά πηγαυμένων, ό σπαραγμός της στέγης ενός σπιτιού που καίγεται κ. ά.

Τούτες οι εικόνες με τη μουσική πέρνουν κάτι τό επίσημο, τό τελετουργικό, μιή συνάμα και τό αϊφνίδιο: τό αυτεματικό και τό στιγμιαίο. "Ετσι όπως συναθεώνται επιμένοντας κάθε μιή για την προτεραιότητα, έρχονται και φεύγουν βιαστικές σαν οι βραδυνές ηλεκτρικές ροιλάμες που παρακολουθείς από κινούμενο αυτοκίνητο. "Ερχονται και φεύγουν! Μή λησπασί για τούτο. Οι πιο ίσχυρές, οι έντυπωσιακές, οι ώραιότερες σε χορμά και νόημα θά ξανάρθουν, δέ γίνεται άλλως. Θά τις χαρείς ξανά. Μιά ή προσοχή και ό άγώνας σου αυτή τη στιγμή είναι κάπου άλλου. Προσπαθείς να φορμάρεις, να ξεσκονήσεις σαν τον χρυσόθησα, να επιλέξεις σαν ό χτίστης την πέτρα που του χειρίζεται, τη μουσική και τις εικόνες που ταιριάζουν όχι στο όποιο προκαθορισμένο θέμα (μην παύσεις με τό "αθέματα" γιατί πάντα θά είσαι ζημιωμένος) άλλα νά, σ' αυτό τό βαθύ παράπονο, στον λυγμό, στο άνειρο, στην ευτυχία που μοιραία και γίνονται "αθέματα" άχνά, μόλις διαφαινόμενα σαν τό νεύρα του όλοπράσινου άνειξιάτικου φύλλου.

Και μιή που ό λόγος για τό έκφραστικό μέσα, γνωρίζεις βέβαια πως ή κάθε λέξη ξεχωριστά είναι κοινά όπως μιή μοναχική νότα, όπως τό χορμά στο κοντί. Φορτίζεις έσύ τις λέξεις σαν τό μπροστ, με τό ρεύμα του λυρισμού και τις βλέπεις να κινούνται να έμφυγόνονται και να παρουσιάζουν ευτυχή άποτελέσματα που ίσως δέν προσδοκούσες. "Άλλ' όμως

ΠΡΟΣΜΟΝΗ

Εξοπρίσανε τής νύχτας τὰ μαλιά
και τὸ χαμόγελο-μαρτζώσε στὰ χείλη.
Κάθε σου ἐλπίδα μιὰ πρωταπριλιά—
ἀναλαμπές που σβουόν στο θαιμποδείλι...

Μαρτύριο σιωπηλὸ τὰ δειλινὰ
τὸ γυϊόκα στο κατώφλι νὰ προσμένεις—
μονάχη ἀπαντοχή γιὰ τὰ στερνὰ
τὰ χρόνια, μιὰς ψυχῆς τυραγισμένης.

Στοὺς ἀπονους τοὺς πόνους ἂν πονῶ
μιὰ ἔγνοια σου μονάχα με θαραίνει.
Τὸ μήνυμα μὴ σ' εὔρει τὸ στερνὸ
φτωχὴ μανούλα τόσο πικραμένη.

ΦΩΤΟΣ ΒΑΛΥΡΑΣ

ΚΑΣΣΙΑΝΗ

Ἀφέγγαρο ἀπλώθηκε, σκοτάδι και με σέρνει
σ' ἀμάρτημα γλυκό.
Βλέπω ἀγγέλους και μεθῶ με νέκταρ που με φέρνει
σ' ἀγάπης οὐρανό...

Νᾶναι ἀγγέλοι τ' οὐρανὸ... ἢ μήπως οἱ δαιμόνοι
μὲς σὲ κακιὰν ἀχλύ;
"Ο,τι και νᾶναι σ' ἀγαπῶ και ἡ ψυχή πυρώνει
σ' ἡλιοῦ φεγγεβολή.

Χειροπιαστοί στ' ἀμάρτημα... κι' ἄν ζοῦμε στο σκοτάδι.
μακρὰ ἀπ' τὸ Θεό,
Κάθε που τρέμω σύγκορμη στ' ἀμαρτωλό μας χᾶδι
ἀγγίζω τὸν Θεό...

ΑΝΘΟΥΛΑ ΖΟΛΔΕΡ

ΑΠΟΨΕ... ΠΑΛΙ

Ἀπόψε στο σπιτάκι μας ξαναγουρίζουν πάλι
οἱ θύμησες που μένανε βουβές τόσο καιρό,
καθὼς τὸ κῆμα φλύαρο κυλιέται στ' ἀκρογυιάλι
κι οἱ νοσταλγίες σμίγουνε σ' ἕνα τρελλό χορό.

Μέσα στὴ φεγγαρόλουστη βραδυὰ δὲν ἀγροί-
[κιέται
οὐτ' ἕνα θρόισμα κλαριοῦ οὔτε πουλιοῦ λαλιά.
Μόν' μιὰ κλαψιάρικη φωνὴ που χάνεται και
[σβυέται
γιὰ μιὰ στιγμή ταραζόντας τὴν κρῦα σιγαλιά.

Ἀπόψε στο σπιτάκι μας σὲ περιμένω πάλι
με τὴν παλιά σου τὴ θωριὰ—κατάλαβες
[θαρρῶ—
μέσα στὴ μυροστάλλαχτη κι ὀλόθερμη σου
[ἀγκάλη
ἡδονικὰ σὰν ἄλλοτε κι ἀπόψε νὰ χαρῶ.
Λευκάδα — ΣΠΥΡ. Δ. ΦΕΤΣΗΣ

μάθε νὰ μὴν τίς λυπᾶσαι τυρανίσου πολὺ με τὴν
ἀλλαγὴ ἢ τὴ μετάθεσή τους. Ἴσως πετύχεις καλλί-
τερους τόνους και ἀποχρώσεις.

Ἀγωνίσου γιὰ νὰ στέξεις, σὰν σχολοβάτης,
στὴ γραμμὴ τῆς εὐκλείδειας. Ἄν διαδέτεις ἀπὸ φυ-
σικοῦ σου μιὰ μικρὴ φυσαρμόνια, μὴ θελήσεις πο-
τὲ νὰ παραστήσεις μ' αὐτὴ πὼς δύνασαι νὰ παῖξεις
συμφωνικὸ ἔργο. Μερικοὶ θὰ σὲ χειροκροτήσουν με
ὕστεροβουλία, κι' ἄλλοι που δὲν νοιάζονται γι' αὐτὰ
θὰ ἐξαπατηθοῦν. Μὰ ποῦ τ' ὄφελος; Ρωτήθηκες
ἀραγε πόσει ἀπ' αὐτὸ τὸ σὸί τῆς θλιβερῆς ἀνευκλεί-
δειας που καμῶνεται τὸν ποιητὴ κι' ἀραδιάζουν
στίχους με ῥίμες ἢ ἐλεύθερους, εἶχαν τὴν εὐτυχία
νὰ προσεχτεῖ ἀπλῶς ἔστω κι ἕνας τους στίχος; Τὸ
ξέρουν' και ὅμως κοιμᾶ ἐπιμένουν. Μὰ ποτὲ ὁ λό-
γος τους δὲν θὰ ἐκπορῆσει τὴν πύλη καμιάς ψυ-
χῆς γιὰ νὰ ξεχυθεῖ στὰ ἔγκατὰ τῆς και νὰ τὴν ἐμπο-
τίσει με μαγεία. Γιατὶ ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τοὺς
μαστόρεψε ἢ ψυχρὴ λογικὴ χαρίζοντάς τους γιὰ
πάντα τὸ ψῦχος τῆς, γιατί οἱ ἀρχαγγελικὲς φτεροῦ-
ρες ποτὲ δὲν τοὺς λίκνισαν με τὸ ὄνειρώδες φτερο-
κόπημά τους, γιατί διατηροῦν και στοὺς στίχους
τους τὸ 2+2=4 με καμιά προσέκταση ἢ ἀποσιώ-
πηση, γιὰ νὰ πλαστεῖ τὸ μουσικὸ βᾶθος και ἡ τελμη-
σὴ εἰκόνα (ἰδίως ὅταν πετυχαίνει και ἄλλη διάστα-
ση ἀπ' ὅσες στο μουσαμὰ ὁ ζωγράφος), γιατί δὲν
ὄνειρεύτηκαν ποτὲ καινούριες ἁρμονίες.

Σφύριξε τὸ τραγοῦδι σου ὅπειο και νὰ εἶναι
στὴν ἀπαλὴ νύχτα με δύναμη, ὥσπου νὰ αἰσθανθεῖς
πὼς ἔφυγε «κάτι» ἀπὸ μέσα σου και μένεις φοβερὰ
ἐξαντλημένος σὰν τὸν ἄνθρωπο που ἀνείξαν οἱ φλέ-
βες του και αἱμορροεῖ. Ἄν ἔρχεται αὐτόματα μεσ'
ἀπὸ τὴν ψυχὴ σου, ζεστό, παλλόμενο, κατακάθαρο,
μὴν τὸ ἀλλοιώσεις. Κάποια γρίλλα θ' ἀνοίξει γιὰ
νὰ περάσει καλόδεχτο στο ἔσωτερικὸ τοῦ δωματίου
ὅπου ἕνας ἀγνωστος ξαγρυπνᾶ. Αὐτὸς δὲ θὰ ρωτήσῃ
ἐξείνη τὴ στιγμή πούδς τοῦ στέλνει τὸ σφύριγμα,
τὴ θέλει νὰ πει ὁ σκ. πὼς που ἴσως δὲν τὸν καταλα-
βαίνει με τὴ λογικὴ. Μὰ θὰ νοιώσει στὰ βᾶθη του
—ἂν ὁ σκοπὸς εἶναι τρυφερός— νὰ ἐπιβάθεται μιὰ
δουσιά, κάποιον ὄνειρο νὰ τὸν ἐμπλέκει, θὰ κυτᾶξει
στὴ γλάστρα του μήπως βγήκανε ἄνθη και θὰ κλεί-
σει τὰ μάτια του ἀναπολώντας τὸ σφύριγμά σου.
Ἄν πάλι ὁ σκοπὸς σου εἶναι βαρὺς, πονεμένος, σπα-
ραχτικός, θὰ νοιώσει πὼς ἕνας διαβάτης σφυρίζῃ
στὴ νύχτα τὸν ἀνθρώπινο πόνον και θὰ τὸν πάρει
κλονιζόμενος και θ' ἀνοίξουν αὐτόματα τὰ φύλλα
τῆς ψυχῆς του νὰ περάσει γιὰ νὰ τελεστεῖ ἐκεῖ βα-
θειὰ με αὐτοκρατορικὴν ἐπισημότητα τὸ μυστήριον
τῆς ἀφομοίωσης καλλιεργώντας ἔτσι τὴν εὐαίσθησία
και τὸν ἀνθρωπισμὸ τῆς ἀγνωστῆς ψυχῆς.

Τότε, φίλε, θὰ ἔχεις πετύχει τὸ σκοπὸ σου και
πὰ μὴ σὲ νοιάζει.

ΦΡΙΕΟΣ ΤΖΙΟΒΑΣ

ΤΗΣ ΣΤΙΓΜΗΣ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ ΚΑΙ ΤΥΠΟΓΡΑΦΟΙ

Ὁ μεγάλος Μπαλζάκ ἦταν ἀσπονδος
φιλοστών Παρισινῶν τυπογράφων. Δὲν
ὑπῆρχε συγγραφεὺς που νὰ διορθώ-
νει με τὸν τρόπο που αὐτὸς διορ-
θωνε τὰ δοκίμια τῶν ἔργων του.

Ὁ ἀθεόφοβος, μὴ ἀρκοῦμενος μο-
νάχα στὴ σημεῖωση τῶν οὐνειθισμέ-
νων τυπογραφικῶν σφαλμάτων, κα-
θόταν και ἔκανε ριζικὲς μεταβολές
στο κείμενο, γέμιζε τὰ περιθώρια με
παρομοιπές, ἔκοψε ὀλόκληρα κομ-
μάτια, με μιὰ λέξη μεταμόρφωνε τὸ
πᾶν, σὲ τρόπο που—πολλές φορές—
νάμην μένει σχεδὸν τίποτε ἀπὸ τὸ ἀρ-
χικό. Αὐτὸ μαρτυροῦν πολλὰ διασω-
ζόμενα δοκίμιά του.

Γιὰ ὅσους γνωρίζουν, κάπως
ἀπὸ τυπογραφεία και ἀπὸ τυπογρά-
φους, εἶναι εὐκόλο νὰ ἐκτιμήσουν τὴ
εἶδος αἰσθήματα θὰ εἶχαν οἱ τε-
λευταῖοι ἀπέναντί του. Τοὺς ἔφηγε
τὸ φᾶρι πραγματικὰ στὰ χείλη.

Τὸ διορθῶμα τοῦ κειμένου εἶναι
φυσικὰ ἀπαραίτητο. Τὸ κύτταγμα
και τὸ ξανακῦτταγμα, ἢ ἀλλαγὴ,
μὰ προπάντων ἢ συντήρηση εἶναι τὰ
στοιχεῖα ἐκεῖνα που και στοὺς με-
γαλυτέρους συγγραφεῖς, τοὺς πειδ
«αὐθόρητους», θὰ δώσουν τὴν ἀρ-
τιότητα, τὴν τελειότητα, τὴν ἔλλει-
ψη τοῦ περικτοῦ, στο κάθε κείμενο.

Μὰ ὅλη αὐτὴ ἡ ἐργασία φαίνεται
λογικὸ, πὼς πρέπει νὰ γίνεται στο
χειρόγραφο τοῦ κάθε συγγραφέα.
Τότε, πρὶν ἀκόμα δώσει αὐτὸς τὰ
χειρόγραφα του στον τυπογράφο,
εἶναι ἐλεύθερος νὰ τὰ ξεψαχνίσει,
νὰ τὰ ρετουσάρει, νὰ τὰ χτενίσει
δίνοντάς τους τὴν καλλίτερη, κατὰ
τὴ γνώμη του, φόρμα.

Μὰ εἶναι σωστὸ τὴ δουλειὰ αὐτὴ
νὰ τὴν κάνει πάνω στο τυπογραφι-
κὰ δοκίμια στραβώνοντας τοὺς τυ-
πογράφους που ἔχουν κάθε δίκιο νὰ
τὰ βάζουν μαζί του;

Ἐκ πρώτης ὄψεως ἢ τακτικὴ
αὐτὴ εἶναι κατακριτέα, σὰν ἕνα
εἶταῖο σκληρὸ και ἀσυγχώρητο. Μὰ

ἂν θελήσει κανένας νὰ μπεῖ κάπως
περισσότερο στὴν οὐσία τοῦ ζητήμα-
τος, θὰ γνωρίσει μιὰ ἄλλη ὄψη τῶν
ἴδιων πραγμάτων.

Πιθανὸν ὁ πολυγραφώτατος Ὀνο-
ρὲ στὴν βιασύνη του (ἄς και μάν-
τευσ τὸν γρήγορο θάνατό του) νὰ
πραγματοποιήσει ὀλόκληρη τὴν σὺλ-
ληψὴ του που ἔκανε, νὰ ἔψει μιὰ
τεραστία εἰκόνα τοῦ ἀνθρώπου σ'
ἄλλες του τίς ἐκδηλώσεις, διαρκῶς
κυνηγούμενος ἀπὸ τοὺς δανειστές
του και μὴν διαθέτοντος τὴ βασικὴ
ἀνεση που προϋποθέτει ἡ δημιουργία
νὰ μὴν εἶχε ὄλο τὸν καιρὸ νὰ ἐπι-
μεληθῇ τὴ μορφή τῶν μυθιστορημά-
των του με τὴ σχολαστικότητὰ ἄλ-
λων φημισμένων συλλιστ, ὅπως ὁ
Φλωμπέρ λ. χ. Κι' ἔτσι ἀναγκαζό-
ταν βιαστικὰ αὐτὴ τὴ δουλειὰ νὰ
τὴν κάνει στο δοκίμια τοῦ τυπογρα-
φεῖου βασανίζοντας και ταλαιπω-
ρόντας τοὺς φτωχοὺς ἐργάτες. Μὰ

πολλοὶ ἄλλοι συγγραφεῖς που ἦνε-
σή τους, ἀνεση ἀπὸ κάθε πλευρὰ,
δὲν δικαιολογεῖ τὴν τακτικὴ αὐτὴ,
βασανίζαν και βασανίζουν ἐς τοῦ
τοὺς τυπογράφους με ἕνα σωρὸ προ-
σθήκες, ἀφαιρέσεις και ἀλλαγές τοῦ
κειμένου. Κι' εἶμαι βέβαιος πὼς αὐ-
τοὶ τὸ κάνουν γιατί ἔχουν νοιώσει
ὅτι μόνο τὸ ἐντυπὸ κείμενο δίνει στον
συγγραφέα τὴν καλλίτερη, τὴν παιδ
ἰσορροπημένη εἰκόνα τοῦ τι ἔγραψε.

Εἶναι ἀνεξήγητη, μὰ ὅμως ἀλη-
θινή, αὐτὴ ἡ μαρτυρὴ ἀλλαγὴ που
γίνεται στο κείμενο ὅταν στοιχειο-
θετηθεῖ. Ἀς και τότε τὸ βλέπεις με
τὴν ἀληθινή του προοπτικὴ,
τότε νοιώθεις τίς πραγματικὲς του
ἀναλογίες, τότε ἢ κάθε λέξη ἀπο-
κτὰ τὴν ἀληθινή τῆς νοητικὴ και
αισθητικὴ βαρύτητα. Καὶ ἀμέσως
αἰσθάνεσαι τὴν ἀνάγκη τῆς... χει-
ρουργικῆς ἐπέμβασης.

Μὰ εἶλα τώρα αὐτὰ ὅλα νὰ τὰ
ἐξηγήσεις στον βλοσυρὸ τυπογράφο
που με τὸ δίκιο του θεωρεῖ σὰν κα-

θερωμένη τὴν ἀρχὴν ὅτι ἐπιτρέπον-
ται μόνον ἢ διορθώσεις σφαλμάτων
τῶν χειρογράφων. Τρέχα γύρευε νὰ
τὸν πείσεις γιὰ τὴν παράδοξη ἀλλα-
γὴ που γίνεται ὅταν τὸ γραφτὸ τυ-
πωθεῖ και πόσο τρίτος γίνεται
στο ἴδια σου γραφτὰ, και πόσο καρ-
ποφόρα μπορεῖς νὰ τὰ μεταλλάξεις
στο τυπογραφικὸ του δοκίμιο. Ὅλα
αὐτὰ θὰ τοῦ φανοῦν ἀκατανόητα
και θὰ γκρινιάξει παίρνοντάς τα γιὰ
«παραξενιές» που με πολλὴ εὐκολία
οἱ ἄπλοοι και τετράγωνοι ἄνθρωποι
φορτώνουν σ' ἐκεῖνους που γράφουν
—προπάντων πράγματα που δὲν
ἔχουν ἄμεση και πρακτικὴ ἀξία
στὴ ζωή...

ΕΦΗΜΕΡΟΣ

ΑΝ ΣΗΜΕΡΑ...

Ἄν σήμερα στο μάτια μου χαρὰ
[γλυκοχαράζει
κι' ἄρωμα ἀγνὸ ξεχύνεται σὲ καθ'
[ἀναπνοή,
κι' ἂν ἐπαψε στο βᾶθη μου ὁ πόνος
[νὰ σπαράξῃ
πὼς ἔκανε κι' ἔχτες και καθ' ἄλλο
[πρῶι,

Εἶναι γιατί τὰ μάτια σου σὲ λίγο
[θ' ἀντικρύσω,
τὴ δυνατὴ καθάρια σου θ' ἀκούσω
[τὴ φωνή,
κι' ἀδύναμα τὰ χέρια μου στο χέ-
[ρια σου θ' ἀφίσω
στο λάγγωμα τοῦ πῆθου μας που
[θάξῃ ἀναστηθεῖ!
«ΝΕΦΕΛΗ»

Ν' ἀναλύσης τὰ πάντα, νὰ δῆς
τὴν ἐπισφαλῆ, τὴν ἐφημερικὴ κα-
τάστασι τῶν πάντων—και τότε—
νὰ τὰ γκαλιᾶσης—ἀπὸ συμπόνοια—
μέσ' στὴν Ἀγάπη.

Γιάννης Μπεράτης

ΑΠ' ΤΑ "ΡΟΥΜΠΑΓΙΑΤ", ΤΟΥ ΟΜΑΡ ΚΑΓΙΑΜ

Μετάφραση από τὰ Γαλλικά: ΚΙΜ. ΤΖΑΛΛΑ

Τὰ «Ρουμπάγιατ» (Περσική λέξη πού σημαίνει τετράστιχτα) ὁ Ὁμάρ Ἴμπν Ἰμπραχίμ ἔβλ Καγιάμ, γνωστός ἀπλούστερα ὡς Ὁμάρ Καγιάμ, τὰ ἔγραψε τὸν ἐνδέκατο αἰῶνα μ. Χ. Στὶς ὥρες τῆς ἀργίας του (ἦταν διάσημος στὴν ἐποχὴ τοῦ ἀστρονόμου μὴν-μετακόσμιος στενοῦ τοῦ βεζύρη τοῦ Σουλτάνου) δημιούργησε ἕκαστο πού τὸ χάρισε τὴν ἀθανασία. Ἀπὸ τὰ 170 τετράστιχά του. Εἶναι ἐκπληκτικὰ (ὅπως συμβαίνει μὲ ἄλλα τὰ μεγάλα ἔργα) ὅτι τόσο εὐδι- νες πού πέρασαν, δὲν μετρίασαν καθόλου ὄχι μόνο τὴν λυρική ἀκτινοβολία τοῦ ποιητικοῦ ἔργου τοῦ Πέρση ποιητῆ, ἀλλὰ οὕτε τὴν ἐπικαιρότητά του. Ἀπόδειξη ὅτι τὸ πρόβλημα τοῦ ἀνθρώπου παραμένει τὸ ἴδιο στὴ διαδρομὴ του στὸν πλανήτη μας. Γιατί τὰ «Ρουμπάγιατ» εἶναι τὸ μικρὸ ἀπόσταγμα ὁλόκληρου τοῦ εἰδυμένου ἀνθρώπου, λεπτοῦ καὶ εὐγενικοῦ ἐρευνητῆ, πού ἡ ἀγωνία τοῦ ἄλυτου μεταφυσικοῦ προ- βλήματος τῆς ἀνθρώπινης ὑπάρξεως, σὲ συ- νάσχεση μὲ τὸ ἀκατανόητο, κοινωτικὸ καὶ πολλὰς φορές ἀποκορευτικὸ φαινόμε- νο τῆς ζωῆς, τὸν ὤθησαν τελικὰ στὴν ἀρνητικὴ καὶ τὴν στάση ἀπέναντί της. Ὁ Καγιάμ (ὅπως καὶ ὁ Βούδας) πιστεύει, ὅτι καλλίτερα στὸν ἀνθρώπου εἶναι, νὰ μὴ γεννιέται ποτέ!

Ἡ μετάφραση τῶν «Ρουμπάγιατ» (ὄχι ὅλων, τῶν ἀξιολογότερων κατὰ τὴν κρί- σην μου) ἔγινε ἀπὸ Γαλλικὸ περὶ κείμενο καὶ φυσικὰ ὄχι σὲ ποιητικὴ μορφή.

«Ἄς ὑποθέσουμε πῶς ἔλυσε τὸ αἰνίγμα τῆς δημιουργίας σου. Ποιὸ εἶναι τὸ πεπρωμένο σου; Ἄς ὑποθέ- σουμε ὅτι γύμνωσε ἀπ' ὅλα τῆς τὰ πέπλα, τὴν Ἀλήθεια. Ποιὸ εἶναι τὸ πεπρωμένο σου; Ἄς ὑποθέσου- με πῶς ἔζησε εὐτυχισμένος ἕκαστο χρόνο καὶ θὰ ζῆσεις ἄλλα ἕκατό. Ποιὸ εἶναι τὸ πεπρωμένο σου;

Πότε γεννήθηκα; Πότε θὰ πε- θάνα;

Κανένας ἀνθρώπος δὲν μπορεῖ νὰ θυμηθεῖ τὴ μέρα τῆς γέννησής του καὶ νὰ μάθει τὴ μέρα τοῦ θά- νάτου του. Ἐλα, λυγερὴ μου ἀγα- πημένη! (Στὴ μέθη, θέλω νὰ λησμονήσω, ὅτι ποτέ δὲν θὰ μά- θουμε τίποτα...)

Ὁ ἀπείρος κόσμος: Ἔνας κόκ- κος σκόνης στὸ διάστημα. Ὁλη ἡ σοφία τῶν ἀνθρώπων: Λόγια. Οἱ λαοί, τὰ ζῶα, τὰ λουλούδια τῶν ἑπτὰ κλιμάτων: Σκιές. Τὸ κατα- στάλαγμα τῆς ἀκατάπαυστης σκέ- ψης: Τίποτα.

Πέρ' ἀπὸ τῆ Γῆ, πέρ' ἀπὸ τὸ ἀπείρο, ἀναζητήσα νὰ βρῶ τὸν πα-

ράδεισο κχι τὴν κόλαση. Μιά φω- νὴ γεμάτη ἐπισημότητα μοῦ εἶπε: «Ὁ Παράδεισος καὶ ἡ Κόλαση εἶ- ναι ἐντὸς σου».

Γρήγορες σὰν τὸ νερὸ τοῦ ρυ- ακιοῦ, σὰν τὸν ἀνεμο τῆς ἐρήμου, οἱ μέρες μας φεύγουν. Δυὸ μέρες μονάχα μ' ἀφήνουν ἀδιάφορο: Ἀυ- τὴ πού πέρασε κι' αὐτὴ πού θάρ- θει αὐριο.

Δὲν βαδίζει στεςεὰ στὸ Δρόμο, ὁ ἀνθρώπος πού δὲν ἔδρεψε τὸν καρπὸ τῆς Ἀλήθειας. Ἄν μπόρεσε νὰ τὸν πάρει, ἀπὸ τὸ δέντρο τῆς Ἐπιστήμης, ξέρει ὅτι, οἱ μέρες πού περνοῦν κι' ἡ μέρες πού θὰ περά- σουν, δὲν διαφέρουν σὲ τίποτα, ἀπὸ τὴν πρώτη μέρα, ὅστερ' ἀπὸ τὴ δημιουργία.

Σ' αὐτὸ τὸν κόσμο, ἀρκέσου νάχεις λίγους φίλους. Μὴ ζητήσεις νὰ κρατήσεις πολὺ, τὴ συμπάθεια πού μπορεῖ νὰ δοκιμάσεις γιὰ κά- ποιον. Προτοῦ σφίξεις τὸ χερί ἐνὸς ἀνθρώπου, διαρωτήσου μήπως αὐ- τὸ τὸ χερί, σὲ χτυπήσει μιὰ μέρα.

Ξέρει, πῶς δὲν ἔχεις καμὴν ἰσχὺ στὸ πεπρωμένο σου. Λοιπὸν γιατί ἡ ἀβεβαιότητα τοῦ αὐριο νὰ σὲ γεμίσει ἀγωνία; Ἄν εἶσαι σο- φός, ἐπωφελήσου ἀπὸ τὴν παροῦ- σα στιγμή. Τὸ μέλλον; Τί θὰ σοῦ φέρει;

Κύτταξε μ' ἐπιείκεια τοὺς ἀνθρώπους πού καυχῶνται. Πὲς στὸν ἑαυτὸ σου ὅτι ἔχεις κι' ἄλλα ἐλαττώματα. Ἄν θέλεις νὰ γνωρί- σεις τὴν εἰρήνη, τὴ γαλήνη, σκύ- ψε σ' αὐτοὺς πού ἡ ζωὴ ξέσκισε, στοὺς ταπεινοὺς πού ἀγαστενά- ζουν στὴν ἀτυχία τους, καὶ τότε θὰ νοιώσεις εὐτυχισμένος.

Ἄφοῦ ἀγνοεῖς αὐτὸ πού θάρθει Αὐριο, πρόσπάθησε νὰ γίνεις εὐ- τυχισμένος, σήμερα Πέρε ἕνα λα- γῆνι κρασί, κάθισε στὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ, λέγοντας στὸν ἑαυτὸ σου πῶς αὐριο, τὸ φεγγάρι, μά- ταια ἴσως θὰ σὲ ἀνοζητήσῃ.

Ὁλος ὁ κόσμος ξέρει, ὅτι δὲν μουρμούρισα ποτέ, τὴν παρὰμι-

κρότερη προσευχή. Ὁλος ὁ κό- σμος ξέρει ἀκόμα, ὅτι δὲν προσπά- θησα ποτέ νὰ κρύψω τὰ σφάλμα- τά μου. Ἄγνοῶ ἂν ὑπάρχει Δι- καιοσύνη ἢ Ἄφεση ἀμαρτιῶν... Μο- λοντοῦτο, ἔχω ἐμπιστοσύνη, γιατί ὑπῆρξα πάντοτε «λικρινή».

Τί ἀξίζει περισσότερο; Νὰ κά- θεσαι σὲ μιὰ ταβέρνα κι' ὕστερα νὰ ἐξετάσεις τὴ συνείδησή σου ἢ νὰ γονατίζεις στὸ τέμενος, μὲ τὴν καρδιά σραλιστή; Δὲν γνιάζου- μαι νὰ μάθω ἂν ὑπάρχει ὁ Κύριος καὶ τί θὰ κάνει μὲ μένα, στὴν ὤ- ρα τῆς κρίσης.

Ἄκου αὐτὸ τὸ μεγάλο μυστικὸ. Ὅταν ἡ πρώτη αὐγὴ φώτισε τὸν κόσμο, ὁ Ἀδάμ ἦταν κι' ὄλα μιὰ πονεμένη ὑπαρξὴ πού καλοῦσε τὴ νύχτα, πού καλοῦσε τὸ Θάνατο.

Διερωτῶμαι τί κατέχω στ' ἀλή- θεια. Διερωτῶμαι τί θὰ διασωθεῖ ἀπὸ μένα, ὅστερ' ἀπὸ τὸ θάνατό μου. Ἡ ζωὴ μας εἶναι σύντομη, ὅ- πως μιὰ πυρκαϊά! Φλόγες πού ὁ διαβάτης λησμονάει, στάχτη πού ὁ ἀνεμὸς σκορπίζει: ἕνας ἀνθρώπος ἔζησε.

Ὅλοι οἱ ἀνθρώποι θέλουν νὰ πάρουν τὸ δρόμο πού ὀδηγεῖ στὴ Γνώση. Αὐτὸ τὸ δρόμο, ἄλλοι τὸν ἀναζητοῦν, ἄλλοι λένε πῶς τὸν βρῆκαν. Ἄλλὰ μιὰ μέρα, μιὰ κραυ- γὴ θ' ἀκουστεῖ: «Δὲν ὑπάρχει οὔτε δρόμος, οὔτε μονοπάτι!».

Μοῦ λέν: «Μὴν πίνεις Καγιάμ!» Ἀπαντάω: «Ὅταν πίνω, ἀκούγω αὐτὸ πού μουρμούρίζουν τὰ ρόδα, ἡ τολυπες, τὰ γιασεμιά. Ἀκούω ἀκόμα, αὐτὸ πού κι' ἡ ἀγαπημένη μου δὲν μπορεῖ νὰ μοῦ πεῖ.»

Φίλε, μὴ κάνεις κανένα σχέδιο γιὰ τὴν αὐριανὴ μέρα. Μπορεῖ νὰ ξέρεις μονάχα, ἂν θὰ τελειώσεις τὴ φράση πού ἀρχισες; Αὐριο, θὰ μοῦστε ἴσως μακρυὰ ἀπ' αὐτὸ τὸ πανδοχεῖο, ἴδιοι μ' ἐκείνους πού ἔχουν χαθεῖ ἐδῶ κι' ἑπτὰ χιλιάδες χρόνια.

(Θὰ συνεχιστεῖ σὲ ἄλλο φύλλο)

ΕΡΗΜΙΑ

ΔΙΗΓΗΜΑ

Ἡ φωνὴ τοῦ ἀντρα ἦταν γεμά- τη ἡρεμὴ ἀπόφαση.

—Πρέπει νὰ τελειώνει, εἶπε. Καὶ τράβηξε

Τ' ἄλογο δάρθηκε γιὰ λίγο στὸ νοτισμένο χῶμα. Ὁ Ζαφείρης ἐπια- σε μὲ δυὸ ἐυλαράκια τὰ μυαλά πούχανε πεταχτεῖ λίγο παρέκει καὶ τὰβαλε στὸ ἄδειο κρανίο. Βγῆ- κε καὶ κοίταζε στὸ δρόμο. Τώρα εἶχε λυτῶσει γιὰ καλά. Μιά θλί- ψη μουντὴ ἦτανε στὸ δρόμο καὶ οἱς καρδιές.

Βγῆκε κι' ἡ γυναίκα καὶ κάθη- σαν πολὺ σιμά. Δὲ μιλούσανε. Ὁ Ζαφείρης συλλογιζότανε τ' ἄλογο. Τῶχε πάρει ὅταν παντρεύτηκε τὴ Βασιλική. Ἦταν στὴν προίκα τῆς. Ἔνα χωράφι καὶ τ' ἄλογο. Τὸ χω- ράφι πού πουλήθηκε καὶ τ' ἄλογο πού ψόφησε. Ὁ πατέρας τῆς Βα- σιλικῆς—ὁ θεὸς ν' ἀναπαύει τὴν ψυχὴ του,—ἤθελε νὰ τοῦ φάει τ' ἄλογο. Μὰ τί νὰ τὸ κάνει τὸ χωρά- φι δίχως ἄλογο; Καὶ λίγο ἔλειψε νὰ χαλάσει ὁ γάμος.

—Βασιλική, λέει, πόσα χρόνια ἔχουμε παντρεμμένοι;

—Στὰ ἔμπα τοῦ Ὀχτώβρη γε- μίζουε τρία χρόνια, λέει κι' ἡ Βα- σιλικὴ καὶ χαμογελᾷ λυπημένα. Γιατί ρωτᾷ;

—Γιὰ τ' ἄλογο. Μὰς δούλεψε τρία ὁλόκληρα χρόνια. Παράπονο δὲν ἔχω. Μὰ λέω, πῶς θάπρεπε νὰ περιμένει ἴσαμετὶς βροχές. Νὰ ὀργώ- σουμεκαὶ νὰ βολοκοπήσουμε τὴ γῆς.

Ἐπεσε συλλογὴ. Μείνανε νὰ κοιτάζουνε τὸ δρόμο. Κι' ἡ γυναί- κα συλλογιόθηκε πῶς ὁ Ζαφείρης μπορεῖ νὰ τὴν παντρεύτηκε μόνο καὶ μόνο γιὰ τὸ χωράφι καὶ γιὰ τ' ἄλογο. Τώρα δὲν ἐνωθε τὴν ἴδια λύπη γιὰ τὸ ζῶ πού ψόφησε.

Στὸ τέλος σηκώθηκε σὰ ν' ἀπελ- πίστηκε νὰ περιμένει κάτι πού δὲν ἔλεγε νὰ φανεῖ στὸ γύρισμα τοῦ δρόμου, καὶ πέρασε στὴν αὐλή. Κι' ὁ Ζαφείρης μὲ τὴ βαρεία περ- πατησιά του τὴν ἀκολούθησε.

Σὰν ἀποφάσισε ὁ Ζαφείρης τράβηξε πάλι στὸ σταῦλο. Κάθησε κοντὰ στὸ ζῶ.

—Καλὸ ἄλογο, εἶπε, καὶ σοῦ- πρεπαν ὄλα τὰ παινάδια. Ὁ Θεὸς ν' ἀναπάσει τὴν ἀλογίσια σου ψυ- χὴ σ' ἕνα καρπερὸ λειβάδι.

Αὐτὸ τοῦκανε μεγάλη ἐντύπω-

ση. Σὰν πῶς νάιναι πλασμένη ἡ ψυ- χὴ τ' ἀλόγου; Νάχει τέσσερα πό- δια καὶ οὐρά; Ἄσκημο, σκέφτηκε νὰ μὴν μπορεῖς νὰ φύγεις ἀπὸ τὸ σουλοῦπι σου κι' ὕστερα ἀπ' τὸ θάνατο.

Ἔνας ποντικὸς εἶχε χωθεῖ στὸ ἀνοιγμένο κρανίο τοῦ ζώου τσαλα- βουτοῦσε κι' ἔτρωγε μὲ μεγάλη σπουδὴ τὰ κίτρινα μυαλά του. Ἄ- νασήκωσε τὴ μουσοῦδα του, ἔρρι- ξε μιὰν ὑποπτηματιὰ καὶ συνέχισε τὴ δουλειὰ του.

—Αὐριο θὰ βρωμίσει τὸ ἄλογο, συλλογίστηκε ὁ Ζαφείρης. Θὰ πρέ- πει νὰ γνοιαστεῖ νὰ τὸ θάψει. Ἄν πούλαγε τὸ τομάρνι του θάπιανε πολλά; Ὁχι, δὲν θὰ τὸ πουλήσει. Θὰ σκάψει ἕνα βαθὺ λάκκο καὶ θὰ τὸ παραχώσει. Οὔτε κι' αὐτὸ. Θὰ τὸ τραβήξει στὴ θάλασσα νὰ τὸ φουντάρει στὰ βαθονέρια. Οὐμῆ- θκε ὅταν μέσα στὴν κάψα τοῦ κα- λοκαριοῦ παίρνανε τὸ δρόμο γιὰ τὴ θάλασσα νὰ τὸ κολυπήσει. Πό- ση γαλήνη στὸ γυρισμὸ ὄντας ἄρ- χιζε νὰ βραδιάζει!

Στὴν πόρτα ἀκούστηκαν βα- ρεῖα χτυπήματα. Ἦτανε ὁ χτηνία- τρος. Μύριζε κρασίλα κι' εἶχε στὰ μάτια του τὴν ἀπόριχ τοῦ ἀνθρώ- που πού πάει νὰ ξεμεθύσει.

—Ἄκουσα, λέει, πού μὲ ζητή- σατε καὶ νάμαι πούρθα.

Στὸ σταῦλο ἔρριξε μιὰ ματιὰ στὸ ἀνοιγμένο κεφάλι, στὸ μακρύ- κανο γουφέκι πού πλάγιαζε παρέ- κει καὶ κατάλαβε.

—Καὶ πῶς ἔγινε τὸ δυστύχημα;

—Τὸ βρῆκαμε τσακισμένο, λέει ὁ Ζαφείρης.

Ὁ χτηνίατρος σκύβει κι' ἐξετά- ζει τίς πληγές.

—Οἱ πληγές, λέει, γενήκανε μὲ φαλτσέτα.

—Γιατί μὲ φαλτσέτα; ἀπορεῖ ὁ Ζαφείρης.

—Κάποιος τὸ χτύπησε τὸ ζῶ στὴν κοιλιὰ καὶ στ' ἀχάμνα μὲ φαλτσέτα. Κι' αὐτὸ ἀφηνίασε καὶ γκρεμίστηκε.

—Ποῖος νὰ μοῦ τὸ κάνει αὐτό, λέει συλλογισμένα ὁ Ζαφείρης. Ὁχτρὸ δὲν ἔχω!

—Καὶ πού μπορεῖς νὰ ξέρεις τὸν ὄχτρο πού σὲ παραμονεύει,

λέει: ο γιατρός. Να πᾶς στο σταθμό να τὸ ἀναφέρεις.

—Γιατί να τὸ ἀναφέρω, λέει ὁ Ζαφείρης, καὶ τώρα πιά δὲν μπορεῖ νὰ καταλάβει τὴν κακία τῶν ἀνθρώπων.

Κάθεται σ' ἓνα δεμάτι σανὸ καὶ συλλογιέται σαλεύοντας τὰ χεῖλια του, σὰν τοὺς ἀνθρώπους ποὺ λένε φωναχτὰ τις σκέψεις τους λὲς καὶ διαβάζουν μέσα σὲ βιβλίο.

Ὑστερα σηκώνεται, πιάνει τὸ γιατρό ἀπὸ τὸ μπράτσο καὶ τραβᾶνε στὸ καπελῆ. Πίνει πολλὴν ὥρα κι' ἀκόμα συλλογιέται.

Σὲ μιὰ στιγμή γυρίζει σιὸν χτηνίατρο.

—Γιατρέ, λέει, οἱ γράφες μιλάνε για μιὰ ψυχὴ. Ἄν εἶναι ἀλήθεια θάθελα ἢ ψυχὴ μου μετὰ τὸ θάνατο νὰ χάσει τ' ἀνθρώπινό της σουλοῦπι. Ἄς πάρει σουλοῦπι ἀλόγου, σκύλλου, ἢ γαϊδάρου. Μόνο ἀνθρώπινον σχῆμα νὰ μὴν πάρει.

Ὁ γιατρός εἶχε γύρει στὸ σιδερένιο τραπεζάκι κι' ἀπ' τὸ λαιμό του, ἔβγαине ἓνα γουργουρητό, σὰ νᾶχε στὸ στόμα του μιὰ γουλιὰ κρασί καὶ δὲν ἀποφάσιζε νὰ τὴν καταπιεῖ.

Τὴν ἄλλη μέρα ἔβρεξε.

Ὁ Ζαφείρης φόρτωσε τὸ ἄλογο στὸ κάρρο, ζεύτηκε ὁ ἵδιος καὶ κίνησε. Ἡ βροχὴ ἔπεφτε πάνω στὸ φορτίμι, στὸ γκρίζο του κεφάλι, κι' ὁ Ζαφείρης συλλογιότανε καὶ φιλοσοφοῦσε πάνω στὴ μίαιρα τοῦ ἀνθρώπου. Δὲν ὠφελεῖ σὲ τίποτα, σκέφτονταν, νᾶσαι ἀνθρώπος ἀντίς για ἄλογο. Σὰν ἄλογο μπορείς νὰ κοπανίσσεις καὶ κχιμιά κλωτσιὰ ὅταν σὲ παραζορίσουνε.

Στὸ καφενεῖο σταμάτησε νὰ πιεῖ ἓνα ποτηράκι. Ἦτανε κι' ὁ Φραντζῆς ἐκεῖ καὶ τὰ κουτσόπινε μὲ τὸ Νικολιό, ποὺ ἐμπορευότανε ἄλογα καὶ βώδια.

—Ἐ! Ζαφείρη! φώναξε ὁ Νικολιός, δὲ μού τὸ πούλαγες τὸ ἄλογο, τώρα ποὺ τόχασες τί ἔβγαλες;

Κι' ὁ Φραντζῆς σὰν νὰ τὸν συμπονοῦσε βαθεῖα.

—Ζαφείρη, τοῦ λέει, τώρα ποὺ δὲν ἔχεις ἄλογο κι' ἢ συμφωνία εἶναι ἀκυρη. Καὶ νὰ ξέρεις, ζήμιωνα ἔτσι ποὺ τόχαμε κανονίσει ἐς ἡμισεῖας.

Ὁ Ζαφείρης ἔνωσε κάτι νὰ τοῦ σφίγγει τὸ λαιμό, σὰ νὰ φοροῦσε πουκάμισο μὲ στενὸ κολλάρο.

—Ἐ! καλά, λέει Ἄς πεθάνουμε ἔμεῖς οἱ φτωχοί. Μὰ ἄς ὀφεται ἐκεῖνος ποὺ τὸ χτύπησε τὸ ζῶ μὲ φαλτσέτα!

Ὁ Φραντζῆς κι' ὁ Νικολιός εἶχανε χαμηλώσει τὰ μάτια καὶ κοιτάζανε τὸ

ποτήρι του. Κι' ὁ Ζαφείρης δυνατὰ τώρα γιὰ ν' ἀκουστεῖ ἢ φωνὴ του.

—Ἀπ' τὸ Θεὸ νὰ τῶρει ὁ φονηγὰς ποὺ βάταζε τὸ χέρι του, σὲ τέτοια ἀδικία.

Στὸ δρόμο ἢ βροχὴ εἶχε δυναμώσει. Ζεύτηκε στὸ κάρρο καὶ ξεκίνησε. Στὶς ἐξοχὲς ἢ γῆς θρημμένη μύριζε, κι' ἢ μοσκοβολία της τὸν ἔκανε νὰ σκεφεῖ τὴ μεγάλη εὐτυχία νᾶχεις δικό σου ἓνα κομμάτι γῆς, νὰ τὸ χωρίζεις μὲ τ' ἄλλοτρι καὶ νὰ τὸ βλοῖς ὁ Θεός.

Κι' ἀκόμα νᾶχεις ἓνα σταχτερό ἄλογο νὰ τοῦ περνᾶς τὸ ντορῶ στὸν κχιμαρωτὸ λαιμό του καὶ ξαπλωμένος κάτω ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ν' ἀκούς τὸ ἀναχάραμα του.

Ἐνωθε νὰ τὸν ἀπορροφᾷ ἢ ἔρημιά.

—Ἐχ! ἔρημος πούναι ὁ ἀνθρώπος, συλλογιότανε. Σὰ δὲν ἔχεις ἓνα δικό σου κομμάτι γῆς κι' ἓνα ζωντανό. Θὰ πεις εἶχε τὴ Βασιλική. Μὰ κι' ἢ Βασιλική, ἔρημη ἦτανε κι' αὐτὴ καὶ τῆς πονούσανε τὰ νεφρὰ της. Ὁ χτηνίατρος τῆς εἶχε γράψει κάτι σταχτόνες, ἄς εἶναι καλὰ ὁ ἀνθρώπος, καὶ μὲ τὸ χέρι του ψαχούλεψε τὸ διπλωμένο χαρτί στὸν κάρρο του. Ποῦ νὰ θρεθῶνε ὅμως τὰ παραδάκια;

Εἶχε φτάσει τώρα στὴ θάλασσα. Ἔσυρε τὸ φορτίμι στὴν ἄκρη τοῦ γκρεμοῦ πῆρε μιὰ μεγάλη κατρόνα καὶ τὴν ἔδεσε στὸ λαιμό του.

—Φιλαράκο, ἔκανε μ' ἀγάπη, τελειώσανε τὰ βᾶσανά σου! Εἶχες κι' ἄλλα χρόνια μπροστά σου, μὰ τί σημασία ἔχει;

Ἄφησε τὴ ματιὰ του νὰ περπατήσει πάνω στὴ θάλασσα.

Κι' ὅταν τὴν εἶδε ἔτσι μουντή, ἀπλωτὴ κι' ἔρημη τὸν ἔπιασε μιὰ θαυσιὰ λύπη, λὲς κι' ἄλλή αὐτὴν τὴν ἔρη-

μιὰ τὴν κουβαλοῦσε χρόνια τώρα μέσα στὴν καρδιά του.

Στὴ θάλασσα φύσηξε.

Γιὰ μιὰ στιγμή συλλογιότανε τὰ μάτια τῆς Βασιλικῆς ποὺ θὰ τὸν περιμένουνε στὸ γύρισμα τοῦ δρόμου. Ἦστερα ἔδωσε μιὰ καὶ κατρακύλησε μαζί μὲ τ' ἄλογο καλπάζοντας γιὰ τὸ μακρυνὸ κι' ἀγύριστο ταξεῖδι.

Στὸ δρόμο φανήκανε νὰ περπατᾶνε βιαστικοὶ ὁ Φραντζῆς ἀντάμα μὲ τὸ Νικολιό.

—Ὁ Ζαφείρης, ἔλεγε ὁ Φραντζῆς, κάτι μυρίστηκε. Δὲ θὰ πρέπει νὰ μιλήσει.

—Ἄν τοῦ θάλουμε κάτι στὸ χέρι θὰ σωπάσει, εἶπε κι' ὁ ἄλλος. Τότε εἶδανε τὸ σῶμα ποὺ κατρακυλοῦσε ἀγκαλιὰ μὲ τ' ἄλογο. Κοντοσταθῆκανε κι' ἀλλάξανε δρόμο μέσα στὶς ἐξοχὲς.

Ἐνας ψυχρὸς βρῆκε τὸ πτώμα νὰ χτυπιέται στὰ βράχια. Τὸ φόρτωσε στὸ κάρρο καὶ τράβηξε γιὰ τὸ χωριό. Στὸ δρόμο ἀπάντησε τὸ χτηνίατρο. Τράβηξε τὸ σκέπασμα καὶ τοῦδαίξε τὸ μελανισμένο κορμί.

—Δὲν τὸν γύρισες ἀνάποδα; ρώτησε ὁ χτηνίατρος.

—Ἄν τὸν γύρισα, ἔκανε μὲ καμάρι ὁ ἄλλος ποῦτανε ψωμομένο παληκάρι. Μιὰν ὥρα τὸν θάστηξα μὲ τὸ κεφάλι κάτω. Μεγάλη δίψα τὴν εἶχε ὁ φιλαράκος.

—Ἄν ἦτανε τοῦλάχιστο κρασί ἢ θάλασσα, εἶπε κι' ὁ χτηνίατρος μὲ συλλογὴ, τότε θᾶχανε ἓνα λόγο ὄλ' αὐτά.

Ὁ ἀνθρώπος ἔρριξε πάλι τὸ σκέπασμα πάνω στὸ σῶμα, ἔφτυσε στὶς χουφτες του, ἔκανε ἓνα ἄ! ἄ! καὶ ξεκίνησε.

ΝΟΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ

ΑΝΤΙΚΡΥ ΣΤΟΝ ΟΥΡΑΝΟ

Τοῦ Rainer Maria Rilke

Πάντοτε—ἂν καὶ χωρίσαμε τὸν ἔρωτα καὶ τὸ τοπίο του

καὶ τὸ μικρὸ κοιμητήρι, μὲ τὰ παραπονετικά του ὄνόματα,

καὶ τὴν βουβὴ ἄδυσο, ποὺ οἱ ἄλλοι τὴν ἐξαντλοῦν:—

ἀκόμη καὶ πάντοτε καταφθάνοιμε ἐδῶ

νὰ κατακληθῶμε κάτω ἀπ' τὰ γέρικα δέντρα,

ἀνάμεσα στὰ ἀνθη καὶ ἀντίκρυ στὸν οὐρανό.

Μετάφρ. Γ. ΦΙΛΙΠΠΙΔΟΥ

ΑΓΩΝΙΑ

Τὸν τελευταῖο λυγμὸ τοῦ Γκάντη ἀκολουθοῦσε, τὰ εἶπανε μαζί· σὲ κάποιες λεπτομέρειες δὲν ταίριαζαν.

Βρῆκε τὴν ἄρνηση τοῦ παγωμένου ἀνέμου

κι ἀπὸ μιὰ λύπη,

στὴ σπηλιά του γδύθηκε νὰ τὴ ζεστάνη.

Βρῆκε τὴν καρδιά τοῦ Γκάρθια Δόρκα

νὰ περπατᾶ μοναχικὴ σὰ μιὰ τεράστια φλόγα,

νὰ παίζει ντέφι, νὰ τυλίγεται πικρὸν καπνὸ

καὶ νὰ ριγεῖ στὴν προσμονὴ μιᾶς προδοσίας.

Μεσ' στὸ πανέρι μαραθῆκαν τὰ ὄνειρά του
(τὰ ὄνειρά του σὰν νεκροὶ κοκκινολαίμηδες...)
ποὺ τὴν δλόφωτη παλίρροιά τους προσδοκοῦσε!

Στὰ βαλτοτόπια κάλπαζε τὸ ἄσπρο ἄλογο
—τὸ ὀμιχλώδες ἄλογο— ποὺ φτάνει κάποτε,
τὰ βραδυνὰ συνήθως, νὰ μᾶς πάρει στὸ ταξεῖδι.

Μὰ δὲν τὸν ἐπλησίαζε

κι αὐτὸς ἐκλιπαροῦσε

νὰ τὸν σφραγίσει μὲ τὴν πύρινην δπλή του

ἢ νὰ τὸν πάρει στὰ καπούλια του τ' ἀέρινα...

Στὸ φρέαρ τοῦ «κακοῦ καιροῦ»,
ἔσκυβε νὰ ἀντλήσει «ὑδωρ ζῶν»

(σκασμένη γλώσσα, χῶμα φρυγμένο,

κι ἀγκάθια γύρω του ἀσφυκτιοῦν!)

καὶ τὸ νερό, μιὰ ὑποψία νεροῦ

(χνῶτο παιδιοῦ σὲ κρῦο τζάμι).

Καθὼς τὸν δέρνει πυρετὸς

στὸ μέσον τῆς περιφημῆς ἐρήμου,

ὀφθαλμαπάτη δὲν τὸν καταδέχεται

γιὰ νὰ τοῦ μουρμουρίσει τὴ δροσιὰ ἐνὸς φοίνικα.

Πόσο ζηλεύει τοῦ Βὰν Γκόγκ τοὺς μεθυσμένους ἡλίους.

πόσο τὸν ἔφηβο ποὺ ἐκρεμάσθη σὲ κλωνάρια τοῦ Μαῖου,

πόσο τὰ τζάμια ποὺ ἀντανακλοῦν

γαλάζια μακρυνὰ βουνὰ ποὺ ὑπόσχονται

νερὰ ποὺ ἀποπνέουν ἴλιγγο,

λουλούδια ποὺ θυμίζουν Κυριακὴ παιδιοῦ

ἐκεῖ στὰ ραντισμένα μὲ νερὸ τριγύρω μέρη

παὺ τὰ μαδὰ ἓνας ἄγγελος κρυστάλλινος!

ΦΡΙΕΟΣ ΤΖΙΟΒΑΣ

Σ Α Ρ Λ Ω

Ο ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΥΤΙΚΟΣ ΤΥΠΟΣ ΤΟΥ ΑΙΩΝΑ ΜΑΣ

Λογίμιο του ΓΙΑΝΝΗ ΔΑΛΛΑ

I

Ο Σαρλώ είναι ο κλασικός τύπος του ήρωα, όπως τον διαμόρφωσε ο αιώνας μας. Πίσω του, πίσω από το ήρωα του 20ού αιώνα, σάν φυσικός γεννήτορας, υπάρχει ένας κάματος. Είναι ένας κάματος μη περαιτέρω, πού αναφέρεται συλλήβδην σ' όλες τις μορφές της ανθρώπινης δραστηριότητας, οικονομικές και πνευματικές. Είναι η ιστορία ή αείωση σά να βροθήκε σέ μιά οδυνηρή άμχανία για τού ποιά κατ' ανάγκη θα έπρεπε να είναι ή προσεχής, ή επιτακτικά προσεχής μέλλουσα ροή της. Ο κάματος αυτός ανήκει, πρέπει να τ' ομολογήσουμε, έξίσου και στην κυστή ράχη του άστισμού και στους στιβαρούς, καθώς νομίζουν όμους, του έπαναστατικού φιλελευθερισμού. Προήλθε απ' τή σύγκρουσή τους, από τού χάος πού ακολούθησε τή σύγκρουσή τους.

Αλλά ή σύγκρουση των δύο αυτών συστημάτων, με τήν τραγελαφική ένδοξαμία τους, δημιούργησε μιά νέα έπίσης τραγελαφική κατάσταση, δηλ. τους παρόντες καιρούς. Οι καιροί αυτοί δέν ξέρω αν είναι μετάβαση, θα τους έλεγα βάση και καθεστώς, αν δέν είχα άγνωστη τή συναίσθηση, της ακατάσχετης ροής και της αστάθειας πού υπονομεύει συνεχώς τού θεμέλιά τους, συναίσθηση τού νομαδισμού πού καταργεί τή στερεότητα και τή στρωγγύλευση στις πνευματικές ζητήσεις τους. Η αναστολή, μάλλον ή ύποτονια της βουλευσιαρχίας, απαγορεύει έν τή γεννήσει τους ύψηλά και μόνιμα ένεργήματα, γιατί ο κάματος είναι έγγυς πίσω τους, γιατί ή έλλειψη

πρωτογένειας από τού καθεστώς της έπιστήμης, πρὸς τήν όποία είχαν όλη τή διάθεση οι καιροί μας να συνδιαλλαγούν και τελικώς να ένταχθούν είναι έγγυς μπροστά τους. Έχουν όμως οι παρόντες καιροί μιά ιδιαίτερη ιδιουσιασσία και χάρη, τή χάρη να είναι πρωτότυποι. Ο σύγχρονος άνθρωπος, παρ' όλων ότι είναι φροέας αυτού του μεγαλειώδους καμάτου, έπομένως παρ' όλων ότι είναι μονάδα παθητική, συνεχίζει μέσα του, πέρα από αυταπάτες και δάνεια, τή σκληρή διαμάχη των δύο κόσμων. Με λογικούς συνειρμούς πού γεννούν έν τέλει άπράσιες παράλογες, δέν δέχεται να γίνει θέαμα από τήν περιοπτη θέση του σταυρού ή της λαιμητόμου. Είναι έτσι σά να μη επιτρέπει τή αναβίωση θεοπλημένων συμβόλων ή ταμπών. Αγνωστος και άτομικός πάσχει καθημερινά χωρίς προκαταλήψεις ν' ανόξει ρογμές για τή σωτηρία της ομάδας. Δοκανευμένος οδυνηρά ανάμεσα στους έκκωφαντικούς ήχους των μηχανών, στους έκκωφαντικούς ήχους των ιδεών, πού σαν πολυδαίδαλα άδελφά τέρατα σαν πολυδαίδαλα άδελφά τέρατα συγκομούνται, άποσπώνται, συγκομούνται, κομίζει τήν ανώνυμη οδύσσειά του. Είναι τού θύμα και ο θύτης, ο διπλανός μας, αυτός ο μεγάλος άγνωστος. Νά, όλος κι όλος, σέ μιά παραστατική κάτοψη, ο μαρτυρικός ήρωας του 20ού αιώνα.

II

Τού Σαρλώ θα μπορούσαμε να τον θεωρήσουμε μιά μεγαλοφυία, τή μοναδική, πού παρήγαγε ο κινηματογράφος, καθώς είπε ο Σω. Όχι μοναδική, θα συμπληρώναμε

έμεις, αλλά τήν πού περίεργη μεγαλοφυία. Γιατί ή όμαλή, ή όρθόδοξη, θα τή λέγαμε μεγαλοφυία, χαρακτηρίζεται κι από μιά καθολική σύλληψη του κόσμου, μιά δυναμική και πρωτότυπη φιλοσοφική άναγωγή της πείρας και της όπιασδήποτε έμπειρίας. Απ' αυτά όμως ήταν καθολικηρίαν γυμνός ο μικρόσωμος Τσάρλου Τσάπλιν.

Αισθηματικός μέχρι αισθηματολογίας, στοχαστικός μέχρι του πού άνεύθυνου κι άνεργάπιστου σκεπτικισμού. Από τις 16 Απριλίου 1899, πού είδε τού φως στην ένδοξη φτώχεια της ντικενσικής συνοικίας του Λάμπει ως τή γηραλέα νεότητά του, καθώς τήν άποκαλεί, της έξορίας του στην Εύρώπη του 1952, οι πού άνεύθυνες κι άντιθετικές κρίσεις και πραγματώσεις καταλογίζονται εις βάρος του. Γεγονός πού μαρτυρεί τήν άπουσία ένιαίου κοσμοθεωρήματος. Αλλάξε τέσσερες κατά σειράν νεαρές υπάρξεις, ως γυναίκες του, ένω άνήκε στην δική του άδιαλλαξία ο παγερός άφορισμός. «Ο γάμος είναι συντημώτερος θάνατος της άτομικότητας, απ' όσους γνώρισε ποτέ ή ανθρώπιότητα».

Ας θυμηθούμε ακόμα και τήν εύκολη μεταστροφή του, τήν άσυγχώρητη έλλειψη προσωπικής γνώμης, για ένα κεφαλιώδες ζήτημα. Μιλούσε κάποτε άντικρουστά αυτός ο παρδαλός γελοιοποιός μ' έναν λευκόν πρεσβύτε, τού Μαχάτιμα Γκάντι. «Είπα στο Γκάντι, όμολογεί άργότερα, πώς δέ μπορούσα να καταλάβω γιατί άντιπαθεί έτσι πού τις μηχανές. Ύστερα μου τού εξήγησε. Πείσθηκα ότι

ήταν μιά τρεμερή προσωπικότητα». Κ' ένω συνδιαλλάγεται άκόμη, έδώ τουλάχιστον, με τή ζωή και τις άξίες της ένεργητικά, άνεβάξει τού «Χρυσόθής» του, με τήν κεντρική ιδέα. «Οι ήρωές μου, είναι πόνια της μοίρας». «Όλοι οι άνθρωποι είμαστε πόνια της μοίρας» άποφαίνεται. Ύπηρεσε όλόκληρος μιά διαρκής διάσταση, ένας άνθρωπος, ένας φροέας άνθρωπου χωρίς έρωτα. Μέσα του όλα διαστέλλονταν κι άναπεδούριζαν έτοιμότερα, σάν τήν τρεκλή περπατησιά του, δέν ύπηρετούσε και τρόπος για πύκνωση. Ύπόχρευν αίματηρά τού συμπτώματα από τού γκρέμισμα ενός όράματος, τήν άπώλεια ενός παραδείσου, στον όποιον πιστέψαμε και τον όποιον έπιμένει εκείνος να επικαλείται. Έπειτα από τού γκρέμισμα ύπάρχει ή διαρκής άποτυχία και ή διάρρηξη του δεσμού ενός κοινού μύθου. Να τή νόημα έχει ο ρόλος του μάταιου κνηρητού μας χαμένης αγάπης του στο «Τσίροκο» (1927) ή ή σύγκρουση του άνίσχυρου άνθρώπου πρὸς τήν άνεικτόμενα φύση πάλι στο «Χρυσόθής» του (1924). Και ή σύγκρουση συνεχίζεται και πρὸς τους άνθρώπους. «Είμαι έν ειρήνη με τον θεόν—είμαι σέ διένεξη με τους άνθρώπους» τονίζει μπροστά στην καρμανιόλα ο όμώθυμος ήρωας στον «κύριο Βερντέυ». Η ζωή ή σύγκρουση δέν συναίρεται με κοινή συνισταμένη—ύπόχρευν άπειρες συνιστώσες χωρίς τομή, ύπόχρευν άπειρα διαζύγια. Η άντίφαση, παραμένει πάντα, σάν γενικός κανόνας, αλλά και πάλι δέν λύνεται τού πρόβλημα. Ο Φρέμι, πού τον γνώρισε καλά γράφει. «Μ' όλη τήν άντιφατικότητα της ύπαρξής του ο Τσάρλου Τσάπλιν είναι ένα αίνιγμα—ένα αίνιγμα ίσως και γι' αυτόν τον ίδιον». «Η ζωή μου είναι ένας κυκεών» αναγκάζεται να ομολογήσει κι ο ίδιος.

Όπως όμως περιγράψαμε τού χαρακτήρα και τήν έν γένει ψυχολογία του σύγχρονου ήρωα ο κυ-

κων αυτός και τού αίνιγμα εύκολα έρμηνεύονται. Παραμένει όμως, ύστερα από τέτοια έρήμωση και διάσπαση, ή δυνατότητα της μεγαλοφυίας. Τήν όνεμάσαμε, γι' αυτό, μεγαλοφυία περίεργη κι άν θέλαμε να αιτιολογήσουμε τού γενούς αυτής της παραδοξότητας, θα πρέπει ν' ανατρέξουμε στο είδος του ταλέντου του.

Ο Σαρλώ είναι όλόκληρος ένας αυτανάδεικτος. Επιπλέον ένας αυτανάδεικτος εκ των κάτω, πού δέν ζήλησε ποτέ τή λεγιότητα, τήν τεχνική τελείωση, πού είναι ένδειξη γύμνιας, των καλλιτεχνικών εργαστηρίων και σχολών. Ποτέ δέν φοίτησε σέ κανένα από τού αισθητικά ιδρύματα του καιρού μας, όπως άργότερα έπερνε θέση άποτροπαιαστική πρὸς τού τεχνικόλογο και τους χάριτους πύργους του Μπεργενεή. Ο Όλιβιέ λ.χ. είναι ένας τεχνίτης, ένας σφοδρός τεχνίτης, ο Μιούνι ύπηρεσε μιά ζοϊκή έκρηξη, ο Σαρλώ είναι ή ίδια ή ταπεινή ζωή, πού έτσι θανματοποιά άποσπάσματα της άποτρούγης. Ένας άμαξάς του Κένιγκτον, λέγεται ότι τού δάνεισε τού άμφιροπές του βράδιμα. Τα ύπόλοιπα τού έλεψε με τού μάτι σχεδόν, περνώντας έξω απ' τού μουζίκ—χάλ του Λάμπει. Τή λαϊκή τέχνη και τή λαϊκή ζωή, γενμάτη μαγεία και άνεξοδήγητη δυστυχία, τή μετέφερε αυτούσια, έτσι νηπιακή και ραχητική συγγένως, στην καλλιτεχνική πραγματικότητα.

Είναι λοιπόν ένας πριμιτίφ, με τήν έννοια πώς αν ο συναισθηματισμός είχε τήν ιστορία του, σ' αυτήν άνάγει τή ρίζα του ο Σαρλώ. Κι' ακόμα πώς είναι ο πριμιτιβισμός ενός λαού με μακρανή καλλιτεχνική παράδοση. Πράγμα πού σημαίνει πώς ο πρωτογονισμός έδώ έχει μιά ύψη και άρθεί και να σταθεί ή άρρηξη μήτρα του κλασικισμού και της άκρας πολιτιστικής ώριμότητας. Κι' αυτή τήν ώριμότητα μεσ' αυτή τήν πρωτογονικότητα εξήλωσε

καικατεργάστηκε ο Σαρλώ. Απαίδευτος και χωρίς μιά ύψηλή πνευματική χειραγωγή, ξεκίνησε σχεδόν με τίποτα, μ' ό,τι τον έφοδιάζε μιά άφηρημένη στιγμή του πλοίσιν, μαζεύοντας όλες τις γελοίες μες στην τραγικότητά τους στιγμές των ανθρώπων. Σχεδόν τους αϊφνιδίαζε. Μιά δέσμη από σκηνές, χωρίς βαθύ νόημα στην άρχή, έτσι καθώς έβγαζε πάντα μιά βέυτοσα από τήν τσέπη, για να ξεσκενίσει τού κατατροπημένα φαρδύα ρούχα του, ή έλυνε μ' έπισημότητα τού ρολόγι, σά να λυνε μαγνητική νάρκη. Κι' όμως έδώ βρίσκεται όλος ο προδάλαιμος σκηνηών σάν τή συγχευιστική εκείνη του κνηρητού της υδρόγειας σφαιρας κάτω από τού τραπέζι στο Δικτάτορα, ή των άποκαλυπτηρίων του αγάλματος της Έλευθερίας στο «Φότα της πόλεως» (1931).

Γιατί είχε ανακαλύψει και έδωσε αυτός προσπάθησε και έδωσε άνώτερη καλλιτεχνική καλλιέργεια και μορφή, έδωσε καθολική προβολή στην άστραπιαία στιγμή της ανθρώπινης γκοιμάτας. Ο μορφασμός είναι μιά άνειχτή σ' όλους ταυτότητα πόνου. Έκανε τήμικη ήγέτιδα των τεχνών. Έκανε μιά όργιαστική παράθεση, αλύπητα έβαλε τή μιά σύσπαση πίνου στην άλλη, ο ένας πνιχτός κλαυθμός πίνου στον άλλον και διέστειλε για πρώτη φορά σέ μενιδάμα τού σκυθραπά χείλη των πευριτανών και των τζέντλεμαν. Η πρώτη νίκη κερδήθηκε. Αφού τού παιδιά των λόρδων τον είδαν να βγαίνει μεσ' από να καλάδι στο «μασχαρομένο πουλιά» του Φρέντ Κάρονο κ' έφυγαν για τις πολεμικές έπιχειρήσεις τραγουδώντας:

Πώς λάμπει τού φεγγάρι πάνω στο Τσάρλου Τσάπλιν Σχίσθησαν τού παπούτσι του, χρόνια χωρίς βερνίκι. Κι' αυτά τού παντελόνια του να μπαλωθούνε πρέπει προτού τον στείλουνε στο Δαρδανέλλια

Πιό εύκολα ήταν να κατακτηθούν οι αγαθές καρδιές των παιδιών της λοιπής Ευρώπης, της Αμερικής, της Αφρικής, της Ασίας. Όμως ο Σαρλώ δεν στάθηκε. Γέμισε το χαώδες διάστημα, που υφίσταται μεταξύ του γέλοιου και του κλάματος με την τέχνη του μετατρέποντας την ίδια κρίσιμη στιγμή το σφάλμα σε γέλωτα, το γέλωτα σε σφάλμα, ανακατεύοντας, ζυμώνοντας τα, επιστρέφοντας τα στην ίδια θεική ρίζα, στη ρίζα του ζωικού προγόνου μας. Έτσι ο προμηθεΐβ έγινε μεγαλοφυής. Και έγινε ακόμα πανανθρώπινος, γιατί ο μερσαμμός είναι έξω από φυλετικές ετικέτες. Και ήταν η μόνη μεγαλοφυΐα που δεν είχε να φοβηθεί τίποτα, όταν οι αδελφοί Γουθρον είσήγαγαν, τον 1928, τον όμιλούντα, σαρώνοντας όλες σχεδόν τις ως τότε αδιατάραχτες δόξες του βωβού. Αλλά είχε έτοιμη την απάντηση. «Η τέχνη της παντομίμας, έλεγε, είναι η μοναδικά πλήρης. Οι ταινίες έχουν τόση ανάγκη από διαλόγους όσον οι συμφωνίες του Μπετόβεν από λυρικούς στίχους».

Η παντομίμα έγινε, κάτω από τη διαχείρισή του, παραβολή του ανθρώπινου δράματος. Η παραβολή αυτή άρχισε από ατομικούς μονόλογους, από την προσωπική εξομολόγηση και συνέπεσε να γίνει απόλογος καθολικότερος. Καμιά προδιαγραφή εκ των προτέρων μολαταύτα, μέσα της υπάρχει και η καταδίκη και η λύτρωση και μετά μπορεί πάλι η καταδίκη. Όλα στα μέτρα του Σαρλώ, στα μέτρα του σύγχρονου ανθρώπου. Έφυγε στα 1912 για πρώτη φορά στην Αμερική κι' αντικρούοντας το άγαλμα της Ελευθερίας φώναξε «ήλθα να σε κατακτήσω». Κ' έτσι περιγράφει στα 1952 τον πυρήνα του προσεχούς, μετά τα «Φώτα της ράμπας» (1952), έργου του «ένας εύρωπος πρόσφυγας φεύγει στην Αμερική. Εκεί κάνει θαύματα. Αλλά δεν μπορεί

να υποφέρει τη δημοσιότητα και φεύγει κουρασμένος πάλι για την Ευρώπη, αποχαιρετώντας το άγαλμα της ελευθερίας».

III

Έδω τελειώνουμε. Τα συμπεράσματά μας είναι μια γενναία συγκεμινή. Ίδου μπροστά μας, μπροστά σ' όλη την ανθρωπότητα, στα παιδιά όλου του κόσμου και στους μεγάλους της ανήλικης ετούτης γης, ένας μικροσκοπικός νάνος των μυθικών-χόλ, μεγαλοφυής, συγχρόνος και ήρωας.

Αυτοδίδακτος και χωρίς συστηματικά κομμοεπίδομα κι' όμως μεγαλοφυής. Καθημερινός, ταπεινός, καταπληγμένος, ένας άνθρωπος της παγκόσμιας αγοράς, χωρίς ύψηλες καταξιώσεις της ζωής, και μ' όλα ταύτα ήρωας. Έτσι όπως ακριβώς μέσα στους αιώνες κατακερματίστηκαν, σε ισάριθμα με τα εκατομμύρια των σημερινών ανθρώπων νομίσματα, οι συμπυκνωμένες στήλες των ηρώων του Λάντη και του Θεοβάντες. Μιά κόλαση ισοβαθής για όλους, χαμηλοτάβανη. Σκεπασμένη με τί; «Στεφανομένα με σκόνη τὰ φτωχὰ πλάσματα», καθώς έλεγε ο ποιητής. Κάποτε ο πέπλος ανασύρεται, ξεσκίζεται αιμορροώντας, από ισπότες αναχρονιστικούς και γι' αυτό τερατώδεις, και τότε η έγκόσμια κουλτούρα μας επιστρατεύει τον Δόν Κιχώτη της, με τα σύγχρονα σύνεργά του. Είναι μια σοβαροφανής μάσκα, μ' αντίδραση, μαύρα μαλλιά και ντελικάτα, θηλυκά χέρια, κάνει δυο βήματα, μισογκρεμισμένος, μ' ένα φορδύ παντελόνι, άπάνω σ' άγανή παπούτσια, κραδαινώντας το μπαστούνι του. «Δέν επιθυμώ να είμαι δικτάτορας, κραναίει, με το στόμα του Χύγκελ, δέν επιθυμώ να κυβερνήσω ή να κατακτήσω όποιονδήποτε. Θα επιθυμώ να βοηθήσω όλη την ανθρωπότητα, τους Έβραίους, τους Ειδωλολάτρες, τους Μαύρους και τους Λευκούς». Είναι ο «δικτάτωρ» (1938).

Άλλού παλεύει, σιφός κι' άδέξιος, σε φολιές λεόντων, μετέωρα σκηνιά και αϊθουσες κατόπτρων, να ξεφύγει κι' απ' τα θηρία κι' απ' τους θηριεδαμαστές της ζωής στο «Τσίροκ» του (1927). Πιό μπρός ακόμα τον υποψιαζόμαστε κηλίδα μαύρη, ασθμαίνουσα, μ' έξαρθώσεις κινήσεων νευρωτικών, στους «Μοντέρνους καιρούς» (1936), πάνω σε μεγαθήρια μηχανών, πρώτη φορά ν' ακούγεται ο μυκηθμός του, ένρηνος κι' ακατάληπτος, άλγεβρα τρυφερή του ανθρώπου, που έγινε εξάρτημα. «Πιό, πάλι από τις μηχανές, είναι σά να συγχίξει τη συζήτησή του με το Γκάντι και οϊμώζει με στραγγαλισμένα αναφυλλητά κι είναι σά να στάζουν τώρα πολλοί κόκκινης σάρκας, παρά λόγια, πιό πάλι από τις μηχανές χοιιάζεται ανθρωπισμός, πιό πάλι από την ευφυΐα χοιιαζόμα τε καλωσύνη και τρυφερότητα. Μην απελπίξεστε. Η άπειρη άθλιότητα, που έπεσε άπάνω μας, δε είναι παρά το ξέσπασμα της άπληστίας, ή πικρία των ανθρώπων, που φοβούνται την ακράτητη πορεία της ανθρώπινης προόδου. Το μίσος των ανθρώπων θ' αντιπαρέλθει, οι δικτάτορες θ' αποδημήσουν, ή έξουσία, που άφηρεσαν από τους λαούς, θα ξαναγυρίσει και πάλι στους λαούς».

Πινακοθήκες άτέλειωτες του σύγχρονου κολασμού και μόνη διέξοδος για την ώρα ή αιματηρή έσωτερική θρόμβωση, που λέγεται κλαυσίγελος.

Έδω παρέλαβε την ανθρωπότητα ο Σαρλώ. Έδω που την άφησε ή διάβρωση της πίστης από την πιό φανατική, την πιό θρησκευόμενη άρα λογική, από τη διάβρωση της λογικής από την πιό λογοκρατούμενη πίστη. Κάτω, εύτελές άδυρμα, ο άνθρωπος. Άλλά ο κλαυσίγελος υπάρχει, άπεκαλύπτεται, γυμνώνεται, γονιμοποιείται και, καθώς πολλαπλασιάζεται, ή μιá διέξοδος παρατίθεται, ένώνεται με την άλλη.

Ένας ειρηνιστής. Τι πιό πολύ,

στις παραμονές συγκλονιστικών, για τα ανθρώπινα πεπρωμένα, γεγονότων, έκανε ένας Γκόγκολ ή ένας Τσέχοφ; Ο Σαρλώ έκανε κι' εκείνος την ανθρώπινη κωμωδία του. Είναι κι' αυτή μιá έπσκεΐα, δηλ. μιá άλλη πράξη ήρωϊσμού. Σά νά'χε λάβει υπ' όψει αυτός ο αλώβητος από τη σοφία, τη σφή διαθήκη του Λάντη. «Διαφέρει ή κωμωδία άπ' την τραγωδία κατά την ουσία πρώτα, γιατί ή τραγωδία στην άρχή είναι θαυμαστή και γαλιηναία και στο τέλος κατά την έκβαση γίνεται αποτρόπαιη. Η κωμωδία όμως κατέχεται στα πράγματα, συμφύρεται μ' αυτά και τελειώνει εύτυχιμένα. Διαφέρουν ακόμα και στην έκφραση.

Γ. ΘΕΜΕΛΗ

ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Παραθερισμός—διαχειμάνσεις, ταξιδεύαμε.
(Από τους Κυμμερίους—στος Δωτοφάγους.)

Άδεια ή θάλασσα,—σύντροφοι φαγομένοι από θηρία.

Στην άλλη άκρη, που μās ρίξαν οι άνεμοι,
(Σπίτια—τετράγωνα πιασμένα κι' έρημα),
Βρίσκονται τοιχογυρισμένα φτωχά δέντρα,
Έγκαταλειμμένα έρείπια, γυμνά παράθυρα.
Μαζέψτε τὰ πράγματα: βελόντζες—άδειες στάμνες.

Πολιτεία καταχομένη σε συσσωρεύσεις
(Μεταφυσική—άνυπόστατη—καθρεφτιζόμενη)—
Καιρός μισόθαμπος—άχνοφεγγής, θέρμα γυναίκας.

(Έδω, μπορείς να ύπάρχεις—και να μὴν ύπάρχεις—
Νά φέγγης, φως, και να μὴ φαίνεσαι.—
Νά σβύνης και να χάνεσαι σε μελιχρή αποθέωση—)

Στέγη χαμηλή—σκεπή στα κατοικίδια—
Σύντροφιά με άπόβροχα—φιλοξενία στους μουσκεμένους.

Στο φως της λάμπας—στην πυκνή άντηλιά
Σκαλίζουμε παλαιό σουβά χαράζοντας τοιχογραφία
(Στη μέσα κάμαρα, έπον συνάζονται οι ψυχές):
Σκιές, φορέματα: πεζούς και βαβαλλάρηδες—
Άνθρώπους και πουλιά—άποδημίες—μεταμορφώσεις—
Καράβια έξω ριγμένα στην άκρη της γωνιάς.

«Προϊόντα του χρόνου οι άνθρωποι».

Ός αυτού διατηρείται καθ' όλοκληρίαν το άγλάισμα του σύγχρονου ήρωα και του παράδοξου μεγαλοφυούς. Δέν ξέρω αν ή ανάγκη ενός έπομένου προγραμματισμού, άτεγκτου (άφου φτάσαμε σχεδόν ως τὰ προθύρα του) κι' ή ανάγκη μιās aposteriori έστω ήθικολογίας, υποχρεώνει τον Δόν Κιχώτη του 20ου αιώνα μας να διορθώσει στο προσεχές μέλλον τη φράση του Μάκβεθ. «Όχι προϊόντα—έμπροσθοφυλακές του χρόνου, δηλ. του ιστορικού γίνεσθαι—οι άνθρωποι».

Δεκέμβριος 1952

ΙΩΑΝΝΗΣ ΔΑΛΛΑΣ

Τὸ ἩΠΕΙΡΩΤΙΚΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΤΡΑΓῸΔΙ

ΜΑΝΑΣ ΠΕΡΗΦΑΝΕΙΑ

—Μάνα μου, κόρη ὁπού εἶδα γὼ στὸν ποταμὸ νὰ πλένει!
 Εἶχε ἀσημένιο κόπανο καὶ πλάκα μαρμαρένια.
 Μάνα μου, νὰ τὴν φίληγα, ἔδινε τ' ἀλογό μου,
 ὁπῶχει χίλια καὶ ἑκατὸ, καὶ ἄλλες δυὸ χιλιάδες,
 καὶ σκλάβος τῆς ἄς γίνονταν καὶ δούλος στὴν αὐλή τῆς,
 —Σάρωνε, χήρα, σάρωνε τὴν ὀμορφὴν αὐλή σου,
 σάρωνε καὶ τὴν πόρτα σου, γιὰ νὰ συχοπεριῶ,
 νὰ γλέπω τὸ κορίτσι σου τὸ μοσχαναθρεμένο,
 ὁπού μαγεύει τίς καρδιές καὶ ἐμάγεψε καὶ ἐμένα.
 —Ἐμένα ἢ θυγατέρα μου εἶν' ἥλιος καὶ φεγγάρι,
 καὶ θέλει τὸν ἀγερνὸ νὰ βάλει στὸ πλευρό τῆς.

ΤΟ ΓΑΪΤΑΝΙ

Ἄγουρος μῆλο μῶστειλε καὶ κόκκινο γαϊτάνι,
 καὶ ἐγὼ τὸ μῆλο τὸ φαγα καὶ τὸ γαϊτάνι τὸ ἔχω,
 στὶς μίρζες μου τὸ ἐμπλεξα καὶ στὰ ξανθὰ μαλλιά μου
 καὶ σὲ γιαλὸ κατέβηκα, κάτου στὸ περιγιάλι,
 ἐκεῖ γυναῖκες χόρευαν, μὲ πιάσανε καὶ ἐμένα,
 τ' ἀγουρου ἢ μάνα ἦτον ἐκεῖ, ἦτον καὶ ἡ ἀδερφή του,
 ἀπ' τὸ πολὺ τὸ πῆδημα καὶ ἀπ' τὸ πολὺ καμάρι,
 ἢ μπόλια μου μοῦ ἔπεσε καὶ ἐφάνη τὸ γαϊτάνι.
 —Μπρέ, τὸ γαϊτάνι ποῦ φορεῖς, αὐτὸ ἦταν τοῦ παιδιοῦ μου.
 —Κι ἂν τὸ γαϊτάνι ποῦ φορῶ, ἦτανε τοῦ παιδιοῦ σου,
 μῶστειλε μῆλο, τὸ φαγα, φέρεσα τὸ γαϊτάνι,
 θὰ βάλω καὶ στεφάνι.

Ο ΑΡΩΣΤΟΣ

Μιά κόρη ἐτραγοῦδαγε ἀπ' ὄριο παραθύρι,
 καὶ ὅσα καράβια τ' ἀκουσαν, ἔλα ἄραξαν καὶ δένουν.
 Κι ἓνα καράβι τρομερό, καράβι τοῦ πολέμου,
 οὔτε μαζώνει τὰ πανιά, οὔτ' ἤθελε ν' ἀράξει.
 —Μάσε, καράβι, τὰ πανιά, μάσε τὰ καὶ βάλτ' τα κάτω.
 Ἐγὼ καὶ ἂν ἐτραγοῦδησα, σὲ μοιρολόγι τὸ εἶπα.
 Ἐχω ἄντρα καὶ εἶναι ἄρρωστος, καὶ εἶναι γιὰ νὰ πεθάνει,
 ξαρωστικὸ μοῦ γύρεψε, νὰ φάει γιὰ νὰ γιάνει,
 τῆς ἀλαφίνας τ' ἀλειμα, τ' ἀγριογιδοῦ τὸ γάλα,
 καὶ ὅσο ν' ἀνέθω στὸ βουνό, νὰ κατεβῶ στοὺς κάμπους,
 νὰ φιάσω στροῦγκα καὶ μαντρί, νὰ πιάσω τὴ λαφίνα,
 ὁ ἄντρας μου παντρεύτηκε καὶ ἄλλη γυναῖκα πῆρε,
 πῆρε τὴν πλάκα πεθερά, τὴ μαύρη γῆς γυναῖκα.

ΑΝΑΤΑΣΗ

Πρόσχαρο μᾶς καλοῦσε τὸ νησί
 τὸ σμαραγδένιο, μὲ τὰ διαμάντια
 τῆς ἀνοιξιότικης ἀστροφεγγιάς
 μὲ τὰ ζαφείρια τῆς δροσερῆς αὔρας
 μὲ τὰ μάγια τῆς ἀνατολῆς.
 Κι' ἐνοιώσαε ὡς τὰ φυλλοκάρδια
 ψυχὴ μου τὰ χάρδια τῆς ἀποθυμίας.
 Μὰ λίγα νερὰ
 λίγα νερὰ χαλκοπράσινα
 μακραίνουν τὸ χάσμα μεταξὺ μᾶς.

Καβαλίκεψες τὸ σκάφος τῆς γνώσης
 καὶ μὲ τὴν πανοπλία τοῦ θαλασσοδύκου
 ἄρπαξες τὰ κουπιὰ τοῦ πόθου
 κονταροκτυπούσες τὴ θάλασσα
 ἄπλωσες τὰ πανιά τῆς ἐλπίδας
 στὸ κοντάρι τῆς ἀλήθειας
 καὶ πρῖμα γιὰ τὸ νησί.

Ὁ Ποσειδῶνας μάτωσε τὴ σπασμένη τρίαινά του
 καὶ ἀπὸ τὸ νεκρωμένο πυθμένα
 πῆραν νόημα τὰ γκρεμισμένα σύμβολα
 οἱ ξωτικές σειρήνες μὲ τὰ μάγια τους
 τὰ σπασμένα μάρμαρα τῶν Ὀλυμπίων
 ἢ κοῦπα μὲ τὸ κώνιο τῶν φιλοσόφων
 ὁ ματωμένος σταυρὸς ἐνὸς Θεοῦ.

Κι' ὅμως, δὲ μίχηγε ὁ δρόμος.
 Λίγα νερὰ χαλκοπράσινα
 μακραίνουν τὸ χάσμα μεταξὺ μᾶς.

Τὸ παγωμένο ξεροβόρι τοῦ χειμῶνα
 σάρωσε τὰ δαυμόνια καὶ τίς προλήψεις
 σέρνοντας τὸ πονεμένο τραγοῦδι τῶν λαῶν
 τὸ ἀνάθεμα τῶν κοκκινισμένων σταυρῶν
 τὸ κλάμμα τῶν πυκνοσπαρμένων σταυρῶν.

Ὅμως δὲ μίχηγε ὁ δρόμος.
 Τὲ ἔπρεπε
 στὸ λίκνο τῆς ἀγάπης
 στὸ φῶς
 νὰ ὑψωθεῖς Θεός!

Κι' ὅμως κινήσαμε μὲ αἰσιοδοξία!
 Κι' ὅμως λίγα νερὰ χαλκοπράσινα
 μακραίνουν τὸ χάσμα μεταξὺ μᾶς.

°Από τη σειρά: ΤΟ ΦΤΩΧΟΚΟΡΙΤΣΟ

Η ΚΑΘΑΡΗ ΚΑΡΔΙΑ

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΤΟΥ MAXENCE VAN DER MEERSCH

(Συνέχεια από το προηγούμενο)

Τὰ ἐργοστάσια Νολλάρ—Λαφαί δέχονταν κάποτε κάποτε ἐπισκέπτες πού ἦταν περίεργοι νὰ μᾶς ἰδοῦν πῶς δουλεύαμε. Οἱ ἐπισκέψεις δὲν πολυᾶρσαν στ' ἀφεντικά μας. Εἶχαν πάντα κάποιες αἰθούσες κι ὠρισμένους ἀργαλειοὺς πού δὲν ἄφηναν νὰ πλησιάσει κανένας. Ὁρισμένα μυστικά δὲν ἔπρεπε νὰ γοῦν στὸ φῶς. Ἐνα τιποτένιο πρᾶματάκι, ἕνα παραμικρὸ ἐξάρτημα, μιὰ ἐπιπόνηση κανενὸς ἀρχιεργάτη ἢ παλιοῦ δουλευτή κάτι πού ἐμπόδιζε τὴν κλωστή νὰ συχνοπηδᾷ ἀπ' τὸν ὀδηγὸ τῆς, ἕνα καλοβαλμένο καρούλι ἀπὸ πορσελάνη, ἕνα τοιμιδιάκι λίγο πιὸ ἀνοιχτὸ καὶ νὰ πού στὸ τέλος τῆς ἡμέρας μαζεύονται κάμποσοι κόμποι λιγότεροι νὰ δεθοῦν κάμποσα δευτερόλεπτα κέρδους γιὰ τὴν ἐργάτρια. Πολλαπλασιάστε ἐπὶ χίλιους ἐργάτες καὶ ἐπὶ τριακόσια μεροκάματα. Θὰ ἔχετε αὐτὸ τὸ διάφορο πού βοηθεῖ τὴν ἐπιχείρηση νὰ τὰ βγάλει πέρα καὶ νὰ ἐξαλείψει τὸν ἀνταγωνισμό. Παλαίθουν ἐτσι μὲ τὰ μικρὰ μυστικὰ μὲ ἀσημαντες πανουργίες πρὸς τὴν κρύβουν μὲ προσοχή.

Γι' αὐτὸ, συχνὰ, βλέπαμε γιὰ ἐπισκέπτες τοῦ ἐργοστασίου μόνον τοὺς φίλους τῶν ἀφεντικῶν μας, τοὺς περίεργους, τοὺς ἐρασιτέχνες, ἀλλὰ σχεδὸν ποτὲ τοὺς ἀνταγωνιστές, τοὺς βιομήχανους καὶ τεχνικούς. Περνοῦσε ἀπὸ μπροστά μας μιὰ δμάδα ἀπὸ καλοντυμένους κυρίους καὶ κομπῆς γυναῖκες μὲ ὀδηγὸς τὸν κ. Φίλιππα καὶ τὸν κ. Ραούλ. Διὰβαίναν στοὺς διαδρόμους, ἀνάμεσα στοὺς ἀργαλειοὺς μας μὲ προφύλαξη. Σταματοῦσαν ἕνα λεπτὸ, πότε δῶ πότε καὶ γιὰ νὰ παρατηρήσουν τὴν μηχανὴν μας, τὰ καρούλια μας πού ἦσαν τριγυρισμένα μὲ ἕνα ἀνακάτωμα ἀπὸ κλωστὲς κι ἀδειάζαν μὲ ταχύτητα. Κι' ἀποροῦσαν γιὰ τὴν μηχανικὴ σβελετάδα πού εἶχαν οἱ κινήσεις μας, χωρὶς κἄν νὰ μποροῦν νὰ συγκρατήσουν μεγάλα πρᾶματα ἀπ' αὐτὰ πού κάναμε. Οἱ ἄνδρες δὲν προξενοῦσαν κανένα ἐνδιαφέρον σὲ καμμιά ἀπὸ μᾶς ἐκτὸς ἴσως στὴν Σεσίλ καὶ στὴν Πωλέτ Βίλλερμαν πού ἔκαναν, πάντα ἕνα σωρὸ ἰδέες γιὰ τὴν προσωπικὴ τους δυνάμη τῆς κατάκτησης. Τὴν γυναῖκες ὅμως, αὐτὲς τὴν γυναῖκες τῶν

πλουσιῶν πού ἔρχονταν καὶ μᾶς κοιτάζαν ἐτσι τὴν μισοῦσαμε. Καὶ τὸ μῖσος πού δείχναμε ἀπέναντί τους, τὴν ἔκανε νὰ φανταστοῦν χίλια κακὰ πρᾶγματα γιὰ μᾶς. Αὐτὲς ἢ κυρίες δὲν ἔρχονταν ἐδῶ νὰ ἰδοῦν κανένα ἀγαπητὸ τους πρόσωπο! Δὲν ἔρχονταν ἀπὸ ἐνδιαφέρον στὴν μηχανικὴ καὶ στὴν τεχνικὴ τῆς κλωστοῦφαντουργίας! Ἐρχονταν νὰ ἰδοῦν ἐμᾶς! Ἐπὶ περιέργεια! Ἐπὶ ἐρασιτεχνία! Ἐρχονταν νὰ ἰδοῦν γιὰ μὴ μόνον φορὰ στὴ ζωὴ τους, γρήγορα, στὰ πεταχτά, πῶς κερδίζονταν ὅλο αὐτὸ τὸ χρήμα πού τοὺς χρειαζόνταν νὰ ζήσουν. Στέκονταν ἐκεῖ δά, πίσω μας μὲ τὴν περιποιημένους τουαλέτες τους, τὰ λεπτὰ παπούτσια τους, τὰ δαχτυλίδια τους, τὰ μακριὰ καὶ βαμμένα νύχια τους, τὰ φιασίδια καὶ τὰ λεπτὰ ἀρώματά τους. Μᾶς μελετοῦσαν σιωπηλές, ἕνα λεπτὸ, λίγο σκιασμένες, πολὺ μακριὰ ἀπὸ μᾶς ψυχικά, ἀνίσχυρες ἂν χρειαζόνταν νὰ μιλήσουν, νὰ μᾶς ἀπειθῶνουν μιὰ λέξη, γιὰτὶ δὲν ἤξειραν τί λέξεις ἔπρεπε νὰ ποῦν σὲ τέτοια πλάσματα σὰν καὶ μᾶς. Καὶ μεις, ἐνῶ βρισκόμασταν μπροστά τους τὴν γυρίζαμε τὴν πλάτην, ἔχοντας τὴν κάλτσες μας πεσμένες τὰ παλιοπαπούτσια μᾶς στραβοκατακαταμένα, τὰ μαλλιά μας γεμάτα στουπιὰ, τὰ μέτωπά μας μουςκαμένα ἀπ' τὸν ἰδρώτα, μέσα στὴν παραφορὰ μας νὰ κατορθώσουμε νὰ κερδίσουμε τὸ ψωμί μας. Οἱ μικρότερες ἀπὸ μᾶς κρατοῦσαν ἀκόμα λίγη κοκεταρία, μιὰ ἔγνοια νάναι καθαρές, ἀρεστές, εὐχάριστες νὰ τὴν βλέπεις. Μὰ οἱ παλιὲς ἐργάτριες τὴν κορόιδευαν. Αὐτὲς δὲν εἶχαν πιὰ στὸν ἀργαλιὸ τους σὰν καὶ μᾶς, ἕνα μικρὸ κομματάκι σπασμένο καθρέφτη ἀνάμεσ' ἀπὸ τὴν κλωστήν. Δὲν χτενίζονταν καθόλου, δὲν καθάριζαν τὴ μύτη τους! Ἀνασήκωναν στὴν ἄκρη ἀπ' τὰ μακριὰ καὶ λιγνὰ μπράσια τους τὰ χέρια πού ἦταν κατακαθαγμένα ἀπὸ τὴν τριβὴ τῆς κλωστής καὶ γαλάζια ἢ κατάρματα ἀπ' τὸ ἀσχημο δάψιμο τοῦ χοντροκαμωμένου μαλλιού! Ἐδιωχοντῆ μὴς ἀπ' τὰ ρουθούνια τους μὲ μιὰ κίνηση τοῦ νυχιῦ τοῦ ἀντίχειρα. Νοιώθαμε ταπεινώση, ναί! Ὅχι γιὰ τὴν βρωμιά μας καὶ γιὰ τὸ μύθο μας. Γι' αὐτὰ τὰ πρᾶγματα, ἔπρεπε νὰ εἶμαστε

περήφανες ἂν μπορούσαμε νὰ χεῦμε τὴν ἐντύπωση πῶς γίνονταν κατανοητά. Μὰ, ἀντίθετα, νοιώθαμε πολὺ καλά, πῶς δὲν μπορούσαν νὰ τὰ καταλάβουν.

Αὐτὲς οἱ γυναῖκες μᾶς παρατηροῦσαν μὲ ἀθωότητα, μὲ μιὰ ἀπλοϊκὰ περιέργεια πού ἔχουν τὰ πλάσματα πού δὲν ἔχουν κλονίσει τὰ νεῦρα τους ἀπ' τὰ θάσανα ὅπως ἐκλόνισαν τὰ δικά μας. Αὐτὲς οἱ γυναῖκες, ἂν εἶχαν τὴν τόλμη δὲν ἔβλεπαν νὰ ζητήσουν τίποτε καλύψοντες τὴν ἐπιθυμία τῆς ζωῆς ἀπὸ τὸ νὰ ἐνδιαφεροῦν γιὰ μᾶς. Μὰ δὲν τολμοῦσαν. Κοίταζαν ἐτσι τὴν μηχανὴν χωρὶς νὰ καταλαβαίνουν τίποτε, χωρὶς ἀκόμα νὰ ξαίρουν γιὰτὶ διαζόμεσταν τόσο νὰ δένουμε κόμπους, ν' ἀδειάζουμε τὰ καρούλια, νὰ κάνουμε τί μπομπίνες νὰ στριφογυρῶν.

Δὲν σὰς φαίνονται κουραστικά ὅλα αὐτὰ; Φύτφε καρούλι, δέσε κόμπο, φύτφε καρούλι, δέσε κόμπο. Οὔτε βαρεῖ ἀδουλειά, οὔτε κουραστικά. Εἶχαμε μὲ φῶς, ἄερα, μιὰ κάποια καθαριότητα... Ὁχτὸ ὥρες τὴν ἡμέρα νὰ δένεις μικροὺς κόμπους... Ὅχι πολὺ τρομερὸ, στὸ κάτω κάτω. Μὰ τί μπορούσαν νὰ μάθουν γιὰ μᾶς; Γιὰ τὴν δυστυχία μας; Γιὰ τὴν φιλί μου τὴν Ἐμαρᾶν, τὴν μικρὴ κουτσή, πού κουράζονταν τόσο πολὺ κάθε βράδι, γιὰτὶ ἀπ' τὰ χράματα ταλαιπωροῦσε τὰ πόδια τῆς στὴ μηχανή; Γιὰ τὴν Μάρθα πὸ ἡ εἶχε τὸ μικρὸ κοριτσάκι τῆς στὴν παραμάννα καὶ τὴν ἔδλεπε μονάχα μιὰ φορὰ τὸ μῆνα; Γιὰ τὴν Σεσίλ τὴν ξανθὴ πού κάθε ἔξι μῆνες παντρεύονταν κι ὕστερα ἔπαιρνε διαζύγιο; Γιὰ τὴν δικὴ μου ζωὴ στὴν τρωγλὴ τοῦ Μπωσσάρ; Γιὰ τὴν Ἐρριέττα, τὴν δυστυχισμένη καὶ ντελικάτη αὐτὴ γυναῖκα πού δυὸ φορές ἐγχειρίστηκε στὴν κοιλιά, χήρα στὰ τριάντα τῆς χρόνια καὶ νὰ χεῖ τὸ δάρος νὰ θρέψει ἕνα παιδί τεσσάρων χρονῶν; Πάντα ἄρρωστη, μὲ ἀδυνατη καρδιά, σταματοῦσε γιὰ λίγο τὴ δουλειά γιὰτὶ τῆς ἔρχονταν συχνὰ ἐμετοί. Μὲ ἐγκαταλειμένες τὴν δυνάμεις τῆς κάθονταν στὴν ἄκρη ἐνὸς κασονιοῦ, τὴν ὥρα πού ὁ Ὀμορφιάτης ἢ τ' ἀφεντικά δὲν ἦταν κοντά. Μᾶς κοιτάζε ἀπὸ μακριὰ ἀπελπισμένη. Ἐμεις τὴν σπλαχνίζομασταν. Μιὰ ἀπὸ μᾶς, ἢ Σε-

σίλ ἢ ξανθὴ συχνότερα, ἄφηνε τὸν ἀργαλιὸ τῆς καὶ πῆγαινε νὰ δουλέψει στὴν Ἐρριέττα γιὰ νὰ μὴ χάσει τὸ μεροκάματο τῆς καὶ νὰ μὴν ἐξαδειάζουν τὰ καρούλια τῆς στὰ κούφια.

Ὅλα αὐτὰ τὰ θάσανα, αὐτὲς τὴν ἀγωνίες, τὴν μαύρη αὐτὴ ζωὴ, τὴν διαρκὴ αὐτὴ ὑποδούλωση, τὰ ταπεινὰ καὶ τραγικὰ αὐτὰ δρᾶματα, τὴν μισέρεια τῆς Ἐρριέττας ἢ τῆς Μάρθας, τὴν σπλαχνικὴν Σεσίλ, οὔτε κἄν τὰ υποψιάζονταν αὐτὲς οἱ γυναῖκες. Μᾶς κοιτάζαν γιὰ πέντε λεπτὰ μᾶς μὲ τὴν μηχανὴν μας. Ὑστερα ξεμάκρυναν, συναντοῦσαν τὴν ἄλλες. Καὶ σὲ λίγο θὰ ξανὰδρισεσκάν με ἀνείπωτη ἀνακούφιση τὰ πλατόχωρα σπῆτια τους μὲ τὴν ὑπηρεσία καὶ τοὺς κήπους. Καὶ δὲν θὰ μᾶς ἔβαζαν πιὰ στὸ μυαλό τους, θὰ μᾶς ξεχνοῦσαν. Ἐτσι θὰ ξεφλοῦσαν μᾶς. Δὲ θὰ ὑπάρχαμε πιὰ, ποτὲ πιὰ, γι' αὐτὲς, θὰ κατανοῦσαμε μιὰ μακρυνὴ θύμηση κάποιας ἐπίσκεψης λίγο ἐνοχλητικῆς, μιὰ θύμηση λίγο σκοτεινὴ χωρὶς νὰ ξαίρουν γιὰτὶ, ἀκαθόριστα πλανερῆ καὶ λυπητερή, μιὰ εἰκόνα πού χωρὶς νὰ θέλουμε ἀπωθῶμε μὲς τὰ βῆθη τῆς συνείδησης καὶ πού στὸ κάτω κάτω δὲν ἔχουμε ποτὲ κανένα λόγο ν' ἀνακαλέσουμε. Ἐνῶ ἐμεις θὰ μέναμε ἐδῶ μὲ τὴν μισέρεια μας, πού θὰ μᾶς φαίνονταν πιὸ βαρεῖα γιὰτὶ πέρασε σὲ σύγκριση. Αὐτὴ ἢ μισέρεια μας γιὰ τὴν περιφρόνηση πού δέχτηκε θὰ ἐκδῆλωσε τὴν ἐκδίκησὴ τῆς μὲ μιὰ ἀισχρολογία, μ' ἕνα ἀσχημο ἀστεῖο τῆς Σεσίλ τῆς Ξανθῆς ἢ τῆς Μάρθας Καλαί, ἐνάντια «στὴν κόττες πολυτελείας πού ἦρθαν νὰ κουτσουλιῶν τὴν δουλειὰς...»

Δὲν φανταζόμεσταν πῶς αὐτὲς οἱ γυναῖκες εἶχαν τὴν δικὴν τους ἔγνοια, τὰ θάσανά τους, τοὺς πόνοους τους, τὸ μεριδιὸ τους στὴν εὐθύνες ὅπως καὶ μεις. Δὲν θέλαμε νὰ τὴν φανταστοῦμε πῶς καὶ αὐτὲς μεγάλωνον παιδιὰ καὶ κάποτε μὲ τὴν ἴδια ἀγωνία ὅπως καὶ μεις. Προσπαθοῦσαμε νὰ τὴν βλέπουμε κάτω ἀπὸ τὸ πρίσμα μιᾶς ἐπιδεικτικῆς ἀνισότητος. Θυμώμασταν μόνον τὰ ὄμορφα ἐκεῖνα πάρκα πού διακρίνονταν ἀνάμεσα στὰ σιδερένια κάγκελα σ' ὅλο τὸ μέκος τῶν λεωφόρων, τὰ ὄμορφα πάρκα μὲ τὴν μεγάλες πολὺχρωμες ὀμπρέλλες τῆς πλάξ πού προστάτευαν στὸν ἴσκιό τους κυρίες μὲ ἀνοιχτόχρωμες τουαλέτες, ξαπλωμένες σὲ μεγάλες ξύλινες πολυθρόνες κόκκινες, πράσινες κι' ἄσπρες.

Ξαίρω πόσο ἀδικεῖς εἶμασταν! Ἦταν βέβαια καὶ πολλές, ἀνάμεσα σ' αὐτὲς τὴν πλούσιες κι εὐτυχημένες γυναῖκες, πού ἀναγνώριζαν τὴν δικὴν τους εὐτυχία, πού μᾶς λυπόταν, μᾶς ἀγαποῦσαν, πού θάβελαν νὰ μᾶς ποῦν κάτι. Μὰ δὲν τολμοῦσαν. Νοιώθον πῶς ἦταν ἀδέξιες καὶ

πολὺ μακριὰ ἀπὸ μᾶς. Προαισθάνονταν πῶς θὰ πῆγαν ἀνεξήγητα τὴν ἀλλόκοτη καὶ ἀγρία εὐαίσθησία μας, τὴν φιλόπονη λεπτότητα πού εἶχαμε ἐμεις οἱ ἐργάτριες. Καὶ δὲν δύνονταν νὰ πρᾶξουν τίποτε. Ἐτσι φεύγαν ἀξάνοντας τὸ μῖσος καὶ κἀνοντας κακὸ χωρὶς νὰ τὸχουν θελήσει.

Ἐνα ἐργοστάσιο, πού μοιάζει μ' ἕναν τόπο πού ὁ ἄνθρωπος κοπιᾷ καὶ υποφέρει: σὰν σὲ νοσοκομεῖο ἢ σανατόριο, δὲν θάπρεπε ποτὲ νὰ τὸ ἐπισκέπτονται μὲ ἀμεριμνησιὰ κι ἀδιαφορία, ἀπὸ ἀπλή περιέργεια. Χρειαζέται διακριτικότητα καὶ σοβαρότητα. Θάπρεπε νάναι κανένας σχεδὸν προετοιμασμένος! Θάπρεπε ὁ ἐπισκέπτης νὰ δειχθεῖ πάντα πῶς ἔρχεται νὰ διδαχθεῖ, νὰ νοιώθει καὶ νὰ σέβεται. Κάποτε εἶναι ἀρετὸ ἕνα χαμόγελο, ἕνας χαιρετισμὸς. Ὁ ἐργάτης, ἢ ἐργάτρια τότε μόνον προσφέρεται θεληματικὰ νὰ γίνεϊ θέαμα, ὅταν ἔχουν τὴν καλωσύνη καὶ τὸν σεβασμὸ νὰ τοῦ ποῦν:

—Σὰς ζητοῦμε τὴν ἄδεια νάρθουμε νὰ σὰς ἰδοῦμε, μόνον καὶ μόνον γιὰ νὰ διδαχτοῦμε, γιὰ νὰ σὰς ἐξυπηρετήσουμε. Ἀπαράλλαχτα ὅπως θάπρεπε νὰ φερθοῦμε σ' ἕναν ἄρρωστο, στὸ νοσοκομεῖο, πρὶν τὸν ἐκθέσουμε μπροστά στοὺς σπουδαστές. Καὶ τότε κι ὁ ἕνας κι ὁ ἄλλος, ὁ ἐργάτης, κι ὁ ἀσθενής, θὰ προσφέρουν τὸν ἑαυτὸ τους μὲ ἰκανοποίηση καὶ περηφάνεια. Ἄν θὰ μοῦ τύχαινε νὰ ὀδηγήσω μιὰ μέρα τὰ παιδιὰ μου σ' ἕνα ἐργοστάσιο, σκέπτομαι πῶς στὴν ἀρχὴ θὰ τοὺς ἔλεγα αὐτὰ τὰ λόγια. Ἐκεῖ προσφέρονται εὐκαιρίες νὰ κάνεις πολὺ καλὸ ἢ πολὺ κακὸ.

Στὸ ἐργοστάσιο θρίσκονται κάτι θεσιάρια. Οἱ κωνοισμοὶ ἦταν σεβαστοί. Ἄλλὰ σ' αὐτὰ τὰ ὀρθόνοια βεσιάρια οἱ γυναῖκες, τὸ καλοκαίρι, ξεπυλῶνταν, ἔδραξαν τὸ φόρεμά τους κι ἔμειναν μὲ τὸ κομπινεζὸν κάτω ἀπ' τὰ μέτρα τῶν ἀρχιεργατῶν καὶ τῶν διευθυντῶν πού περνοῦσαν ἀπὸ μπροστά τους. Οἱ πιὸ ἡθικὲς ἐφάρμοζαν ἕνα πολὺπλοκο σύστημα, ἔδραξαν πρῶτα ἕνα μανίκι τοῦ φουστάνιοῦ καὶ περνοῦσαν ἀμέσως τὸ χέρι σ' ἕνα μανίκι τῆς ἐργατικῆς ποδιάς καὶ ἄφηναν ὕστερα νὰ πέφτει τὸ ὑπόλοιπο φουστάνι, ἐνῶ σκεπάζονταν γρήγορα-γρήγορα μὲ τὴν ποδιά. Γιὰ μένα, κι αὐτὸ ἀκόμα μ' ἔκανε νὰ ντρέπομαι καὶ πρᾶσιμους νὰ πνίγομαι ὅλη τὴν ἡμέρα παρὰ νὰ ξεπυλῶμαι μπροστά στὸν Κοκὸ τὸν Ὀμορφιάτη.

Δὲν εἶχαμε τὸ δικαίωμα νὰ πλένομε τὰ χέρια. Οὔτε νὰ τρώμε τὴν φέτα μας τὴν ὥρα τῆς δουλειᾶς. Παρ' ὅλα αὐτὰ τρώγαμε κρυφά, ὄρθιες καὶ δουλεύοντας. Τὰ ἀποχωρητήρια ἦταν καμωμένα μ' ἕνα γελοῖο σχέδιο. Μιὰ σειρὰ καμαράκια πού ἔδραξαν ὅλα σ' ἕνα

διάδρομο μὲ τζαμαρία, ἀπ' ὅπου οἱ ἀρχιεργάτες μπορούσαν νὰ μᾶς παρακολουθοῦν. Κάθε καμαράκι εἶχε μιὰ πολὺ κοντὴ πόρτα πού ἄφηνε πάνω καὶ κάτω ἕνα φαρδὺ ἄδειο μέρος γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ φαίνονται τὸ κεφάλι καὶ τὰ πόδια ἐκεῖνου πού θρίσκονταν μέσα, κι' ἀκόμα νὰ φαίνεται ὅ,τι ἔπρεπε στὴν τρύπα. Ἦταν δικὸ μας τὸ φταίξιμο, γιὰ νὰ ποῦμε τὴν ἀλήθεια, γιὰτὶ οἱ ἐργάτριες πῆγαιναν νὰ ξεφορτωθοῦν στοὺς ὀχθετοὺς τὰ μεγάλα πακέτα μὲ τὰ μπερδεμένα καρούλια ἢ τὰ πολὺ δυσκολοδουλεύτα νήματα, πρᾶμα πού δούλωνε τὴν ἀποθέτευση καὶ κατὰστρεφε ἐμπόρευμα ἄξιας. Γι' αὐτὸ καὶ μᾶς παρακολουθοῦσαν στὸ καμινεῖ.

Δὲν εἶχαμε τὸ δικαίωμα νὰ καθόμαστε στὸ ἐργαστήριο. Δὲν νομιζῶ πῶς τοῦτο γίνονταν ἐπίτηδες, μὰ δὲν ὑπῆρχε στοὺς ἀργαλειοὺς μας κανένα χεῖλος, καμμιά προεξοχὴ κατὰλληλη ν' ἀνακαυθοῦμε μιὰ στιγμή. Σ' ὅλες τὴν αἰθούσες μας δὲν θρίσκονταν τίποτε πού νὰ μοιάζει μὲ καρτέλα ἢ σακματάκι. Ὅταν καθόμασταν, νομιζαμὸς ἄφηναμε τὴν μπομπίναν νὰ γυρνᾷ στὰ κούφια, νὰ ἐξαδειάζει καὶ νὰ χαλάει τὴν κλωστή, πῶς χάνεται καιρὸς, πῶς λιγαστεῖ ἢ ἀπόδοση τῶν μηχανῶν. Ὅταν πιὰ ἀποκάνουμε, ἀκουμποῦσαμε γιὰ ἕνα λεπτὸ μὲ τὸ ἕνα πόδι στὴν ἄκρη ἐνὸς κλαθισοῦ ἢ κοντὰ ὁ Ὀμορφιάτης ἢ περνοῦσε ἀπὸ κοντὰ ὁ Ὀμορφιάτης ἢ ἕνας ἀπ' τὰ φεντικά, μᾶς ἔκανε νόημα νὰ σηκωθοῦμε ὄρθιες.

Ἔνα τρομερὸ πρᾶμα νάμαστε ὑποχρεωμένες νὰ πηγαίνοσερχόμεστε ἐτσι ὅλη τὴν μέρα ἀπὸ τὴν μιὰ στὴν ἄλλη ἄκρη τῆς μηχανῆς. Ἔνα μιὰ πορεία ὄχτῶ ἢ ἐννεα ὥρων πού ζητοῦν νὰ τὴν κάνουν γυναῖκες, οἱ γυναῖκες πού εἶναι πλασμένες νὰ φέρουν στὸν κόσμο παιδιὰ, πλασμένες νὰ φέρουν ἕνα παιδί, γυναῖκες πού πολλές φορές εἶχαν νάνα-θρέψουν ἕνα παιδί. Βλέπω ἀκόμα καὶ ἐντὼς τῆς ἐργασίας καὶ σὲ ὠρισμένους ἐπακρῆς Ἐρριέττας καὶ Κωλαί. Πόντοι στὴν χῆς τῆς Μάρθας Καλαί. Πόντοι στὴν κοιλιά, κωλικὸι, περίοδοι πού βαστοῦσαν δέκα πέντε μέρες, αἱμορραγίες. Κι οἱ περισσότερες ἐργάτριες, ὕστερα ἀπὸ ὄχτῶ ὥρες βᾶδισμα μπροστά στὴν μηχανὴ γύριζαν στὸ σπίτι τους γιὰ νὰ βροῦν ἀκόμα ὅλο τὸ νοικοκυριὸ τους ἄφραστο, τὰ πιᾶτα, τὸ φαγητὸ, τὰ σφουγγάρισμα, τὸ πλύσιμο, τὸ συγγύρισμα τῶν δωματίων, τὰ μπαλώματα τῶν παιδιῶν καὶ τοῦ ἀντρός τους. Τὴν ἴδια ὥρα ἐκεῖνος, ὁ ἀντρας, θρίσκοντας στενόχωρα καὶ σκοτεινὸ τὸ σπίτι του τὸ γεμάτο ἀπὸ στεκοῦμενα κι ἀκάθαρτα νερά, κι ἄλλα πού πιτσιλιόνταν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, βλέποντας τὴν γυναῖκα του ἀχτένιστη, βλέποντας τὴν γυναῖκα του ἀχτένιστη, πιτσιλισμένη, κατὰκοπη καὶ νευριασμένη, γλιστροῦσε μὲ τρόπο πρὸς τῆς

γειτονική ταβέρνα, στην ευρύχωρη και καθαρή αίθουσα που ήταν όλο πολυτέλεια, γεμάτη φως, με καλή θέρμανση, άνετη, όπου θα τον υποδέχονταν κάποια ταβερνιάρισσα νόστιμη και φεικισιδήμένη που του φερνε χαρά να την βλέπει. Φυγή μπροστά στη βρωμιά, στη δουλειά, την άγγραία, τη στενοχώρια και την άβολη κατοικία. Συνηθισμένη δειλία για τον άντρα.

Ύστερα από μια τέτοια διαβίωση, μπορούμε να ρωτήσουμε τους γιατρούς των έργατικών συνδικατισμών, πόσα μητρικά και πόσες σαλπικιγίτιδες συναντούσαν στην πελατεία τους, πόσες γυναίκες που δεν πρόκειται να ξανακάνουν παιδιά, που δεν θα μπορέσουν ποτέ πια να γεννήσουν παιδιά εξ αιτίας της φάμπρικας.

Και κείνες που έκαναν παιδιά, τι δυστυχία! Πόσα θάνατα, για δλάνκαιρα χρόνια! Να η Μάρθα Καλλιάνη που έδωκε τη μικρή της στην παραμιάνα. Θυμάμαι το μαρτύριό της, όταν το παιδί της αρρώσταινε, πράμα που συνέβαινε συχνά. Να βρίσκεται μπροστά στον άργαλειό της, αυτή η μάννα, να δένει τις κλωστές, τη στιγμή που εϊκοσι χιλιάμετρα μακριά από κεϊ το κορίτσι της ζωός ήταν έτοιμοθάνατο! Κάθε βράδι η Μάρθα έτρεχε κει κάτω και ξαναγύριζε τα μεσάνυχτα. Έρχονταν ύστερα το πρωί κατάκοπη, δούλευε γεμάτη αγωνία, με το μυαλό της άλλοθι, τρομάζοντας κάθε φορά που ο Όμορφομάτης έβγαίνει απ' το γραφείο του κι έρχονταν προς το μέρος της. Αναρωτιόνταν μήν τάχα είναι έτοιμος να της πει:

—«Σε φωνάζουν στο τηλέφωνο, για τη μικρή σου... Φαίνεται δεν πάει καλά...»

Δεν ήταν πάντα ευγενικά μαζί μας η Μάρθα. Μα πόσο τη λυπόμασαν για την άμηχανία που βρισκονταν κάτι τέτοιες ώρες! Καταστρέφονταν κάθε Κυριακή στις καραμέλλες, στα γλυκά, στα παιγνιδάκια και σ' άλλα περίσσια έξοδα, για να φέρει λίγη χαρά στο κορίτσι της, να το κάνει να χαιρέται στην επίσκεψή της, να την βλέπει με καλό μάτι, να την αγαπάει κι αυτήν λίγο τη μάννα της, να φυλάγει και γι' αυτήν μια μικρή θέση στην καρδιά της και να μην δίνει όλη την αγάπη της στην ξένη, στην παραμιάνα. Δυστυχώς υποδούλωσε μιας φτωχιάς γυναίκας που ήταν καταδικασμένη ν' αφήνει σε άλλους την αγάπη για το παιδί της!

Μα και το μαρτύριο εκείνων των γυναικών που άφηναν το μικρό τους στο σπίτι! Τα παιδιά που ζούσαν μέσα στους δρόμους, απ' την ώρα που γύριζαν απ' το σχολείο, ως το βράδι τάβρισκαν οι μητέρες τους αποκοιμισμένα στο κατώ-

φλι. Μάθαιναν απ' τα διεφθαρμένα κορίτσια κι απ' τα χαμίνια άπρεπα πράματα η καμιά φορά έσπαζαν το κεφάλι τους κάτω απ' τη ρόδα κανενός φορτηγού αυτοκινήτου που κουβαλούσε κάρβουνο. Αυτά τα κάρβουνάδικα άμάξια πληρώνονταν σύμφωνα με την απόδοση και έτσι έτρεχαν λίγο πιο γρήγορα για να προλάβουν να κάνουν μια μεταφορά περισσότερη. Κι' εκείνα τα παιδάκια που τα έμπιστεύονταν στα δημόσια συσσίτια που ξεχαράλωναν τ' άντεράκια τους με τα ψασόλια και τα ξηρά μπιζέλια, εκείνα τα μωρουδέλια που τα σέρναν οι μάννες τους μεσοχείμωνα απ' τις εξ' ή ώρα το πρωί, μεσ' τη μαύρη νύχτα σε μια υποχρεωτική φιλεγάδα που θα τα φύλαγε όλη την ημέρα, μέχρις ότου σχολάσει το έργοστάσιο!

Λέμε πως είμαστε ευτυχείς που δρίσκουμε τον πολιτισμό μας όμορφο, πως απολαμβάνουμε τα αγαθά της προόδου. Μα δεν μαθαίνουμε καν πως κάτω απ' τη μύτη μας υπάρχουν τόσα πάθη, τόσες άδικίες που άκριβοπληρώνουν μια τέτοια πρόοδο!

Να γιατί βλέπαμε συχνά στα έργοστάσια γυναίκες που δεν ήθελαν πια να κάνουν παιδιά, που είχαν άρκετά, που είχαν χορτάσει από παιδιά, που είχαν τις άγκαλιές γεμάτες παιδιά! Είχαν δεχτεί το ένα γιατί ήταν άμαθες, γιατί δεν το είχαν κάνει επίτηδες... Μα είχαν πραγματικά πολύ υποφέρει, είχαν γίνει γεμάτες λύσσα, μανία κι επανάσταση! Αυτές οι γυναίκες φώναζαν σε μας, στις νέες:

—Μην κάνετε παιδιά, ποτέ πια! Άφήστε τα για τις άλλες: αφήστε τα για τις πλούσιες!

Γυναίκες που δεν ήθελαν πια νάναι μητέρες, που άπαρνιόνταν άγρια τα παιδιά που αγαπούσαν, που δεν ήθελαν τη μητρότητα άκριβώς γιατί είχαν πολύ αγαπήσει, γιατί δεν ήθελαν πια να βαστάξουν για δεύτερη φορά τέτοιο μαρτύριο. Κι ύστερ' απ' αυτά έρχονταν να χριάνη και να καταδικάσουν το λαό κατηγορώντας τον πως γίνηκε άμελής και ευδαιμονιστής και δεν θέλει να κάνει πια παιδιά...

Ύστερα, το έργοστάσιο είναι ένα όμορφο οικολεϊό για το ξεστράτισμα και την άνηθικότητα! Θυμάμαι τον Ραούλ τον χριάνη που έρχονταν να ιδεί τα κοριτσόπουλα των δεκατριών χρονών όταν σκαρφάλωναν ψηλά στον άργαλειό τους. Τους έκανε κάτι άσχημες έρωτήσεις:

—Για να ιδώ, μεγάλωσες;

Κι αν ήταν καμιά διεφθαρμένη που ένα τέτοιο ρώτημα την έκανε να γελάσει, της περνούσε το χέρι κάτω απ' το

φουστάνι. Αυτός είχε σκεφτεί ένα καλό τέχνασμα για τις νεοφερμένες. Το καλοκαίρι φορούσε τη λινή γαλάζια φόρμα του κατάσωνα, κι ήταν γυμνός από μέσα για να αισθάνεται λιγότερη ζέστα. Όταν έρχονταν καμιά καινούργια μαθητεύομενη, πήγαινε να την ιδεί, να της μιλήσει ένα λεπτό. Ύστερα τη ρωτούσε:

—Θέλεις μια καραμέλλα;

—Α, ναι, έλεγε διαστρικά ή μικρή.

Πάρ' την μοναχή σου, έχω βρώμικα χέρια.

Σήκωσε ο Ραούλ πολύ ψηλά τα λαδωμένα χέρια του κι άφηγε να τον ψάξουν. Η μικρή έχωνε το χέρι στην τσέπη. Αυτός όμως είχε ξηλώσει την τσέπη και στη θέση της ήταν μοναχά μια τρύπα, κι ήταν γυμνός κάτω από τη φόρμα...

—Κτήνος! βρωμιάρη!

Γελούσε με το άστειο του κι' έφευγε ευχαριστημένος.

Θυμάμαι ακόμα κάθε Δευτέρα πρωί το χαλασμένο εκείνο πρόσωπο της Σείλ της Ξανθιάς, τη σύντομη έμολογία της πως ήταν κουρασμένη και άνορεχτη, την προσεχτική κι' άνήσυχη σιωπή της για το τι έκανε την προηγούμενη μέρα. Θυμάμαι τις φάτσες όλων των κοριτσιών που διασκέδαζαν, τα μούτρα τους που έμεναν ακόμα φεικισιδωμένα με κόκκινα και κίτρινα αποτυπώματα, τα κόκκινα σημάδια απ' τα φιλήματα στο δέρμα του λαιμού τους, τα πρησμένα βλέφαρα και χείλια τους, τα χαμογευτά τους, την ανάσα τους, τη μεγάλη όκηνηρία τους, τις ιστορίες τους... Πως τα πέρασαν πως «αυτός» τις πλήρωσε το καπέλλο, τι ήπιαν, τι ζέρασαν.

Λέν έκυρδαν τίποτε, όλο το πρωί. Λιγότερο μυστικές, λιγότερο μυστηριώδεις απ' την Σείλ, θάμπωναν με τις διηγήσεις τους τις πιο μικρές. Και, το μεσημέρι, καθώς ξαναγύριζαν στο έργοστάσιο μετά το φαγητό, σταματούσαν στο κατώφλι του έργοστασίου άκριβώς απέναντι απ' τη μεγάλη αυλή, ρουφούσαν την όμορφη λιπαράδα, δίσταζαν ένα δευτερόλεπτο.

—Άει στο διάολο, Νολλάρ-Λαφάι. Δεν σ' έχουμε ανάγκη. Έκαναν μεταβολή έφευγαν για τη μεγάλη πλατεία, κάθονταν μπροστά σ' ένα καφενεϊό, και περίμεναν κανέναν άργόσχολο που θα τους πρόσφερε μια βόλτα με το αυτοκίνητο και εκατό φράγκα. Κι οι μικρές, την ίδια ώρα έμπαιναν στο βρωμερό και ζεστό έργοστάσιο, λέγοντας μέσα τους πως ήταν πολύ καθώς πρέπει να κερδίζεις έτσι δά, εκατό φράγγα, χωρίς να κουράζεσαι, ευχάριστα...

(Συνέχίζεται)

ΤΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΧΡ. ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗΣ

ΗΤΑΝ ΑΠΟ ΘΕΟΥ

Δ Ι Η Γ Η Μ Α

Από την ημέρα του Άϊ-Δημητρίου, που αρχίζει το μεσοχινόπωρο, ως την ημέρα των Άϊ-Σαράντων, που δίνει τα κλειδιά ο Χειμώνας στην Άνοιξη, κι έρχεται το κουκάλογο με τον κουκκο, και τα χελιδόνια με τις τρυγόνες, περνούσε κάθε πρωί η Χρύσω, ή πλειο ζηλεμένη τσιούπρα του χωριού μπροστά από το σπίτι της Ρίζαινας, γνέθοντας, ή πλέχοντας, ή κλώθοντας, με καμιά σακνιταριά σπιτιάρικα γιδοπρόβατα μπροστά της, που τα πήγαινε να τα δοσκήση όλη μέρα πέρα στον λόγγο και τα γύριζε την νύχτα στο σπίτι της, κι η Ρίζαινα, πρώτη νοικοκυρά του χωριού έβγαίνει εκείνη την ώρα κάθε πρωί στην πορεία του σπιτιού της, για να καμαρώση την ζηλεμένη Χρύσω, που διάβαινε με χαμηλωμένα μάτια, γνέθοντας, και πήγαινε τα γιδοπρόβατά της πέρα στο λόγγο, για να τα δοσκήση κι όταν σκαπετούσε η Χρύσω με το κοπαδάκι της, γύριζε η Ρίζαινα κι έμπαινε στο σπίτι της με την καρδιά γεμάτη αγάπη, γεμάτη πόθο, γεμάτη έρωτα για την ζηλεμένη κι έφτάγνωμη δοσκοπούλα, που την ήθελε να την κάνει τσιούπρα της, αγαπημένη νύφη της, στον γιού της: τον μικότερο, τον Κώστα της, το λεβεντότερο παιδί του χωριού, αλλά δεν μπορούσε να τα καταφέρει, γιατί ήταν ψωροπερήφανη ή μάννα της Χρύσως, ή Ήλιανα, κι ήθελε να δώκη την θυγατέρα της σε μεγαλύτερο χωριό, όπου θα φαντάζη πλειότερο και στα πανηγύρια και στους πασχαλιούς χορούς.

Καλός ήταν κι ο Κώστας της καημένης της Ρίζαινας, όμορφο και τίμιο παλληκάρι, αλλά δεν είχε πολύ διός και πολύ καταντία, κι η θυγατέρα της θα κατεδικάζονταν να ζή για πάντα σ' ένα κουτσοχώρι, με τους ίδιους τους ανθρώπους καθημέρα, παράμερα από τον πολύν κόσμο.

Είχε στείλει κι είχε στείλει προσηνητάδες και προσηνήτρες η Ρίζαινα στην μάννα της Χρύσως την Ήλιανα, είχε τάξει κι είχε τάξει τάματα για να γυρίση το κεφάλι της άλλ' αυτή δεν τ' άκουσε, επιμένοντας να θέλη μεγάλο σπίτι και μεγάλο χωριό για την θυγατέρα της.

Θλίβονταν η καημένη ή Ρίζαινα, μην μπορώντας να ζευγαρώση τον άκριβό της τον Κώστα με την Χρύσω, θλίβονταν και μαραινονταν, που δεν μπορούσε να κάνει νύφη τέτοια μονεθασιά κι ως μόνη της παρηγοριά είχε να δγαίνει κάθε πρωί στην πορεία της να θλέπη την χιλιοπαινεμένη Χρύσω να περνά από μπροστά της, γνέθοντας ή πλέχοντας, ή κλώθοντας με τα γιδοπρόβατά της μπροστά και να πηγαινή στον λόγγο, μ' ένα μεγαλόπρεπο άργοπεραπάτημα, σαν να ήταν βασίλισσα, κι όταν σκαπετούσε εκείνη την βράχη,

αυτή γύριζε κι έμπαινε περίλυπη στο σπίτι της άναστενάζοντας, κάνοντας τον σταυρό της μπροστά στο εϊκόνησιμα και λέγοντας:

—Σιάσ' τα, Θεέ μου.

Τι μεγάλος πόθος και τι φριβερός καημός κρύβονταν μέσα σ' αυτές τις τέσσερες λέξεις.

Είχε άπελπιστή ή καημένη ή Ρίζαινα από κάθε ανθρώπινο μέσο να κατορθώση να γένη πεθερά της Χρύσως, έπαψε κάθε προσενιά και κάθε τάμμα κι άπόθηκε όλες της τής έλπίδες στον Θεό και μόνο στον Θεό, λέγοντας μέσα της:

—Σιάσ' τα Θεέ μου.

Κάθε φορά, που μιλούσε με καμιά γειτόνισά της, όλο και για την Χρύσω μιλούσε, κι έλεγε:

—Άς έδωνα μια Κυριακή την Χρύσω μπροστά μου ως νύφη μου και να πήγαινα στην έκκλησιά, κι άς πλάνταζα, γυρίζοντας.

Θλίβονταν και παραθλίβονταν ή καημένη ή Ρίζαινα, αλλά δεν πήγαινε πίσω κι ο καημένος ο Κώστας! είχε γίνει ή καρδιά του άργανο μες τα στήθια του, από την αγάπη που αισθάνονταν για την νεαρόμορφη την Χρύσω, που δεν τον ήθελε ή μάννα της για γαμπρό γιατί δεν ήταν από μετόν ήθελε ή μάννα της για γαμπρό γιατί δεν ήταν από μεγάλο σπίτι κι από μεγάλο χωριό και να κάψη το σπίτι του τ' έρχονταν να πάρη ένα δαυλί και να κάψη το σπίτι του και το χωριό του, τα μόνα αίτια που τον μπόδιζαν να γένη και το χωριό του, τα μόνα αίτια που τον μπόδιζαν να γένη ταίρι της Χρύσως της πεντάμορφης, και πολυζηλεμένης, θέρειες μες τα στήθια του ο πόνος της αγάπης, γένονταν μεγάλος και ψηλός σαν τον Όλυμπο, μι' όλα τα κορφοδομένα του και πνίγονταν από την στενοχώρια του και παραινία του και πνίγονταν από την στενοχώρια του στο λιβάδι και γένονταν τούσε τ' άρρίξικα τα πρόβατά τους, τρέχοντας σαν ζαρκάδι από ράχη άφαντος από μπροστά τους, τρέχοντας σαν ζαρκάδι από ράχη σε ράχη με την γκλότσα στον ώμο σαν κάτι να είχε χάση και το γύρευε, έπειτα έπεφτε καταλακκής κι άνέβαινε και τάνακρα από τον λόγγο, που φύλαγε τα σφαχτά της ή Χρύσω, ως δύο-τρια λιθοπέτια τόπο μακριά της, και την έδλεπε να κάθητα: σε βράχο ή σε ραχούλα να γνήθη ή να πλέχη, ή να κλώθη, σιγοτραγουδώντας του κοπαδιού της και με τα της φωνή με τα κυπροκουδούντα του κοπαδιού της και με τα κελαρύσματα πώς ρεμμιαταριών, πώτρεχαν άνάμεσα στην λαγγαριά και πήγαιναν και χύνονταν κάτω στην λακκιά, που διάβαινε το ποτάμι ήσυχο—ήσυχο με έτιές και με πλατάνια στις όχτες του, και στενόμακρα χωράφια στα πλάγια του. Και πλειότερο θλίβονταν ο καημένος ο Κώστας, που δεν μπορούσε να ξεμυστερευτή τον πόνο του σε κανέναν φίλο.

του ή συγγενή του, ούτε σ' αυτήν την μάνα του. Κι ακόμα πλειότερο θλίβονταν πού πήγαινε ο πόνο της αγάπης του ανάτυχα κι ανόκερδα, γιατί δεν γνώριζε ή Χρύσω τον καημό του τον άρρητο κι ανείπωτο, και δεν ήξερε τι τραβούσε γι' αυτήν, κι ήταν άδύνατο να τό μάθη.

Πώς μπορούσαν να μιλήσουν στόμα με στόμα τσιούπρα και παιδί, πού παντρολιώνταν; Ήταν ικανός ο κόσμος να τους περάση από του σκυλιού τ' άντερο, ήταν ικανός να τους βγάλη τραγουδι και να τους καταλαλήσει αιώνια. Νόμιζε πώς αν μπορούσε να είπη τον πόνο του πού τώτρωγε τα σκώτια, σαν ακοίμητο σαράκι θά μπορούσε να εξαλαφρώσει λίγο, και να υποφέρει ευκολότερα αλλά δεν ήσκησε τέτοια πράγματα εκεί πέρα ο τόπος, και θέλει την αγάπη άειπωτη άειδίωτη, κι άνάγκουστη, την θέλει κρυφή και θαμμένη μέσα στα φυλλοκάρδια, αλλοιωτήκα την αναμάχεται ή καταλαλιά κι ή συκοφάντια. Κι έτσι έπρεπε να υποφέρει ο δύστυχος ο Κώστας τον πόνο της καρδιάς του κρυφά απ' όλον τον κόσμο. Έπρεπε να πνίγη από τον φόβο του κόσμου τον καπνό της φωτιάς πώθοσκε άσπλαχνα μέσα στα σωτικά του και του φαρμάκωνε την ζωή και του μάραϊνε τα νειάτα, κι αυτός ο πόνος του γεννούσε κάθε μέρα κι ένα τραγουδι, πού το τραγουδούσε μόνος του απόκοσμα.

«στούς κάμπους και στές ρεματιές, στές ράχες και στα πλάγια.»

Ροβολούσε μια μέρα την ράχη... Εκεί κοντά έθωσε κι ή Χρύσω το κοπαδάκι της, φιλοτραγουδώντας κι άμα τον είδε έκοψε το τραγουδι της. Τότε άρχισε αυτός ένα τραγουδι, πού δεν είχε άκουστη ως τα τότε, ούτε ως λόγια, ούτε ως σκοπός.

«Είν' ένας χρόνος, π' αγαπώ μιάν ώρια κορασίδα,
«Και δεν μπορώ να της τό πώ, να της τό μαρτυρήσω,
«Γιατί φοβούμαι μην ντραπή και μου θαριακαλιώση.
«Θεέ μου! και πώς να της τό πώ; Πώς να τό μαρτυρήσω;
«Νά στείλω μήλο δεν μιλεί, κεράσι και δεν κρένει,
«Νά στείλω την αγάπη μου σ' ένα χρυσό μαντήλι;
«Είναι φωτιά ή αγάπη μου και καίει τό μαντήλι,
«Και χύνεται κατάδρομα κι άνάφτει ο Κόσμος όλος
«Και παίρνει τό χωριό φωτιά και καίγονται τά σπίτια,
«Και καίγεται κι ή Κερασιά, όπου γι αυτήν πεθαίνω».

Και σέρνοντας έτσι τ' αυτοσχέδιο τραγουδι του ο Κώστας κατέθηκε την πλαγιά, κι άνέθηκε την αντικρινή ράχη και βγήκε στο χωριό.

Την άλλη μέρα τραγουδούσε ή Χρύσω το τραγουδι του Κώστα από τό πρωί ως τό βράδυ και την παράλλη το τραγουδούσε όλο τό χωριό ως νειόβγαλτο, κι από χωριό σέ χωριό εξαπλώθηκε σ' όλην την επαρχία.

Έτσι πέρασε ο χειμώνας κι ή άνοιξη, τό καλοκαίρι κι ο χινόπωρος κι ήρθε κι άλλος χειμώνας. Ήταν ένας βροχερός χειμώνας εκείνος ο χειμώνας, πού δεν ματαζένονταν. Τα ίδια ή Χρύσω με τό κοπαδάκι της, τα ίδια κι ο Κώστας με την αγάπη, συναπόκοινα από την Χρύσω. Μεθούσε από την αγάπη, σαν περνούσε κοντά της, και του φαινονταν ότι μοσκοβολούσε τ' άγέρι, πώσερνε από πάνω της.

Μια μέρα είχε βρέξει πολύ, κι από τό πρωί ως τό βράδυ όλα τα γιδόπρόδατα βρίσκονταν κλεισμένα στα μαντριά κι έτρωναν κλαρί, και μονάχα τό κοπάδι της Χρύσως βρίσκονταν στο λόγγο. Την είχε ξεγελάσει την βοσκοπούλα μας ένα κομματάκι ασύνεφου ούρανο και βγήκε σαν όλες τές άλλες μέρες με τα γιδάκια της και τα προβατάκια της, και τράβηξε για τον λόγγο, αλλά πού να τ' αφήση ή βροχή να βοσκήσουν τα καημένα τα ζωντανά! Ήταν τρυπομένα όλην

την ημέρα δώθε και κείθε στα κοιλώματα, στές κουφάλες, ή στα γρουσπιωτά ριζόδεντρα, για να γλυτώσουν από την βροχή και δεν καθόνταν σαν άλλοτε ή Χρύσω άπάνω στον όμορφον βράχο ή στην ψηλή ραχούλα, γνέθοντας, ή πλέχοντας ή κλώθοντας και τραγουδώντας, αλλά στέκονταν κάτω από μιάν χοντρόκορμη και πυκνόκλαδη θαλανιδιά, σκεπασμένη με την κάππα της, για να μπορέση να δραχτή λιγώτερο, κι αγγάντευε μ' ανησυχία τές ρεματιές, πού χύνονταν κατεδασμένες με πάταγο κι έκαναν ένα μεγάλο βουητό δλόγυρα. Νόμιζε κανείς ότι είχε άνοιξη ο Θεός εκείνη την ημέρα τούς καταρράχτες τ' ούρανο και λησιμόνησε να τούς ματακλειση. Δεν είχε μείνη ρεματιά και κουτσολάκκι, πού να μην γιγαντευτή και να μη γένη σωστό ποτάμι!

Όσο ζύγανε να νυκτώση, τόσο και σκέφτονταν ή Χρύσω πώς θα γύριζε στο χωριό μ' εκείνην την κακοκαιρία. Και δεν ήταν ο γυρισμός στο χωριό μοναχά, αλλά τό χειρότερο, πώς να μάση τα σφαχτά της, πού ήταν τρυπωμένα σ' όλα τ' άπάντια, και πώς να περάση τα κουτσολάκκια, και πού πάντων τον λάκκο, πού εΐταν άνάμεσα στές δυο πλαγιές και δέχονταν όλα τα νερά τους. Ο λάκκος, υποδιαίρεση του ποταμιού, έρχονταν από πολύ μακρυά, και χύνονταν παρακάτω στο μεγάλο ποταμι, κι αν τό χαλοκαίρι δεν έχει σταλά νερό, τον χειμώνα όμως όταν βρέχει δυνατά και συγκρατητά, γίνεται άληθινό ποτάμι άπέραγο.

Έκει πού συλλογίζονταν αυτά ή Χρύσω όλο και φούσκωνε ο λάκκος και κατέβριζε θολά νερά με φιδερά τσακισματα και κυματισμούς. Λίγο-λίγο σκεπάστηκαν τα μικρά δέντρα πού ήταν στούς όχτους, κι άρχισαν να σκεπάζονται και τα μεγάλα, και κάμποσα απ' αυτά έσπασαν ή εξερριζώθηκαν και παρασύρηθηκαν τον κατήφορο τό ρέμα. Τό νερό όλο κι αυγατούσε, όλο κι άνέβαινε, και κόντευε να φθάση τό ξύλινο γεφύρι, κάποτε-κάποτε μάλιστα τώκρουγαν οι κυματισμοί της νεροποντής, ή Χρύσω όμως παρηγοριώταν με την έλπίδα ότι τό νερό θ' άρχιζε να λιγοστεύη κι έτσι θα γλύτουμε τό γεφύρι. Αλλά χαμένη έλπίδα! Τό νερό όλο και αυγατούσε, όλο κι άνέβαινε. Τώρα ήρθε ίσια με τό γεφύρι και σέ μια στιγμή τό γεφύρι δεν φαινόταν και τα λείψανά του τραβούσαν τον κατήφορο για τό μεγάλο ποτάμι!

Λαχτάρησε ή Χρύσω όταν είδε τό πνίξιμο του γεφυριού, πού της έκοψε κάθε έλπίδα να γυρίση τό βράδυ στο χωριό. Βρισκόμενη άνάμεσα από τόσα ρέματα, πού είχαν γείνει κι ένα αδιάβατο ποτάμι τό καθένα, από τό τίποτε πού ήταν πριν, της φαινονταν ότι όλα εκείνα τα ρέματα πώπεφταν με βοητό και με θυμό στην λακκιά την μεγάλη, θά γένονταν όλα ένα μεγάλο και φοβερό ποτάμι, πού θα φούσκωνε ως την κορφή του λόγγου από τό μέρος, πού βρίσκονταν αυτή με τό κοπάδι, κι ως την κορφή του χωριού, από την αντικρινή την μεριά και θάπνιγε όλον τον κόσμο γύρα —γύρα, και θα παράσερνε μαζί με τον άλλον κόσμο κι αυτήν και τό κοπάδι της.

Άρχισε να της ζώνη δυνατά την καρδιά ο φόβος σαν μεγάλο φέδι, και να τρέμη σά καλάμι, πού τό χτυπάει τό ρέμα. Της ήρθε μια στιγμή να ξεφωνήση.

Ήλιπιζε να ίδη και κανέναν να ξεραχίση από τό χωριό, την μάνα της, ή τον πατέρα της, ή κανέναν αδερφό της, αλλά του κάκου! Τό χωριό φαινονταν από μακριά κουκουλωμένο μ' ένα πυκνό σύννεφο, σαν να κοιμώνταν παρεστιας, σκεπασμένο με την τσέργα του. Εκείνη την στιγμήν άκούστηκε εκεί μια ντουφεκιά. Χάρηκε ενώ σ' άλλην περίπτωση μπορούσε να τρομάξη. Σε λίγο διάβηκαν μπροστά της με γρηγοράδα άστραπής καμμιά δεκαριά άγριογούρουνα και σέρνονταν πίσω τους ξέμακρα έν' άλλο, σαν άγκυλωμένο, κι ενώ τ' άλλα έπαιρναν δρόμο, αυτό όλο κι άργοβάδιζε και κοντοστέκονταν, σαν να μην μπορούσε να σύρη τό κορμί του.

Σε λίγο φανήστηκε κι ο Κώστας μ' ένα ντουφεκί στα χέρια, κι άμα είδε τό συνάμενο γουρούνι τώδωσε άλλη μια ντουφεκιά και τό ξάπλωσε καταγής.

Βλέποντας ή Χρύσω τον Κώστα, νόμισε ότι είδε τον άγγελο της σωτηρίας της. Καμμιά φορά δεν της είχε φανή τόσο όμορφος και τόσο λεβέντης· κι ο Κώστας, βλέποντας την Χρύσω, νόμισε ότι βρέθηκε στον Παράδεισο, κι όλη εκείνη ή νεροποντιά του φαινονταν μαγιατική δροσιά.

—Πού σ' έβγαλε ο Θεός εδώ;

Εσφώνησε ή Χρύσω σαν να ζητούσε βοήθεια και παρηγοριά.

—Μή φοβάσαι! Μή φοβάσαι! Της είπε ο Κώστας προστατευτικά. Εγώ είμαι κοντά σου! Υπόθεσα ότι θα κινδύνευες σήμερα κι ήρθα να σε βοηθήσω!

Τα δύο ήφαιστεια σίμωναν τό ένα προς τ' άλλο. Κώστας και Χρύσω βρίσκονταν κοντά κοντά και δεν τους χώριζε ούτε μια δργυιά τόπος, κι όμως βρίσκονταν μέρες μακρυά οι έλπίδες του Κώστα, όσο πού απαιτούσε ή Ηλιαίνα για την θυγατέρα της μεγάλο σπίτι και μεγάλο χωριό. Όσο για μεγάλο σπίτι, δεν άπελιπίζονταν. Μπορούσε να φτιάση. Αλλά πώς μπορούσε να φτιάση μεγάλο τό μικρό χωριό;

Όταν ζύγωσε ο Κώστας την Χρύσω δεν είχε τό θάρρος να την κυτάξη στα μάτια, έτρεπε μέσα ή καρδιά του και ξεπετούσε, σαν ζωντανό ψάρι έξω από τό γυαλό· νόμιζε ότι δεν ήταν στα ξύπνια του κι ότι κοιμώνταν κι ώνειρεύονταν κι έτριβε και ζέτριβε τα μάτια του για να δεβαιωθεί ότι δεν κοιμώνταν.

Σύμασε ή ώρα κι άρχισε να νυχτώνη. Τα βουητά των ρεματιών, πού χύνονταν κάτω στην λακκιά, από την μια μεριά κι από την άλλη γένονταν δυνατότερα, το χωριό δεν φαινονταν πλειό, και σκότος χύθηκε γύρα—γύρα. Άπελπισία. Σε λίγο όμως όλη ή ράχη του χωριού γέμισε από φώτα κι άκουστήσαν φωνές.

—Όωωωωω Χρύσωωωωω! Όωωωωω Χρύσωωωωω.
—Όωωωωωω Κώστααααα! Όωωωωωωω Κώσταααα.

Ήταν τό χωριό, πούχε σηκωθεί σύσσωμο από τές παφακαλιές των σπιτιών της Χρύσως και του Κώστα και προχωρούσε να καταβή στην λακκιά για να τούς περάση.

—Όρσεεεεεεε!
—Όρσεεεεεεε!

Άπολογήθηκαν ή Χρύσω κι ο Κώστας.
—Κατεδάτε κάτω να σας περάσωμεεεεεεε!

Φώναζε τό χωριό.
—Γυρίστε πίσω γιατί δεν περνάει πουθενά ο λάκκος και τό γεφύρι πνήξεεεεεεεε!

Άπολογήθηκαν ο Κώστας κι ή Χρύσω.
Βούιζαν τρομαχτικά ο λάκκος και τα λοιπά κουτσολάκκια, κι ή Ρίτσινα κι ή Ηλιαίνα ξεφώνησαν ή καθεμιά για τό παιδί της κι ή άλλη για την τσιούπρα της.

—Χαλασιά μου! πώς θα περάση τό παιδάκι μου έξω δέκα πέντε ώρες νύχτα!

—Φουρτούνα μου! πώς θα περάση ή τσιουπρούλα μου τη νύχτα έξω με τέτοιο καιρό!

Η Χρύσω άρχισε να κλαίη κι ο Κώστας την παρηγορούσε χαρούμενος.

—Μην χολιάξης, Χρύσω! Μια νύχτα είν' αυτή και θα περάση. Δεν θα πάθουμε τίποτε. Νά ήσουν μοναχή σου, θά ήταν κακό, αλλά τώρα, πού είμαι εγώ κοντά σου, μην φοβάσαι καθόλου! Άνθρωπος δεν περνάει, πού δεν περνάει!

απ' εδώ άπόψε με τέτοιο καιρό, κι όσο για τα ήσκιώματα έχω άπανωθιο μου μοσκοθύμαμα λειτουργημένο μεγαλοπεφτιάτικα και τα διώχνει. Άς γεμίσω όμως και τό ντουφεκι μου, μη τύχη και πέσουν άπάνω μας τίποτε λύκοι.

Και στην στιγμή άρχισε να γεμίξη στα σκοτεινά και τές δυο κόννες τό ντουφεκιού του.

Άρχισε να σταματάη ή βροχή, αλλά τα ποτάμια ύστερα από την βροχή καταιδάζουν πλειότερο, κι ο Κώστας άρχισε να σκέφτεται για φωτιά. Έβγαλε από τον κόρφο του τα πυριολοκικά του κι άρχισε να χτυπάη «τσιάφτσιάφ» πεντέξη φορές κι άναψε την ύσκα, αλλά χρειάζονταν και προανάμια.

—Θέλωμε προσάναμα, Χρύσω!

Της είπε ο Κώστας μ' όλη την οικειότητα πού τώδινε ή ιδέα ότι της ήταν ο μόνος προστάτης της.

—Έχει στην ρίζα του ο δέντρος, του είπε αυτή μια μικρή κουφάλα, κι αν δεν νότισε από την βροχή, θ' άνάψη άμέσως. Δός μου έμένα την ύσκα να την βάλω μόνη μου, πού ξέρω τό μέρος.

Έδωσε την ύσκα ο Κώστας στην Χρύσω κι αυτή την έβαλε στην κουφάλα και δεν πέρασε πολλή ώρα, κι άρχισε να παίρνη φωτιά και να φωτίξη γύρα—γύρα.

Τα γίδια και τα πρόβατα, άλλο από την λάμψη της φωτιάς, κι άλλο από τό σταμάτημα της βροχής, βγήκαν από τές κρυφώνες τους κι έτρεξαν κι' αυτά γύρω τριγύρω στον δέντρο πού καίγονταν.

Οι δυο άποκλεισμένοι στέγνωσαν τα βρεμμένα τους τα φορέματα, και τές μουσκεμένες τους τές κάππες, ζεστάθηκαν κι εξασφαλίστηκαν από ζέστα, όχι μοναχά ως τό πρωί, πού θα ξημέρωνε, αλλά και για πολλές άλλες βραδυές, αν βαστούσε ο άποκλεισμός από τό χωριό τους, γιατί ήταν τόσο μεγάλος ο δέντρος, πού χρειάζονταν άκέρια δδομάδα για να καίη πέρα-πέρα. Ύστερα από τό στέγνωμα κι από την ζεκάη πέρα-πέρα. Ύστερα από τό στέγνωμα κι από την ζεκαή πέρα-πέρα. Ύστερα από τό στέγνωμα κι από την ζεκαή πέρα-πέρα. Ύστερα από τό στέγνωμα κι από την ζεκαή πέρα-πέρα. Ύστερα από τό στέγνωμα κι από την ζεκαή πέρα-πέρα. Ύστερα από τό στέγνωμα κι από την ζεκαή πέρα-πέρα.

—Μια νύχτα είναι, είπαν, θα περάση!
—Έτσι πέρασαν την νύχτα γύρα στον άναμμένο δέντρο, ο Κώστας από την μια μεριά κι ή Χρύσω από την άλλη, με τα γίδια και με τα πρόβατα γύρα τους, κι όταν άρχισαν ν' άριόνουν τα σκοτάδια, κατά τό πρωί, προχαιρέτησε την Χρύσω ο Κώστας, φαρτώθηκε τό σκοτωμένο άγριογούρουνο και πάη στο χωριό. Συναπάντησε στον δρόμο την Ηλιαίνα, πού πήγαινε με φωμι στην Χρύσω και της είπε ότι πέρασαν πολύ καλά την νύχτα, χωρίς να κρούσουν καθόλου, γιατί είχαν άκέριο δέντρον πώκαιγε.

Την ίδια μέρα γένηκε τραγουδι στο χωριό ο άποκλεισμός του Κώστα και της Χρύσως δλόκαιρη νυχτιά στον λόγγο, και τό βράδυ ή Ηλιαίνα ή φοροπερήφανη, πού γύρευε μεγάλο σπίτι και μεγάλο χωριό για την θυγατέρα της, φώναξε την Ρίτσινα και άλλαξαν τα δαχτυλιδια της άρραβώνας της Χρύσως με τον Κώστα.

Κι ή Ρίτσινα, καμαρόνοντας για την ζηλεμένη γύφη της καρδιάς της, έλεγε:
—Ήσαν από Θεού να γένη κι εγείνει!

Ημερίτιμή του βιβλίου

ΒΑΣΙΛΗ ΡΩΤΑ: Τραγούδια, Αθήνα 1952.

«Ο «Υμνος εις την Έλευθερία» και οι «Έλευθεροι πολιορκημένοι» του Σολωμού, παρ' ότι έχουν γραφεί πρὸ 130 χρόνων περίπου, παραμένουν ἀμετάθετοι ἀπὸ τὴν κορυφή τῆς νεοελληνικῆς πατριωτικῆς ποίησης.» Βκτοτε, κάθε φορά πὸς ὁ Ἄρης ἐπισκέπτεται τὰ ἑλληνικά ἐδάφη, ἡ πατριωτικὴ ποίηση φουτώνει. Μὰς δίνει συχνὰ στίχους πὸς κραδαίνονται ἀπὸ γνήσιο ποιητικὸ αἶσθημα, συχνότερα δὲ τσουδάλια ποιητικῶν συλλογῶν πὸς σκοπεύουν στή... δεκαρολογία. Τὰ «Τραγούδια τῆς κατοχῆς πατριωτικά καὶ ἥρωικά» τοῦ κ. Ρώτα ἀνήκουν φυσικὰ στὴν πρώτη περίπτωση.

Ἀπὸ τὸ 1938 πὸς τύπωσε τὸ δραματικὸ ἔργο του «Ρήγας ὁ Βελεστινίλης» καὶ δημοσίευσε σὲ συνέχειες σὲ περιοδικὸ «Νεοελληνικά Γράμματα» τὸ πολυστίχο ποίημά του «Τὸ τραγούδι τοῦ ἄλλου» εἶχα νὰ διαβάσω στίχους του (ἐκτὸς φυσικὰ ἀπὸ τὶς θαυμάσιες μεταφράσεις του). Ἡ νέα συλλογὴ του περιέχει πράγματι τ ρ α γ ο ὕ δ ι α, ἀπλᾶ ἐκφρασμένα, μὲ ὁμοιοκαταληξίες τὰ περισσότερα καὶ μέτρα ποικίλα: ἀπὸ τὰ δημοτικὰ ὡς τὰ κάλεια. Εἶναι τραγούδια μὲ θέματα πὸς εἶναι τὸ ζῆσσιμα, μὰ πὸς τὸ «θέμα» ἐδῶ δυστυχῶς δὲν μετουσιώνεται πάντα σὲ ποίηση. Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς νέους στίχους του δὲν ἔχουν σπασίματα, λυγίσματα, ἀποσιωπητικά, πὸς δίνουν πρόεκταση σὲ αἶσθημα καὶ στὴ φαντασία μὰς φωτίζονται ἔντονα ἀπὸ ἕνα φῶς ὡμὸ, τὸ φῶς τῶν σκληρῶν γεγονότων καὶ μόνο. Εἶναι μιὰ ποίηση εὐκολή, ἐξωτερική, χωρὶς τὴν ἐνδοσκοπικὴ τέχνη τοῦ εὐγενικοῦ, τοῦ μουσικοῦ, τῆς ὑπεβολῆς, τῆς ἀθωότητος, μιὰ ποίηση πὸς διαμορφώθηκε—ὡς ἕνα σημεῖο—κάτω ἀπὸ τὴν προμελετημένη πίεση τοῦ ἐγκεφάλου, μονάχα γιὰ νὰ πεῖ τὸ πρέπον καὶ νὰ δώσει καὶ ὁ ποιητὴς κάτι ἐλάχιστο στὴν πατρίδα του, σὲ λαὸ τῆς—κατὰ τὴν ὥρα τῶν μεγάλων στιγμῶν—μιὰ καὶ ὁ χρόνος εἶχε φθεῖρει τὶς σωματικές του δυνάμεις. Τὸ ξέρουμε πὸς ὁ κ. Ρώτας γιὰ ὅλ' αὐτὰ ἀδιαφορεῖ:

«τὸ πὸς ἀγάπησα μὸς ὄνει
μὸς ὄνει κι ὅπως νὰν τὸ εἶπῶ»,

γράφει σὲ παλιὸ τραγούδι του. Καὶ ἔμεις, θυμούμαστε «τὸ Χριστινάκι», ἐκείνη τὴν ἐξοχη παλάντα του καὶ πο-

λύ θὰ τὸ θέλαμε ὅλα τὰ «τραγούδια» του νὰ τὴν μοιάζανε.

Ὅμως καὶ σ' αὐτὰ περνάει πότε, πότε, μιὰ ἀνάλαφρη λυρικὴ ριπή καὶ τὸ φτερώνει:

«Ἐχουμε κι' ἐμεῖς πατρίδα μιὰ βραχλοπαρμένη
μιὰ σιγουρή, μιὰ θαλασσόδαρη, μιὰ ἡλιοκαη-
[μένη]

Πέρα ἀπὸ τὰ κορφοβούνια ἀχνίζει
χρυσοπράσινος ὁ κάμπος,
στοῦ γιαιλοῦ τὸ θάμπος
κάτερο ἀσπροτέρογο ἀρμενίζε...»

Κύριο «κλίμα» τῆς συλλογῆς εἶναι ἡ πίκρα, τὸ πένθος. Ὁ θάνατος καὶ ὁ βόγγος τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν κατοχή, πὸς τὰ συλλέγει ἡ εὐαισθησία τοῦ ποιητῆ καὶ τὰ ἐμπιστεύεται στὴ φωνὴ του, κι αὐτὴ—πὸς κάποτε ἀγγίζει τὸ τραγικόν.—τ' ἀνεβάσει μὲ ἰερότητα στὰ σκαλοπάτια πὸς ὀδηγοῦν σὲ τὸν ἀνθρωπιάς καὶ τῆς ἀγάπης:

«...Μὴ βρίζεις, μπόνε, τοῦ κἀνω.—ξέρω καὶ
[τοῦ ἐγγλέζικου—
πάνω σὶνὸν λόγο, ἀνοίχτη ἔαφνου ὁ Γερμανός
καὶ μούφερε ἕναν κατακέφαλο, πὸς σβούρισα
τρικλιζόντας νὰ πέσω] σφιχτήκα, στηλώθηκα
καὶ μὲ ψηλά τὸ κουτέλο μου ταῦπα «θένη
[γιοῦ!]

—Σπουδαῖα τὰ λάχανα!
—Τὸ ξέρω! μὸς πλημύρισαν τὰ μάτια δάκρυα,
πὸς δὲ θυμήθηκα ἄλλη μου φορά στὸν βίον:
σὴν νὰ μὲ πλάκωσεν ἕνα πέλαγο,
καὶ μὲς στὸ πέλαγο ἕνας πὸς πνιγόταν φῶ-
[νάζει:
«ἄνθρωποι, ἄνθρωποι, ἄνθρωποι, ἄνθρωποι, ὦ»,
φωνὴ σπαρακτικὴ στὴν ἐρημιὰ τῆς νύχτας».
«Ὁ Βαγγέλης»

Τέλος, ἂν τὰ «Τραγούδια» τοῦ κ. Ρώτα δὲν εἶναι μιὰ θαυμαστὴ προσφορά στὴν πατριωτικὴ μὰς ποίηση, πάντως εἶναι ἕνα ἱερὸ καὶ θερμὸ ἀγκάλιασμα τῶν παθῶν τοῦ λαοῦ μὰς.

ΦΡΙΕΟΣ ΤΖΙΟΒΑΣ

**

ΚΩΣΤΑ ΣΙΜΟΥ: «Ἑλληνικὴ γῆ», Κἀίρο 1952.

Συμπαθητικὴ καὶ ἡ νέα συλλογὴ ποιημάτων τοῦ ἡπειρώτη κ. Κώστα Σίμου. Ἀπὸ τὸ 1940 πὸς τύπωσε τὶς «Πρώτες φλόγες» μέχρι σήμερὰ, ἔκαμε βέβαια ἐλάχιστα βήματα οἱ κατακτήσεις του εἶναι κυρίως ρυθμικὲς καὶ μετρικές. Μ' αὐτὸ σὲ καμμιά περίπτωση δὲν μπορεῖ—γιὰ τὴ σημερινὴ ποίηση—νὰ θεωρηθεῖ οὐσιαστικόν. Ἀτμόσφαιρα καὶ τῆς «Ἑλληνικῆς γῆς» παραμένει ἡ μνήμη, ἡ νοσταλγία τῶν προσώπων

καὶ τῶν σχημάτων τῆς πρώτης πατρίδας. Καμμιά νότα τῆς ξένης χώρας δὲν περνᾷ στοὺς στίχους του.

Πότε, πότε, — στὶς καλλίτερες στιγμῆς—ἀναδύεται μιὰ τρυφερότητα, κάτι πὸς πάει νὰ γίνεῖ σπαραγμὸς καὶ δούλαμη:

«Κι' ἦρθα πάνω στὸν τάφο σου κι' ἔσκυφα
[στὸ σταυρὸ
καὶ νόμισα, φιλώντας τον, φιλῶ τὰ δυὸ σου
[χέρια».

Ἐχει βέβαια καὶ ἡ νέα συλλογὴ του σημαντικὲς ἀδυναμίες. Χρειαζόνταν προπαντὸς ἀρκετὸ ἑκκοσίνισμα στίχων καὶ ἀκόμη ἐπιβάλλονταν ἡ ἀφαίρεση πολλῶν ποιημάτων. Τὸ «λίγο» σὲ καμμιά περίπτωση δὲ θάλαβε, ἀπεναντίας ἔχουμε τὸ διδαγμα τοῦ Κάλβου, τοῦ Κἀβάφη, τοῦ Γρυπάρη πὸς μὲ τὸ ἐλάχιστο σὲ ἕκταση ἔργο τους, κέρδισαν τὴν κορυφὴ τοῦ νεοελληνικοῦ Παρνασσοῦ. Ὅμως ἐπαναλαμβάνω πὸς ἡ συλλογὴ του μὸς εἶναι συμπαθητικὴ. Στῆς σὲ τὸ ὕψος πολλῶν ἄλλων συλλογῶν πὸς κυκλοφόρησαν κατὰ καιροὺς ἀπὸ ἡπειρώτες στὰ Γιάννινα. Καὶ νὰ σκεφτεῖ κανένας πὸς ὁ κ. Σίμος εἶναι ἕνας σχεδὸν αὐτοδίδακτος ἄνθρωπος καὶ πὸς ἐργάζεται σκληρὰ ἀπὸ τὴν ἐφηβία του σὴν πωλητῆς σὲ κατὰστήματα τοῦ Καΐρου! Χαιρετίζω μὲ θερμὴν αὐτὴν του τὴν ἐφεση πρὸς τὴν ποίηση.

ΦΡΙΕΟΣ ΤΖΙΟΒΑΣ

... Καθήμενοι ἄνθρωποι πὸς ἀνοίγετε χερσὶνὰ γιὰ νὰ χτυπηθεῖτε, ἡ πὸς σηκώνεστε μὲ νύχτα, γεμάτοι ἀγωνία, ψηλαφόντας μὲς' στὸ πηχτὸ σκοτάδι—γιὰ νὰ δεῦρετε τὴν εὐτυχία! Ποῖος χαμὸς νᾶναι ὁ πὸς μεγάλος, τὸ ξέρει κανένας σὰς, μπορεῖ ἀραγε νᾶν τὸ πεῖ; Ὅτι μὰς δίνουν ἐδῶ κάτου οἱ ὄρες οἱ πὸς ἀκρίβες εἶναι ἀνεπανόρθωτα ζυμωμένο μὲ χῶμα καὶ μεγαλεῖο. Μέσα στὶς φλοῦδες τῶν δέντρων, τὰ σύννεφα πὸς ροδίζου, τὰ σίδηρα πὸς λυγίζουν, τὰ πὸς τρομαχτικὰ βογγητὰ τῶν ἡφαιστειῶν, μέσα στὶς χίλιες μορφές πὸς παίρνει κάθε φορά γιὰ νὰ μὰς θαμπώνει ἡ φύση, τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου συνεχίζει τὴν ἱστορία του. Ὁ κόρπος μὲς ἐρωμένης ἀνεβοκατεβαίνει ἀπὸ ἡδονὴ τὴν ἴδια ὥρα πὸς τ' ἄστρα γυμνώνουν τὸ νόημά τους. Μελανιάζει στ' ἀνοίχτὰ ἡ θάλασσα καὶ τρώει μὲ λύσσα στὶς ἀχτῆς τὰ πελώρια γκρίφια τῶν ἴδια ὥρα πὸς ὁ φοβερὸς στοχασμὸς πάει κι' ἔρχεται μέσα σὲ κεφάλι τοῦ ἐπιστήμονα, τοῦ προφήτη, τοῦ στασιαστοῦ. Ἀπερίοριστες μοιάζουν νᾶναι οἱ ἀνταποκρίσεις τῆς φύσης καὶ τοῦ ἔρωτα. Ἐρωτα, ἔλα λοιπὸν, μὴν δένεις πιά τὰ νειάτα σὲ κανένα κατάρτι, μὴν βουλώνεις κανέναν ποντοπῆρου τ' αὐτὰ, ἔρωτα, οἱ σειρήνες καλλίτερα κι' ἀπ' τὶς πὸς σεμνὲς καλόγηρες ἔχτελοῦνε τὰ ἔργο τοῦ Θεοῦ!

ΟΔ. ΕΛΑΤΗΣ

ΟΜΗΡΟΥ ΟΔΥΣΣΕΙΑ

ΡΑΨΩΔΙΑ Ε (ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ)

Μετάφραση Π. ΚΟΝΤΟΜΙΧΗ

Ἔτος εἶπε καὶ τὸν ἄκουσε ὁ Ἑρμῆς ὁ φτεροπόδης. Ἰὸργὰ στὰ πόδια τὸν ἔπειτα δίνει: τὰ πέδιλά του, πύταν θεϊκὰ κι' ὀλόχρυσα καὶ πὸς τὸν φέρναν πάντα ἀπάνωθε ἀπ' τὴ θάλασσα, μὲ γληγορὰδ' ἀνέμου, κι' ἀπ' τὴ στεριά τὴν ἀπειρή. Κατόπι: τὸ ραβδί του πήρε στὰ χέρια, πὸς μ' αὐτὸ μαγεύει τοὺς ἀνθρώπους, ὅποιους θελήσει ἡ καὶ ξυπνάει πάλι ἄλλους ἀπ' τὸν ὕπνο. Κι' ὡς ἦσαν, ἔτσι ἐπέταξε ὁ τραγὸς φονιάς τοῦ Ἄργου. Ἄπ' τὴν ἱερία ἀπάνωθε, ψηλά πετώντας, πέφτει στὸν πόντο ἀπ' τὰ κιθέρια καὶ στοῦ πελάου τὴν ἄρημ ἴδιος μὲ γλάρο ἀρμένιζε, πὸς κυνηγώντας ψάρια στοὺς κόρπους τῶν ἀσίγαστων κυμάτων, τὶς φτεροδuges νοτίζει στ' ἄλμυρὸ νερὸ, ὅμοιος μ' αὐτὸνε τρέχει, στ' ἀπειρα ἀπάνω κύματα, ὁ Ἑρμῆς ὁ γοργοπόδης. Καὶ σὴν τὸ πόδι ἐπάτησε στ' ἀπόμακρο νησί. βγαίνοντας ἀπ' τὸ πέλαο πὸς λευκαφροὺς κυλάει, πήρε τὸ δρόμο κι' ἔφτασε σὲ σπήλαιον τὸ μεγάλο πὸς κατοικοῦσε ἡ κάλυψὸς μὲ τὶς θύρας πλεξίδες. Ἐκεῖ τὴ νύφη ἀντόμωσε. Κι' ὡς στὴν ἐστὶν ἀπάνου φωτιά πολὺγλωσσῆ ἀναθε καὶ ἡ εὐωδία τοῦ κέδρου καὶ τῆς καλόσκιστης τουριάς τριγύρω ἀναδίνονταν κι' ἔμοσκοδόλασε τὸ νησί, μὲ τὴ γλυκεῖα φωνὴ τῆς ἔτραγουδοῦσε, κι' ὕφαινε μ' ὀλόχρυση σαῖτα καὶ πηγαινοερχόντανε γιὰ νὰ χτυπάει τὸ φάδι. Κλαριά ἕνα γύρω τὴ σπηλιὰ ἀγκαλιάζαν φουντωμένα πὸς μυρολεῦνες καὶ πυκνὰ σκληθρα καὶ κυπαρίσσια εὐωδιασμένα, πὸς σ' αὐτὰ χαρῶμενα κουρνιάζαν τὰ πλατυφύρανα πουλιὰ γκιωνήδες καὶ γαράκια, μὰ κι' οἱ κουρούνες τοῦ πελάου οἱ μακρογλωσσες ἀκόμα, πὸς στὶς θαλασσινὲς δουλειῆς τὴν ἔργοιτα τοὺς ἀπλώνουν. Ἡμερῆ ἐδῶ κλημματαριά καὶ πολυβλάσταρη ἦταν ὀλόγυρα στὸ θολωτὸ τὸ σπήλιον ἀπλωμένη καὶ ἄπ' ὅλα τὰ θαλασσάρια τῆς κρημόντατε σταφύλλια: καὶ ἄραδιωτές, κρυτὰ, κοντὰ, τέσσαρες δρύσες τρέχαν καὶ χύναν γάργαρο νερὸ πὸς ἀνάλαφρα κυλοῦσε καὶ κατ' ἄλλου τῆς κάθε μιάς. Ὀλόδρυσά λειβάδια στὰ γύρω ἐπρασινίζανε πὸς σέλινα καὶ γιούλια, πὸς μὲς' στὴν ὀμορφάδα αὐτὴ ἂν τύχαινε γιὰ νάρθει κι' ἕνας θεὸς θὰ θούμαζε καὶ θάχαيره ἡ ψυχὴ του. Ἐδῶ ἀφρὸ στάθηκα ὁ Ἑρμῆς ἀπὸ καρδιάς χαίρονταν. Κι' ὡς τὸ μυκλὸ του τὸ θεῖκὸ πλημμύρισ' ἀπ' τὸ θάμα μπήκε στὸ σπήλαιον τὸ πλατύ κι' ἀντικρυστὰ σὴν ἦταν εὐθὺς τὸν ἀναγνώρισεν ἡ Κάλυψὸς ἡ Πανώρια, γιὰτ' ἔχουν γινώριμὰ οἱ θεοὶ ν' ἀμεταξὺ τους πάντα ἦσαν κι' ἂν μένει μακριὰ ὁ ἕνας ἀπ' τὸν ἄλλον. Μὰ μέσα τὸν περήφρανον δὲν βρῆκεν Ὀδυσσεῖα. Γιατὶ αὐτὸς καθόντανε κι' ἔκλιγε στ' ἀκρογιάλι, πὸς κάθε μέρα ἐπήγαγε κι' ἐσπάραιζε ἡ καρδιά του σὲ πέλαο μέσα στεναγμῶν, καὶ βλέποντας τὸν Πόντον τὸν ἀπλάτον ἐδάκρυζε. Τὸν δίνει τότε ἡ νύφη, σὲ θρόνον ἀπάνω ἀτίμητο, μ' ἄστραφτερὰ ὄλο ξόμπλια, γιὰ νὰ καθίσει, κι' ἔπειτα νὰ τὸν ρωτᾷ ἀρχίζει. «Γιὰ πὸς μου, Ἑρμῆ χρυσόραδο, τί τάχα σ' ἔχει φέρει, πολυακριβέ μου, ὡς ἐδῶ; γιὰτὶ ἀραὶα κοπιάζεις

στὸ ζηλευτὸ μου τὸ νησί. Τὴν πιθυμιά σου ἀκούω κι' ἀπ' τὴν ψυχὴ ἔχω πρόσταγμα τὸ μπορετὸ νὰ κάμω. Μὰ πρῶτα, ἔλα, ἀκολούθα με, γὰ σὲ φιλέψω κάτι.» Καὶ σ' αὐτὴ ἀμέσως ἡ θεὰ καὶ τοῦστρωσε τραπέζι. ἔβαλε ἀπάνου ἀφροντὴ τὴ θεϊκὰ ἀμβροσία καὶ τὸν ἐκέρανε κόκκινο νέκταρ ἀπ' τὸ πιθάρι. Κι' ἔτρωγε κείνος κι' ἔπινε τ' Ὀλύμπου ὁ ταχυδρόμος. Μὰ σὴν ἐκαρδιοπιάστηκε π' τὸ φργοπότη, τότε νὰ τῆς μιλάει ἀρχίνησε μὲ λόγια ἕνα πρὸς ἕνα: «Ἐσὺ ἡ Θεὰ, ἐμὲ τὸ θεὸ ρωτᾷς καὶ θεὸς νὰ μάθεις. Σωστὰ ἐγὼ τώρα θὰ στὰ πὸς ὀρισμὸς σου ἀφρῶναι: τοῦ Δία βουλή ἦταν νάρθω ἐδῶ κι' ἡ θέλησή μου ἐνάντια. Γιατὶ καὶ ποῖος θὰ τῶθελε τὸν ἀπλάτον αὐτὸν πόντον γὰ τὸν περάσει ἀπὸ καρδιάς. Κι' οὔτε μιὰ πόλη ὑπάρχει γὰ τὸν περάσει ἀπὸ τὸν οἱ θνητοὶ νὰ κάνουνε θυσιῆς κάπου κοντὰ καὶ πὸς οἱ θνητοὶ νὰ κάνουνε θυσιῆς καὶ νὰ προσφέρουν στοὺς θεοὺς ἐξαισιῆς ἐκατόμβες. Δὲν βόλει ὥστόσο ν' ἀρνηθῶ γιὰτὶ ἀπὸ μὰς κανέναν, γὰ παραθεῖ ἔχει δύναμη τὸ πρόσταγμα τοῦ Δία ἢ νὰ τὸ κάμει ἀπραχτο. Σιμὰ σου λέει πὸς εἶναι θνητὸς ἀξιοδάκρυτος κι' ἀπ' ὅλους πὸς βρεθῆκαν στὴν Τροία καὶ πολέμησαν ὁ πὸς βασιανισμένος. Π. ΚΟΝΤΟΜΙΧΗΣ
Λευκάδα

ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ

Δὲ βαστῶ
αὐτὸ τὸ καλοκαίρι
δὲν ἀντέχω νὰ θυμᾶμαι τὰ μάτια σου
δύο σταγόνες θάλασσα
κλειδωμένες στὴν καρδιά
δύο κόμπους ἡλιο
ἀνάμεσα στὴν ἱστορία μὰς
κι' ὁμως δὲ λέει νὰ τελειώσει τὸ μαρτύριο
ἐπιθυμίες πὸς βασανίζονται στὴ σιωπὴ
ὅπως ἀνθίζουν τὰ λόγια σου στὴ μνήμη
τ' ὄνειρο πὸς λοχταρὰ νὰ σ' ἀγκαλιάσει
ὄχι δὲν βαστῶ
αὐτὸ τὸ καλοκαίρι

ΑΠΟΡΙΑ

Βήματα πὸς διατάζου
πορεία χωρὶς τέρμα
χωρὶς σκοπὸ
Μουδιασμένες ἀποφάσεις
ἐκνευριστικὲς σιωπές
φεγγάρια πὸς σημαδεύουν θάνατον
τόσο νέον
χωρὶς σταγόνα φῶς
χωρὶς ζημέρωμα γιορτῆς
χωρὶς ζεστασιὰ
πὸς θὰ πεθάνουμε
ΤΑΚΗΣ ΜΩΡΑΪΤΗΣ

ΧΡΟΝΙΚΑ

Σ ΗΜΑΝΤΙΚΟ παραμένει πάντοτε το ζήτημα των σχέσεων μεταξύ της Έπαρχίας και της Πρωτεύουσας παρά να έχουν γραφεί.

Είναι πάντοτε ένα από τα «άνανθωδη» εκείνα προβλήματα που περιμένει, όχι θεωρητικές αναπτύξεις και δόκιμασες, αλλά την λύση του με έργα και δράση. Πριν πούμε το δικό μας λόγο, αφίνουμε ν' ακουστή η φωνή πρώτα του κ. Τάκη Χατζηαναγνώστου από τη Μυτιλήνη, που σε γράμμα του στη φιλολογική σελίδα του «Έθνους» αναμεσα στ' άλλα σημειώνει: «Εκείνο που πρώτα—πρώτα πρέπει να ζητήσουν οι επαρχιώτες από τους συναδέλφους των της Αθήνας είναι το να ευαρεστηθούν αυτοί οι κύριοι να ρίξουν κι' ένα βλέμμα έξω απ' τα σύνορά τους, να μάθουν πώς τριάντα χιλιόμετρα πέρα από την Ομόνοια είναι κι' άλλη Έλληνική γη, είναι κι' άλλοι άνθρωποι που μιλούν την ίδια γλώσσα μ' αυτούς, που έχουν τα ίδια ιδανικά, που πιστεύουν στο ίδιο Έθνος, στον ίδιο Θεό. Είναι η Έπαρχία που φθίνει σιγά σιγά και πεθαίνει γιατί ακριβώς καμιά ζεστή καρδιά δεν γύρισε ποτέ να της πη έναν λόγο. Μαζεύτηκαν όλοι στην Αθήνα, μπήκαν μέσα σε χρυσά κλουβιά και πιάσαν, ο καθένας στο σκόπιο του, να κολαζούν. Μά ποιος τους ακούει; Ίσα με που φτάνει ο ήχος απ' τη φωνή τους άραγε;

Τι γίνεται όμως πιά πέρα; Η αλήθεια είναι σκληρή, μα είναι αλήθεια: Πιά πέρα όχι μόνο δεν τους ακούει κανείς, άλλ' ούτε και ξέρει πώς υπάρχουν. Τι κάθονται και μιλούν για κρίση του διδύλου και τα παρόμοια; Η Έπαρχία ο μεγάλος αυτός καταναλωτής ούτε ξέρει πώς βγαίνουν διδύλια.

Ίσως εδώ τεθεί τώδεωττημα: Κι' οι πνευματικοί άνθρωποι της Έπαρχίας, που με τόσην αναίδεια κι' όλας ζητούν να συμπεριληφθούν στα προστατευτικά μέτρα που τυχόν θά ψηφισή, το Κράτος, τι κάνουν; Τι κάνουν... Θά αρχίσω από το τι δεν κάνουν. Λοιπόν: 1) Δεν κάνουν δειπνα αυτοδιαφώτισως στα μεγάλα (ούτε στα μικρά) εστιατόρια. 2) Δεν κάνουν φιλολογικές συγκεντρώσεις στα σαλόνια 3) Δεν κάνουν καυγάδες για να τους ακούει ο κόσμος 4) Δεν εκδίδουν ποτέ τίποτε, γιατί δεν μπορούν να πλησιάσουν εκδόττη 5) Δεν έχουν καιρό διαθέσιμο για ν' αλληλοκλακεύονται και να περνούν με

τά ψέμματα τον μάταιο τούτο κόσμο. Αγωνίζονται μονάχα. Πολεμούν. Πολεμούν να ζήσουν πρώτα. Κι' όταν τους περισέφη λίγη ώρα απ' τη βιασύνη τότε σηκώνουν το κεφάλι, κωττούν τη θάλασσα βαθιά ή τ' άδονά τους και κάνουν τον πόνο τους τραγουδι, λόγο ή ζωγραφιά...

... Αδτή είναι η Έπαρχία, Κι' αν κάπου—κάπου άνθει πνευματική ζωή και που και που ακούγεται καμιά φωγή ν' ανεβαίνη θάνε από καμιά παρέα νέων ανθρώπων που περμεούν, που ακόμα δεν πέραν την κάτω βόλτα. Γιατί στο τέλος γίνεται κι' αυτό. Ένα πράγμα λοιπόν θέλουμε ναρθουν κοντά μας αυτοί οι Αθηναίοι, να τους δοῦμε, να μας δδῶν, να μας μιλήσουν, να τους μιλήσουμε κι' έτσι μαζί—μαζῶ να θαλθοῦμε να φτιαζουμε τὸ νέο μας πνευματικό πολιτισμό να τον χαρεί ο πολυθασανισμένος Λαός μας—όλης της Ελλάδος κι' όχι ο προνομιούχος των Αθηνών.

Η ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑ. —

Αυτό το άναρχο υδροκεφαλικό και άφύσικο σύμφυρμα, αυτός ο λισπεδωμένος χαώδης συνωστισμός, είναι το κορμόφωμα μιας έξαλλης ύπεροψίας, μιας άνιεράρχητης άμορφίας, ένός χωρίς λόγο και δικαίωση λυσσαλέου συγκεντρωτισμού. Χωρίς ν' αποκτήσει καμιά ώριμότητα, χωρίς να μπορέσει ν' αποβεί η συνθετική και οργανική έκφραση του συνόλου μας, έγινε άπλως τὸ έφιαλτικό συνουθλούμα ένός κόσμου που άκατάσχετα άπορροφά μέσα στην πεζήν ομοιομορφία της άσφαλοστρωμένης της γής, μέσα στην φτιασιδωμένη της άμαρτωλή πολυπραγμοσύνη, όλην την παρθενικήν έμμάδα της χώρας μας. Και κατώρθωσε με την τσαρλατανίστικη οίση, τὸ νεοπλούτου και τὸ άκνιζομένου άριστοκράτη να καλλιεργήσει και να επιδάλει παντού την πεποίθηση πως η έπαρχία είναι ο τόπος της έξορίας, της πείνας, της καταδίκης, τὸ ζεπεσοῦ. Ο τόπος όπου ο καθένας είναι άποκομμένος από τὸ ρεῦμα της άληθινής, της «μεγάλης» ζωής, όπου τὸ πείδι της δράσης και της προσπάθειας είναι άνύπαρκτο και ο όποιος μπορεί να χρησιμοποιεί πότε—πότε για έξοχικό τοπίο παραθερισμοῦ και για ειδύλλιακό ρεμβασμό των χαυνομένων μιμουαπτικῶν κοσμοπολιτῶν μας. Ένώ αντίθετα,

η Αθήνα είναι ο προνομιούχος και ο μοναδικός τόπος όπου μέσοστον κοσμικό πνιθκισμό των σαλονιῶν και της παρφομαρισμένης άκολασίας, βραβεύεται και διαπρέπει κάθε άναξίότητα και κάθε προστυχία. Αυτό δυστυχώς κατώρθωσε να κάνει. Χωρίς να άναπτύξει όσο έπρεπε την πολιτιστική μας παράδοση, χωρίς να συντηρήσει την άρχοντιά του ήγερτικού της ρόλου, χωρίς να διαχύνει προς τον κορμό τῶν Έθνους μας την ευεργετική άκτινοβολία μιας συγκεντρωμένης και υπεύθυνης παρουσίας, φθείρει και διαφθείρει χωρίς να δημιουργεί, καταναλώνει χωρίς να παράγει, μεριμνά και τυρδάζει χωρίς να οικοδομεί, μέσα στην πιά άκαταλόγιστη βουή, στη πιά άηδῆ άσυναρτησία, στην πιά έξοργιστική προκλητικότητα. Μας έχει κυρίσει τή ράχη της, καθώς τὸ διατυμπανίζει κι' έννας πολύ άπροσάρμοστος και άτακτος στο κλίμα της και στις συνήθειες της άνθρωπος—ο Άγγελος Τερζάκης. «Κυττάζει προς τη Λύση, στην περιούχη τὸν Έωσφόρου. Μαυλίζεται, δαιμονίζεται, κυριεύεται από σπασμούς. Και άπέκοψε τον δμφάλιο λώρο που δένει με την άληθινή, την πρωτότυπη ζωή, αυτήν που ξεκινάει από τη γῆ και στη γῆ επιστρέφει... Η πρωτεύουσα πότε άραγε θά πάψει ν' άποτελεί τὸ θλιβερό πρωτεργάτη τὸν μαρμασμοῦ και της κακοδαιμονίας μας;»

Η ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

μας και ο ήμερήσιος τύπος είχαν ανέκαθε φιλικές σχέσεις. Η λογοτεχνία προσφέρει από μέρος της χρονογραφήματα, έπιφυλλίδες, άρθρα, διηγήματα, στίχους, και ο τύπος, όχι μονάχα πληρώνει, αλλά με την τεράστια κυκλοφορία πιά έχει στα διάφορα κοινωνικά στρώματα τὰ πληροφορη πώς έντός από πολιτικά, άστυνομικά, οικονομικά και άθλητικά, άστυνομικά, οικονομικά και άθλητικά νέα, γράφονται και άξίζει να τυπωθούν και κάτι άλλα, τουλάχιστο μή έφήμερα. Τὰ τελευταία χρόνια η έφημερίδα προσφέρει και μιάν άλλη θετική έξυπνότητα στη λογοτεχνία μας: τις λογοτεχνικές εϊδήσεις. Πολλές έφημερίδες—ιδίως των Αθηνών και της Θεσσαλονίκης—διαθέτουν άρκετές στήλες προς τούτο που γράφονται από λογοτέχνες ή από φιλότεχνους άπατριόστους που είναι σε θέση να εκτιμήσουν και αναλόγως να σχολιάσουν τὰ λογοτεχνικά γεγονότα. Μά τί να πει κανένας για μερικούς δημοσιογραφικούς έφημερίδων έλαχίστης σοβαρότητας, για μερικά τσιροπούλια της πένας που προσπαθούν—κατά καιρούς—να διακωμωδίσουν τή νέα λογοτεχνία

μας: Βέβαια φλυαρίες κουτές και κακίσθητα δικτυωμένες που συναντούν την περιφρόνηση των «έπαλιόντων», μά έλα που συχνά τις έγκολπώνεται τὸ άπληροφόρητο κοινό όπως έγινε με τὸ τόσο δυσφημισμένο, σοβαρότατο όμως κίνημα τὸ «ύπερραλισμοῦ»! Για τις γοημίες τούτες στάθηκε άφορηή μιά, πιά καιρού, έμπαθής και γελοία σάτυρα σε άθηναϊκή έφημερίδα που την υπέγραψε άγνωστο σε μας τσιροπούλι, έναντίον των έξαίρετων ποιητῶν μας Νίκου Παππά, Ρίτας Μπούμπη, Παππά και Τάσου Παππά.

Ο ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΣ

άπολογισμός τὸν 52 μας δίνει την έντύπωση πώς κάτι σάλεψε και στην Ηπειρο. Στεκόμαστε με συμπάθεια σε μερικές εκδηλώσεις που όσο και να είναι άσήμαντες, πάντως φέρουν τὸ μήνυμα μιας κάποιας άνατολής ή—τὸ λιγότερο—μιας άνασύνδεσης με τὸ πρόσφατο παρελθόν.

Σημειώνουμε την πρόθυμη και άφιλόκερδη γι' άρκετὸ διάστημα συνεργασία ώρισμένων λογίων της πόλης μας—πρὸς τὸν κ. Ρ. Σ. Ε. Δ. Η., που όμως δεν ήταν καθόλου κατάλληλη για τὸ μικρόφωνο. Σημασία είχε η προσφορά, η κίνηση, η άπαρχή.

Από τις συγκεντρώσεις στα γραφεία τὸν Ε. Ρ. Σ. Ε. Δ. Η. έγινε τὸ ξεκίνημα για την έκδοση περιοδικῶν κι' ένας λόγος για εύρύτερη πνευματική άφύπνιση τὸν τόπου μας. Πρὸς τούτο συνέταξαν και υπέβαλαν έμπεριστάτωμένο υπόμνημα στον κ. Δήμαρχο της πόλης μας οί κ. κ. Σαλαμάγκας, Δάκαρης και Παπαθρανοῦσης.

Τὸ ότι εκδόθηκα στην πόλη μας δυὸ περιοδικά έντός τὸν 52 και αυτό είναι κάτι.

Οί «Ηπειρωτικές Σελίδες» γεννήθηκαν από λόγους οδισιατικούς και διόλου τυχαίους. Η υπερπυκνωμένη άντιπνευματικότητα τὸν τόπου μας από τή μιά και η πυρετική λαχτάρα για έκφραστικό όργανο με γενναίες και τολμηρές προθέσεις στο χώρο της τέχνης—πράγμα που πρώτη φορά θά συνέβαινε στην πόλη μας—τις έφεραν στο φῶς. Οί κατηγορίες πολλές έναντίον τους προπαντός σκόπιμες. Έρχεται βέβαια πιά κάτω από παρόμοιες προσπαθειες—προπαντός της πρωτεύουσας—, άλλ' εδῶ δεν υπήρχε μήτε τὸ προηγούμενο που θά δημιουργούσε τὸ «κλίμα», μήτε οί καθ' όλα ώριμοι πομποί. Ξεκίνησε ψηλαφώντας με τὸ λήθησε.

Τὸ άλλο περιοδικὸ η «Ηπειρωτική Έστία», ξεκίνησε σαν έκδοτική έπι-

χείρηση και συγκεντρώνει στις σελίδες της αξιόλογες ιστορικές, αρχαιολογικές, και οικονομικές μελέτες. Τὸν τομέα όμως της τέχνης πάσχει από άνάτα υποθερμία και κοντοφθαλμισμοῦ που σε καμιά περίπτωση δεν δικαιολογείται.

Τὸ 52 παρουσιάζει και μιά πλούσια συγκομιδή από διδύλια ήπειρωτῶν που κρήθηκαν η μέλει να κριθούν από τις «Η. Σ.». Σημειώνουμε τὸν τόμο διηγημάτων με τίτλο «Φουρτούνες» τὸν κ. Β. Μάκη, την ιστορική μονογραφία «Ο γνωστός καλόγηρος Κοσμάς» τὸν κ. Δ. Σαλαμάγκα, την έπίσης ιστορική μονογραφία «Αθανάσιος Φαλίδας» τὸν κ. Α. Βρανούση, τὸ μυθιστόρημα «Σκληρή Βροχή» τὸν κ. Μ. Περάκη, τὸν δικῶδη τόμο «Κρυστάλλης (άπαντα)» τὸν ίδίου, και τὰ ποιήματα «Απόπειρα μυθολογίας» τὸν κ. Γ. Δάλλα.

ΟΤΑΝ

προδῶν ο έξαίρετος Έλληνοαμερικανός σκηνοθέτης Ηλίας Καζάν είχε έπισκεφθεί την Ελλάδα, οί δημοσιογράφοι μας τὸν ρώτησαν μεταξῶ των άλλων, ποιὰ πράγματα τὸν κάλουν έντύπωση στον τόπο μας. Έκείνος με παιδική άπλότητα άπάντησε: «Έχετε ένα έξοχο λαϊκό τραγουδι που με συγκίνησε θαύτατα» (έννοουσε αυτό που συχνά τὸ άποκαλούμε «σερέτικο»). Ένας άλλος νέος μουσικοσυνθέτης μας σε διάλεξή του, άποκάλεσε τὰ λαϊκά τραγουδία μας: «ξαδερφάκια τὸν Μπάχ που έχουν τή διαφάνεια τὸν κρυστάλλου». Είναι υπερβολικά βέβαια τὰ λόγια τὸν συνθέτη, αλλά τὸ Ηλίας Καζάν έφάπτονται άπολύτως με την πραγματικότητα. δηλ. με τή φλόγα που άνάδουν, με τὸν καῦμό που σκορποῦν, με τή δόνηση που προκαλουν στην ψυχή τὸν όποιον νεοέλληνα. Είναι τὸ νεότερο τραγουδι μας. Απειρα πιά βαθύ, πιά πονεμένο, πιά μελαγχολικό, ασύγχριτα πιά ειλκρινές απ' όποιο σαχλό ταγκό, απ' όποια έπτανησιακή καντάδα, απ' όποια άπομίμηση δημοτικῶν τραγουδιῶν. Είναι, συνήθως, τὸ τραγουδι των εργατῶν της πολιτείας. Την ταπεινή ζωή τους εκφράζει: τὸν άγώνα, τὸ θάνατο, την άγωνία τους, τις κακοτυχίες τους, την πείρα τους, τὸ μεράκι τους. Όπως η ποίηση και τὸ πεζογραφία μας κατέβηκαν από τή στάνη στο άστου όπου πλάθεται και δρά ή νεοελληνική κοινωνία, για τὸν ίδιο ακριβώς λόγο και τὸ νέο λαϊκό μας τραγουδι ξεπήδησε από τις εργατικές συνοικίες. Είναι πλέον άδύνατο στην ύπαιθρο ν' άνανεώσει τή δημοτική μελωδία κι' εδῶρεστα δεχεται τὸν καινούριο ρυθμό με τὰ καφτά λόγια που

άνεβαίνουν την κλίμακα της μελαγχολίας, τὸν πόνο και τὸν παραγμοῦ μέχρη τὸν σημείου που άλλοτε είχαν ανέλθει: τὸ δημοτικὸ τραγουδι.

Μά τὰ λαϊκά μας τραγουδία παρουσιάζουν τεράστια διαφορά ποιότητας μεταξύ τους. Είναι, δυστυχώς, άρκετά που ένθυμίζουν «τεκέδες» και καπνοῦς ναρκωτικῶν, χωρίς καμιάν έξαρση ή τύψη, χωρίς καμιά νύξη πὸς κάπου υπάρχει και σαλεύει μιά ψυχή έστω και λαθωμένη. Είναι και άλλα που άνεβαίνουν άγνά σαν θυμίαμα, μελαγχολικά σαν άσημηνα φθινόπωρα, τρικυμισμένα από πάθος, δυστυχία, πόνο και δύναμη που εκπλήσσουν. Μέσα τους σπαράζει η πιά γνήσια ρωμιοσύνη, βογγάει ο άπλός μᾶ τραυματισμένος από ποικίλα στίλεττα νεοέλληνας. Και γιά να θυμηθοῦμε την «Ανατολή» τὸν Παλαμά «...μιά φυλή ζει μέσα σας και λιώνει...»

Η

χαρά μας είναι μεγάλη όταν συναντούμε κείμενα που με δύναμη και τόλμη σηματοδοτούν και καταγγέλλουν οίκτρα φαινόμενα της εποχής μας που πηγαίνουν να γίνουν καθεστῶς, να πολιτογραφηθούν, ν' άποκτήσουν μίαν «ήθικη θέση» από την τεράστια πολιτική δύναμη που κατέχουν και τέλος να κατακτήσουν με τεχνικά μέσα καθολικά τις συνειδήσεις για έναν βίαιο και πλήρη εξαφανισμοῦ τὸν ψυχισμού μας, για τὸν θανάσιμο τραυματισμό τὸν πνεύματος. Αν η ομαδική οργάνωση έχει άναμφισβήτητη δείξει την άξία της σε όλικά έργα, έχει όμως άναμφισβήτητη καταδειχτεί η κωκούργος και σβήτητα επέμβαση τὸν «ομαδικό» φθοροποιός επέμβαση τὸν «ομαδικό» στον ήθικό και πνευματικό χώρο. Μεταφέρουμε λοιπόν άπόσπασμα από μετὰφέρουμε λοιπόν άπόσπασμα από μετὰφέρουμε τὸν Κ. Δ. Γεωργούλη, όπου εῦστο χα συγκρίνονται η βάρβαρη στάση και η μισαλλοδοξία πρὸς τὸν ελεύθερον άνθρωπο τὸν μετρίωνα και της εποχής μας η όποία δυστυχώς τὸν υπερβάλλει: «Έν όνόματι της οργανωτικής ιδέας ήμπορεί να καθάγιασθῆ όποιαδήποτε καταπάτηση της άτομικής ελευθερίας, όποιαδήποτε άτομική και κοινωνική καταταράχιση. Στην αρχή θέτει σε έφαρμογή η καινούρια βία την προπαγάνδα, προχωρώντας κατόπι δε διατάζει να χρησιμοποιήση και τὰ σωματικά θασανιστήρια για να κατανικήση την ήθικη αντίσταση. Ένώ λοιπόν ο άνθρωπος είχε πανηγυρίσει με την άναγέννηση την άπελευθέρωσή του από τις δεσμεύσεις, σήμερα διαπιστώνει ότι εῦρίσκεται στο κατώφλιο ένός καινούριου μετρίωνος περισσότερον σκλη-

ρού και άδυσώπητου από τον παλαίο. Την αρχαιότερη βαρβαρότητα εύκολο ήταν κανείς να την ξεφύγει, ή σημερινή επιστημονικά οργανωμένη βαρβαρότητα είναι κάτι το απαλόφρενο. Χρησιμοποιεί τα καινούρια τεχνικά μέσα και από τα χέρια της δεν υπάρχει πια διαφυγή. Στη μεσαιωνική εποχή, ο αίρετικός ήταν ύπαρξη στιγματισμένη και έξω από την προστασία του νόμου, τη θέση του σήμερα την έπηρε ο αντιστρατεύμενος την οργάνωση.

Αισθάνεται το άτομο την περίπτωση της καθαριότητας ως κάτι εναντίον του οποίου είναι αδύνατο κάθε αντίδραση. Το μόνο αντιστάθμισμα που χαρίζει ή οργανωμένη βαρβαρότητα είναι η άπαλλαγή από την ατομική ευθύνη, ο καταθλασμός του ατόμου στον επίπεδο ανεύθυνου και άδουλου αγγελαίου ζώου.

Η ΑΔΗΛΟΓΡΑΦΙΑ ΜΑΣ

ΠΡΟΧΕΙΡΑ και βιαστικά διατυπωμένες κ. Κατ. οι «αμυγδαλιές» σας. Το κάποιο ενδιαφέρον τους και η χάρη τους καλύπτονται δυστυχώς από φανερή γλωσσική άδυναμία.

Περιέχει αρκετή ψυχικότητα κ. Ανατ. το «Φως και καθρέφτης», έχει μίαν απαλή ελλυγησία και υποβλητική ατμόσφαιρα.

Καταστρέφουν τα επωδήποτε πρωτότυπα και καλογραμμένα διηγήματά σας δ. Φωτ. αυτοί οι συνεχείς σας αφηρισμοί που κεντράζουν και συγχέουν τον αναγνώστη. Γιατί τόσο πλούσιο και χυμώδες ταλέντο ξοδεύεται ανέλεγκτα σε άγονες αναζητήσεις και αφόρητη εκζητηση;

Σπαρακτικό πόνο κ. Σταθ. ανάδίνει το «Νυχτερινό», κι' ένα βαθύ και ειλικρινές αίσθημα καλύπτει το τέλος του. Περιμένουμε και άλλη συνεργασία σας.

Ειλικρινές το θυμώδες επίγραμμα σας κ. Διαμ. Μα το επίγραμμα, όπως ξέρετε, είναι δύσκολο ποιητικό γύμνασμα. Σας συμβουλεύουμε να το δουλέψετε εκ νέου. Κάτι καλό θα πετύχετε.

Σας ευχαριστούμε κ. Καρ. για τα αίσθημα που σας γεννούν οι «Η. Σ.», μα το γράμμα σας δε θα το δημοσιεύσουμε. Αν το υποκείμενο που αναφέρεται δεν ήταν απλώς «υποκείμενο» αλλά ένας άνθρωπος με στοιχειώδη ανάγκες και κάποια καλλιέργεια δε θα γίνονταν αυτά. Είναι, δυστυχώς, κακά φάρμακα.

και τη νέα συνεργασία σας είμαστε καλλίτερα να σας πα-

ρουσιάζουμε με κάτι άλλο πιδ σφιχτό, ίσως πιο δυνατό, αφού όλα μαρτυρούν πως το μπορείτε. Το γράμμα σας, αν δεν έβιγε ονόματα, θα το δημοσιεύαμε, γιατί είναι από τα ωραιότερα που λάβαμε τελευταία. Πάντως μένετε ήσυχος: το περιοδικό μας θα έχει αρκετή ζωή, έπιασε σαν ρετσίνι.

Είναι ολοφάνερο αγαπητέ κ. Γιουν. πως έχετε αυτό που λέμε ταλέντο. Μπράβο σας, και είθετε τόσο νέος όπως μας γράφετε. Στείλτε μας και άλλα για να σας παρουσιάσουμε πιο χτυπητά. Το διηγημά σας κ. Πασκ. χαρακτηρίζεται από μία λεπτότατη ήθογραφή και κοινωνική σάτυρα που τότε, τότε, γίνεται σαρκασμός. Και οι εικόνες του μας σταμάτησαν που δίνουν έναν γοητευτικό τόνο στο σύνολο. Έτσι λοιπόν η «Καταστροφή» σας μάς προξένησε μίαν αισθητική χαρά!

Η «Μέθη» σας κ. Χαρ. δεν προκάλεσε καμιά μέθη σε μας, γιατί και στο «Κατέβει» που μας στείλατε δεν βρήκαμε τον αναλογούντα λυρισμό. ΟΙ «Η. Σ.»

ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

—Από την Διεθνή έκθεση Θεσσαλονίκης απέστала χρυσούν βραβείον προς την επιτροπήν οικιατεχνίς 'Ιωαννίνων για τα έργα της έκθεματα 'Ηπειρωτικής τέχνης

—Εις την Στέγην Γραμμάτων και Τεχνών 'Αθηνών κατά την 21) 1)53 ανέκοινώθησαν τα αποτελέσματα του Β' Θεοδώρουπουλείου διαγωνισμού. Εις τον διαγωνισμό αυτόν εις τον όποιον έλαβον μέρος περί τους 60 λογοτέχνες έβραβεύθη μεταξύ της πρώτης δεκάδος και ο 'Ηπειρώτης λογοτέχνης κ. Βασ. Μάκης με το διήγημα «Θαλασσινή Σογάτα».

—Την 30)1)53 έορτήν των τριών 'Ιερορχών έτελέσθη εις τον Μητροπολιτικόν ναόν 'Ιωαννίνων αρχιερατικόν μνημόσυνον υπό της 'Εκπαιδευτικής 'Επιτροπής των Ζωσιμάδων υπέρ των 'Αειμνήτων Εύεργετών και Διδασκάλων των Σχολών της πόλεως 'Ιωαννίνων και 'Ηπείρου.

ΒΙΒΛΙΑ ΜΑΣ ΕΣΤΕΙΛΑΝ:

—'Ιωάννου Ε. 'Αναστασίου, καθηγητού Γυμνασίου άρρένων Φλωρίνης: Πατριαρχικόν Σιγίλλιον προς την Μητρόπολιν 'Ιωαννίνων (ανάτυπον εκ του περιοδικού «Γρηγόριος ο Παλαμάς») Θεσ-

σαλονίκη 1952. Λιγοςέλιδο φυλλάδιο, όπου απ' άφορμή της ανακοινώσεως ενός πατριαρχικού γράμματος του 1835 προς την Μητρόπολιν 'Ιωαννίνων, σχολιάζονται με περισσή έμβριθεία και γνώσι των πηγών διάφορα ζητήματα της 'Εκκλησιαστικής και κοινωνικής ιστορίας κατά το πρώτον ήμισυ του 19ου αιώνα των 'Ιωαννίνων.

—Γράμματα του 'Αγγέλου Σικελιανού με έξηγητικά κείμενα του Φώτου Γιοφύλλη Μαυρίδης 'Αθήνα 1952. Στο πάντοτε επίκαιρο θέμα «Σικελιανός» κάθε τι που συμβάλλει στην πληρέστερη γνώσι του, προκαλεί άμείωτο το ενδιαφέρον του αναγνώστου. Έτσι και στα δημοσιευόμενα γράμματα του Σικελιανού σχολιασμένα από τον αποδέκτη και εκδόστη τους Φωτ. Γιοφύλλη, μας προσφέρεται ή ευκαιρία να γνωρίσουμε αρκετά καθέκαστα της ζωής του ποιητή του «'Αλαφροέσκωτου» αλλά και γενικώτερα της 'Ελλ. πνευματικής ζωής της τελευταίας 30ετίας.

—Συλλόγου Ζαχαρισίων «ή 'Ενωσις»: Τα πεπραγμένα κατά την περίοδον 1947—1952. 'Ιωάννινα 1952. Δημοσιεύονται διάφορα υπομνήματα προς τις αρμόδιες αρχές, μέσα στα όποια μαζί με την ανάπτυξιν των φλεγόντων ζητημάτων που αναφέρονται στο Ζαχόρι, δίδεται κι' ένα γενικό διάγραμμα της ιστορίας του Ζαχοριού, της ιδιαιτερίας του πολιτισμού του και γενικά της παραδόσεώς του.

—'Ελληνικά Χρονικά: 'Εβδομαδιαία πολιτική, οικονομική και φιλολογική επιθεώρησι.

Στα εβδομαδιαία τεύχη του περιοδικού αυτού, σχολιάζονται ζητήματα της πνευματικής μας ζωής και δίδονται πολλές και ενδιαφέρουσες πληροφορίες για την 'Ελληνική και ξένη πνευματική κίνησι.

—Μορφές. Μηνιαίο φιλολογικό περιοδικό Θεσσαλονίκη. Το γνωστό μηνιαίο φιλολογικό περιοδικό της Θεσσαλονίκης που πολλά χρόνια τώρα συμβάλλει θετικά στην πνευματική κίνησι της «συμπρωτεύσεως».

Α. Μ.

ΘΕΡΜΗ ΠΑΡΑΚΛΗΣΙΣ

Οι «'Ηπειρωτικές Σελίδες» παρακαλούν θερμά τους συνδρομητές τους να θελήσουν να στείλουν τις συνδρομές τους (έξάμηνη δρ. 25.000, έτήσια δρ. 50.000), μὴν λησμονώντας ότι από αυτή εξαρτάται ή ύπαρξη του Περιοδικού.

ΣΤΟΥ ΖΑΡΙΜΠΑ ΔΙΑΡΚΗΣ ΠΑΡΑΚΑΤΑΘΗΚΗ ΤΩΝ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΦΗΜΗΣ ΟΛΛΑΝΔΙΚΩΝ ΡΑΔΙΟΦΩΝΩΝ ΣΙΕΡΑ

Διατίθενται άνευ προκαταβολής εις 30 εβδομαδιαίας δόσεις.

Άμεσος και ταχεία εξυπηρέτησις εις επισκευήν ΡΑΔΙΟΦΩΝΩΝ—ΗΛΕΚΤΡΙΚΩΝ ΨΥΓΕΙΩΝ και πάσης ηλεκτροικής συσκευής. ΗΛΕΚΤΡΙΚΑΙ ΚΑΙ ΥΔΡΑΥΛΙΚΑΙ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ Με πεπειραμένους τεχνίτας

Επιστημονική έκτέλεσις οφθαλμολογικών συνταγών. Συλλογή κρυστάλλων και σκελετών, των καλλιτέρων έργουστασίων.

ΚΟΥΤΣΑΒΕΛΗΣ
ΙΩΑΝΝΙΝΑ · ΚΕΝΤΡ. ΠΛΑΤΕΙΑ · ΤΗΛ. 5-44

ΤΑ ΓΑΙΚΑ ΣΑΣ ΚΙ ΟΛΑ ΤΑ ΕΙΔΗ ΚΟΥΖΙΝΑΣ ΑΛΟΥΜΙΝΙΑ - ΕΜΑΓΙΕ - ΦΛΙΤΖΑΝΙΑ ΠΙΑΤΑ-ΜΑΧΑΙΡΟΠΗΡΟΥΝΑ - ΣΕΡΒΙΤΣΙΑ - ΔΩΡΑ
Στο Κατάστημα της φτήνειας **ΙΩΣΗΦ ΜΑΤΣΑ**
—'Ελευθ. Βενιζέλου 30—

Στόπέτι της οδού 'Ελευθερίου Βενιζέλου **ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟΝ** του κ. ΚΑΖΑΚΟΥ εκτός των άλλων εκτελούνται και 'Αγιογραφίες Βυζαντινοσ Ρυθμού

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ & ΧΑΡΤΟΠΩΛΕΙΟΝ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Ν. ΧΟΒΟΛΟΣ

ΟΔΟΣ ΚΑΛΛΑΡΗ 36 (Κουρμανιό) **ΙΩΑΝΝΙΝΑ**
Βιβλία Σχολικά Δημοτικού και Γυμνασίου Παιδικά—Παιδαγωγικά—'Εποπτικά Μέσης διδασκαλίας. Νέες Εικόνες 'Ηρώων και μεγάλη συλλογή ειδών στολισμού. Χειροτεχνήματα τα πλέον σύγχρονα.

ΤΟ ΦΑΡΜΑΚΕΙΟΝ Β. Α. ΜΠΑΜΠΑΣΙΚΑ
Λόγω ρυμοταμήςσεως **ΜΕΤΕΦΕΡΘΗ** εκ της οδού **ΑΒΕΡΩΦ 39.** εις την οδόν 28ης **ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 91** (πρώην Σουλίου) πλησίον του Κέντρου «**ΑΔΣΟΣ**»
ΤΗΛΕΦΩΝΟΝ 4-97

‘ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΣ ΑΓΩΝ,
ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΑ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΑ

